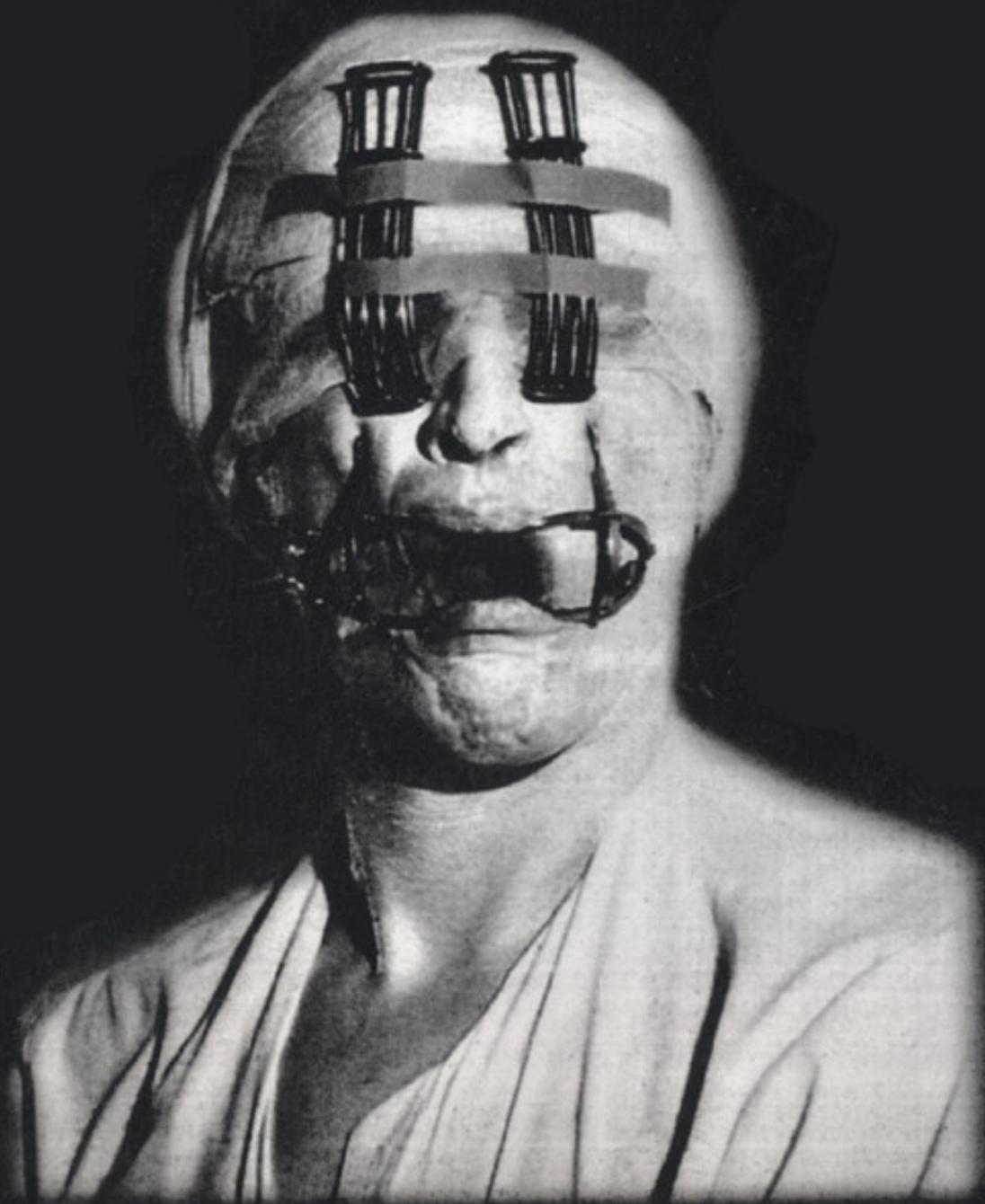

Nenad Čanak

**GODINA
RASPLETA**

PROGRAM UMESTO PREDGOVORA

Program protiv koga se borim i zbog čijeg su rasvetljavanja pisani svi tekstovi sakupljeni u ovoj knjizi sadržan je u sledećih dvadeset i pet tačaka:

Tačka 1.

"Tražimo ujedinjenje svih Nemaca u cilju stvaranja Velike Nemačke, a po pravu samoopredeljenja naroda".

Tačka 3.

"Tražimo zemlje i teritorije (kolonije) za smeštaj našeg naroda i narastajuće populacije".

Tačka 4.

"Niko ko nije pripadnik nemačkog naroda ne može biti nemački državljanin (pripadnik Nacije)".

Tačka 5.

"Svako ko nije nemački državljanin može živeti u Nemačkoj samo kao gost i mora potpadati pod zakon o strancima".

Tačka 6.

"Tražimo da državni službenici svih vrsta i nivoa mogu biti samo oni koji su pripadnici Nacije. Protivimo se tome da se u Parlamentu nalaze poslanici isključivo zbog svojih partijskih pripadnosti, bez vođenja računa o njihovom karakteru ili mogućnostima".

Tačka 7.

"Tražimo da prva dužnost države bude unapređenje industrije i životnog standarda njenih državljana. Ukoliko ne bi bilo moguće to obezbediti za kompletno stanovništvo, ne-državljanima moraju biti iseljeni iz države."

Tačka 8.

"Sva useljavanja nenemaca u Nemačku moraju biti onemogućena".

Tačka 9.

"Svi državljanima treba da budu jednaki u pogledu svojih prava i dužnosti".

Tačka 10.

"Prva dužnost svakog državljanina mora biti da radi svojim umom ili

telom. Aktivnosti pojedinca ne smeju biti u suprotnosti sa interesima celine, nego se moraju odvijati u okvirima zajednice, a na opšte dobro".

Tačka 11.

"Tražimo zabranjivanje prihoda koji ne proizilaze iz rada".

Tačka 13.

"Tražimo nacionalizaciju svih monopola".

Tačka 15.

"Tražimo povećana izdvajanja za stare osobe".

Tačka 17.

"Tražimo agrarnu reformu primerenu našim nacionalnim potrebama".

Tačka 18.

"Tražimo najoštrije kažnjavanje svih aktivnosti koje narušavaju zajednički interes."

Tačka 19.

"Tražimo da se Rimsko pravo, koje služi materijalističkom svetskom poretku, zameni pravnim sistemom koji bi bio zajednički za celu Nemačku".

Tačka 20.

"U cilju omogućavanja svakom sposobnom Nemcu da stekne mogućnost višeg obrazovanja i razvoja svojih sposobnosti, država mora sprovesti korenitu reformu obrazovnog sistema".

Tačka 21.

"Država mora povesti računa o porastu nacionalnog zdravlja zaštitom majki i dece, zabranom dečijeg rada, pojačavanjem telesnih sposobnosti obaveznom gimnastikom i sportom regulisanih zakonom kao i snažnom podrškom klubovima koji se bave telesnim razvojem omladine."

Tačka 22.

"Tražimo ukidanje Plaćene Armije i formiranje nacionalne Armije".

Tačka 23.

"Tražimo zakonsku akciju protiv rastrajajućih političkih laži i njihovog širenja putem štampe. U cilju omogućavanja kreiranja nemačke nacionalne štampe zahtevamo:

A) Da svi urednici novina i njihovi zamenici, zaposleni u novinama na nemačkom jeziku, moraju biti pripadnici Nacije.

B) Da se ustroji specijalna državna dozvola za izdavanje novina koje nisu nemačke. One ne moraju biti obavezno štampane na nemačkom jeziku.

C) Da se onima koji nisu Nemci, zakonom zabrani finansijsko učešće ili uticaj u nemačkim novinama.

Mora se zabraniti izlaženje novina koje ne podržavaju nacionalno blagostanje. Tražimo zakonsku zabranu svih tendencija u umetnosti i literaturi koje idu za tim da dezintegrišu naš nacionalni život, kao i zabranu institucija koje se bore protiv gorenavedenih zahteva".

Tačka 24.

"Tražimo slobodu za sve konfesije u državi dokle god nisu opasne i ne ugrožavaju moralna osećanja nemačke rase."

Tačka 25.

"Da bi se sve gorenavedeno moglo ostvariti, tražimo stvaranje snažne centralne vlasti u državi, neporecivi autoritet politički centralizovanog Parlamenta nad celom državom i njenim organima".

Program pripada Nacionalsocijalističkoj Nemačkoj Radničkoj Partiji i prvi put je javno izložen 01.04.1920. godine od strane Predsednika NSDAP, Adolfa Hitlera. Uz zamenjen naziv nacije pojavljivao se i u drugim državama, a poslednji put u Srbiji pod vlašću Slobodana Miloševića. Primena programa provereno dovodi do nacionalne propasti naroda koji ga primenjuje, smanjenja državne teritorije, proterivanja pripadnika dotične nacije iz drugih država, velikih ljudskih žrtava, ogromne materijalne štete i višedecenijske nacionalne osramoćenosti. Godina raspleta, godina kada je velikosrpski nacistički program završio kao i svi njegovi prethodnici, bila je hiljadu devetstotina devedeset i peta.

TUZLA

Početak novembra učestvovao sam na međunarodnom skupu pod nazivom "Može li biti Evrope bez multikulture". Za mesto održavanja određena je Tuzla.

Putovali smo dugo. Prvo do Zagreba preko Mađarske, pa od Zagreba do Splita, Jadranskom magistralom. Od Splita do Metkovića, do "Herceg-Bosne". Tu nas je dočeka UNPROFOR i posle nekoliko časova čekanja, krenuli smo ka Tuzli. (Dok smo čekali, jedan glatko izbrijani Amerikanac je želeo da zna razlog našeg zadržavanja, na šta je Sejfudin prokomentarisao: "E budale, pa on ne zna da je u Bosni. Ovde nizašta nikakve logike nema, a kamoli za red vožnje".)

Putujemo. Oko nas su srušene kuće. Objasnili su mi da ima četiri načina uništavanja: paljenjem, granatiranjem, plinom i dinamitom. Najgore je dinamitom jer se onda cela kuća "složi" u gomilu ruševina visine oko jednog metra. Kada se zapali, izgore i zidovi, pa su krhki kao kreda. Još je ponajbolji plin (odvrne se ventil na butan - boci i ostavi upaljena sveća pored pa sve odleti u vazduh kada se stvori dovoljna koncentracija gasa). Od toga se samo sruši krov, pa još može nešto i da se popravi.

Prolazimo mesto gde je nekada bio Počitelj. Lokalni policajac ljutito maše rukama i preti kada je video fotoaparate.

Mostar. Prolazimo povećanom brzinom dok se ispod nas prostire panorama grada. U daljini kao da (s one strane reke) stoje blokovi novih zgrada koje izgledaju relativno očuvano.

Daleko je, ne vidi se dobro. Sa ove strane, od puta do Neretve nema ni jedne jedine cele kuće. Najčešće nema čak ni zidova već samo gomile krša. Od pravoslavne crkve ostalo je tek stepenište, čak ni šteta nema.

U Varešu menjamo autobus za neki manji (naš ne može da prođe šumskim putem kojim treba da stignemo na odredište). Noć je. Farovi osvetljavaju retke saobraćajne znakove kao i plavu tablu na kojoj urednim belim slovima piše "Oprez! Snajperi 2 km". Posle šest sati truckanja stižemo u Tuzlu, u hotel. Ljubazni domaćini nas dočekuju i sve naglo izgleda neverovatno normalno. Devojka na recepciji kaže da rade i bazen i sauna, ako smo zainteresovani.

Ujutro je počeo skup. Sa ove "istočne" strane, prisutno nas je sedmoro, profesor Miladin Životić, Ivan Čolović, Šefko Alomerović, Zorica Trifunović, Dragiša Burzan, Džemal Perović i ja. Organizatori kažu da smo mi prvi koji su sa te strane došli u Tuzlu u poslednje tri godine.

Obilazimo grad. Objašnjavaju nam kako opštinsku vlast drži Socijaldemokratska Unija Bosne i Hercegovine (bivši reformisti) i da zbog toga nije bilo nikakvih nacionalističkih podela. U protekle tri godine nije zabeležen ni jedan slučaj ubistva iz političkih razloga. Ni jedan slučaj iseljavanja iz stana. Kroz Tuzlu je prošlo preko 200 000 izbeglica. Smeštali su ih tako da se ne dozvoli useljavanje u napuštene stanove.

Pravoslavna crkva se izdvaja od drugih objekata u gradu, očigledno je nedavno renovirana. Kažu nam da su je "četnici" dva puta pogodili granatama pa su morali da je temeljno poprave. Uostalom, sve zgrade se, koliko je to moguće, odmah popravljaju da bi se izbegla "ratna

atmosfera". Devojke na ulicama su posebno doterane. Iz istog razloga. Službeni natpisi na zgradama su ispisani latinicom i ćirilicom. Službeni jezici su srpski, hrvatski i bosanski. Nisam hteo da pitam za razliku među njima.

Imali smo sastanak sa pripadnicima "Srpskog konsultativnog veća". To je organizacija koja se bavi artikulisanjem kulturnih i prosvetnih potreba srpskog življa u Tuzli (Srba ima otprilike polovina od predratnog broja). Kažu nam da se odlazi iz Tuzle, ali da nije u pitanju nikakav poseban pritisak već svi, bez obzira na nacionalnu pripadnost, pokušavaju da odu iz istih razloga - mobilizacije, teške ekonomske situacije i nedostatka perspektive. "Svi živimo iz paketa", kažu, "ali sve delimo. Svima nam je podjednako teško, i Muslimanima i Hrvatima i Srbima". Žale se da im je otišao pop pa sad u Tuzli nema pravoslavnog sveštenika. Žale se i da je sa sobom poneo jedan broj najdragocenijih relikvija iz crkve, i da nema ko da drži službu. Sada će, međutim, biti bolje jer su u pregovorima da "uzmu u zakup" jednog sveštenika Makedonske pravoslavne crkve dok se Srpska pravoslavna crkva ne odluči da im vrati popa. Treba im neko i da sahranjuje i da venčava.

Zasipaju nas pitanjima. Osnovno je: kako je moguće da Televizija Novi Sad TOLIKO laže? Čuli su da je javljeno da "srpski leševi plivaju Jalom", a Jala je tek potočić koji ne dopire ni do članaka, a nikakvih "srpskih leševa" nije ni bilo. Član Veća, Marko Nikolić, lekar terenac, kaže: "Dali su vijest da sam ja, kao lekar, uzimao krv Srbima pa davao mudžahedinima. A imam rodbinu preko, možda ljudi misle svašta, možda i povjeruju, a ja ne mogu da im se javim, postoje svjedoci kako je sve bilo, ... lažu, sve lažu". Oficir Armije BiH, Momčilo Đurić, kaže da je postojanje nekakvih "zelenih beretki" bila čista izmišljotina. Sada je u osnivanju (dozvola je već stigla) i "Srpski oslobodilački bataljon". I da će uskoro prerasti u brigadu. "Kad god sam ranije išao u Beograd, niko me nije zvao bratom Srbinom već Bosancem. A sada, kada želim to i da ostanem, nazivaju me Alijinim Srbinom, izdajnikom i slično. Ja sam samo Tuzlak, kao i svi mi ovdje. U rat smo svi i krenuli samo pod grbom Tuzle, Tuzlu i Bosnu da branimo".

Na druženju posle sastanka neko priča kako su u jednom obližnjem mestu "... došli na pijacu neki mudžahedini pa počeli da prosipaju rakiju donetu za prodaju i da maltretiraju prodavce. Kažu, islam zabranjuje alkohol. E, onda se ceo pijac digao na njih pa su ih istukli i isterali iz mesta". Neki "pravoverni" su sa radošću dočekali dolazak UNPROFOR-a iz Turske, kao, oni će to sa rakijom da srede. A kad ono, Turci odmah pravo u pivnicu. Ni "fundamentalisti" nisu što su nekad bili.

Uveče, poseta prijateljima. Nema struje, pešice na deveti sprat. Domaćin kaže da to nije ništa, da je problem kad treba nositi ugalj i drva. Prošle godine, kilogram kukuruznog brašna je koštao dvadeset nemačkih maraka. Jednog dana, kada se vratio kući, deca plaču. Kažu da ih je "mama tukla da se igraju". A ona ih šamarala jer su već počela da se smrzavaju pa ih je onda terala da skaču po sobi da se ugrelu. I redovno igranje "školice" ima svoje mesto u ratnom preživljavanju.

"E, jes' luda ova naša tuzlanska vlast", nastavlja domaćin. "Prošle godine, jurim s posla kolima, okolo granate padaju (u to vreme po osamdesetak dnevno), i taman dođem do kuće, ostavim kola i utrčim u ulaz, kad

policajac za mnom. Da mi naplati kaznu zbog parkiranja na zelenoj površini. I kad je ceo grad u mraku zbog restrikcija struje, jedino što vazda radi su semafori, pa ti sad prođi na crveno."

Svi se kunu u Selima Bešlagića, gradonačelnika. "On ti je, ba, živa legenda". Slogan vladajuće stranke čiji je Selim predsednik glasi: "Bosna se najbolje brani na tuzlanski način".

Učestvovali smo u viščasovnoj kontakt emisiji koju je organizovao "Kameleon", najslušanija radio stanica u Tuzli. Privatna je, prosek godina dvadeset i četiri. Dok smo govorili, urednica se sve vreme meškolljila. Kada sam pitao šta je, kaže: "Ne znam da li nas slušaju, ceo grad je u mraku". Ljudi se ipak javljaju, pitaju. Najčešće pitanje - gde ste do sada, tri su godine prošle. Negde oko sredine emisije - sirene. Opšta opasnost, čujemo granate kako padaju na grad. Vidim ozareno lice mlade urednice. "Dobro je, i oni na Majevici nas slušaju". Puca se sa Jablanice, Površnice, Makinog stana, Vukosavaca. Ponekad i sa Ozrena dalekometnim topovima "Norama". Posle emisije razgovaramo sa članovima redakcije. Program se emituje dvadeset i četiri sata, uglavnom muzika. Svake nedelje bira se hit nedelje. Pesme se menjaju, ali prva je već godinu dana ista - "Ja nisam luzer", Doleta Balaševića.

Iako manje izložena razaranjima od drugih gradova Bosne, Tuzla je poprište snažnih političkih borbi. Nacionalne stranke koriste sva sredstva da "ocrne" gradsku, socijaldemokratsku vlast. Najnovijim ustavnim rešenjima sužena su opštinska ovlašćenja i prebačena na kanton u kome dominiraju nacionalne stranke. Opštinu optužuju za "autonomaštvo", "četništvo" i slično.

Kod humanitarnih organizacija Merhamet i Karitas ima slučajeva da se paketi dele po nacionalnoj pripadnosti. Ljudi se ipak ne dele između sebe. Zlatko, direktor "Kameleona" je Ivana i mene odveo u omiljeno tuzlansko sastajalište, "Vrtić" (ime je proisteklo iz činjenice da se isti lokal nalazi u sastavu zoološkog vrta). U prepunoj kafani, tamburaši i sveće (nije zbog romantike već nema struje). Životinje su uglavnom pocrkale, jedino su majmuni preživeli jer su ih hranili otpacima hrane UNPROFOR-a koji je bio smešten u blizini. Neko kaže da je to najbolji dokaz da samo majmuni imaju neku korist od UNPROFOR-a.

Za stolom, razni ljudi, uglavnom tek pristigli sa fronta. Gledaju nas nepoverljivo ali posle nekoliko boca vina počinju da pričaju. Kažu da se bore za Bosnu, "al' da svugde bude 'vako, ko u Tuzli". Na frontu ima svašta, ali se sa "drugom stranom" i trguje i to tako što se isprazni eksploziv iz minobacačke mine pa se ona napuni duvanom ili već "čime treba", pa se ispali. Sa druge strane, "istim putem" šalju novac. Ili se razapne na dva točkića (sa dve strane fronta) konopac kao kad žene suše veš pa se prevlače plastične korpice u koje se stavi roba. Tamburaši sviraju "Osam tamburaša s Petrovaradina". Kada smo napustili grad, u autobusu se na radiju posle samo nekoliko sati čula vest da je u toku novo granatiranje Tuzle.

"Borba", novembar 1994.

NEZAVISNE INSTITUCIJE

Prošla godina nam, uprkos novogodišnjim zdravicama nije donela toliko željenu "demokratiju". Možda baš i zbog toga, odlučio sam da u ovoj, 1995. godini više pažnje posvetim temeljitijoj analizi instrumenata kojima režim Slobodana Miloševića već godinama u pokornosti drži milione građana naše zemlje. Možda će nam, ukoliko budemo bolje znali šta nam se radi, to pomoći i da se od tog zla efikasnije branimo.

Osnovu svakog demokratskog poretka čini, pre svega, svest da u jednom društvu postoji više, obično veoma suprotstavljenih, interesa. Ti interesi svoj politički izraz nalaze u strankama koje se, naravno, trude da učešćem u vlasti ostvare što je moguće veći deo svojih partijskih programa, to jest, da čine ono što je u interesu onih koje ta, dotična stranka predstavlja i koji za nju glasaju.

Naravno, kada bi svaka stranka koja dođe na vlast iz korena menjala doslovno sve u državi i društvu uopšte, to bi značilo da se posle svakih izbora u potpunosti SVE menja u društvu, uključujući i neke najosnovnije aksiome o nepovredivosti privatnog vlasništva, pravnoj zaštiti građana i slično. Pod takvim okolnostima, država ne bi mogla normalno da funkcioniše jer bi se svaki njen građanin osećao više nego nesigurno, iznosio imovinu iz zemlje pre svakih izbora, a, u zavisnosti ko bi "mogao da dođe na vlast", pokretale bi se čitave lavine izbeglica koje bi utočište tražile u nekoj "sigurnijoj" sredini, ili bi svoje interese počeli da brane oružjem što bi dovelo do građanskog rata kojim bi "poražena strana" bila i fizički potpuno uništena. Takva država bi, sasvim sigurno, u najkraćem roku propala i raspala bi se u neke druge celine u kojima bi bilo "sigurnije živeti", a ti delovi bi se, verovatno, pripajali susedima čime bi svi politički subjekti, ostavši bez države, ostali i bez razloga postojanja.

Da se to ne bi dogodilo, među političkim organizacijama u demokratskim državama postoji saglasnost o određenom broju stvari koje su zajedničke, bez obzira na političke programe, a koje se tiču svih građana te države. U takve stvari spadaju, npr. teritorijalni integritet države, zaštita nacionalne ekonomije i valute, borba protiv organizovanog kriminala, odnos prema medijima i slično.

Sve gore rečeno u tesnoj je vezi sa događajim oko nasilnog preuzimanja lista BORBA od strane "saveznih vlasti" kod nas. Da podsetim: Pre par godina, BORBA je, po tada važećim zakonima transformisana u deoničarsko društvo i prestala da bude društveno - državno vlasništvo. Režim u Srbiji pokušava da izigra ovu činjenicu pozivajući se na nebitne pravne začkoljice, pa čak i otvoreno kršeći zakone koje je sam doneo.

Zašto je režimu u Srbiji toliko neophodno da uspostavi kontrolu nad jedinim nezavisnim dnevnom listom na srpskom jeziku, kada ionko već kontroliše sve ostale koji imaju i veći tiraž i nižu cenu? Zašto je jedan list toliko važan onima koji ionako pod svojom gvozdenom kontrolom drže elektronske medije u zemlji koji, zna se, imaju presudnu ulogu u kreiranju javnog mnjenja?

Odgovor leži tamo gde ga čak i dobronamerni i demokratski orijentisani ljudi ne traže: Režimu nije stalo da preuzme BORBU, već da je uništi. I to ne zbog njenog medijskog uticaja već zbog činjenice da je uređivačka politika BORBE slovom i brojem prva stvar oko koje su se (u pozitivnom

smislu te reci) složile bukvalno sve opozicione stranke u zemlji. Ovaj presedan, da se bezrezervno na istoj strani nađu i "autonomaši" i rojalisti, i ratnici i mirotvorci, i "patriote" i "mirotvorci", najveća je opasnost za režim u Srbiji. Da je u pitanju puko "gušenje slobodne reči", pod presijom bi se našao i niz drugih opozicionih časopisa (Srpska reč, Republika, Pogledi i slični). Međutim, takva glasila ne predstavljaju opasnost jer su ona STRANAČKI ionako obojena i ne mogu odigrati ulogu okupljanja kakvu može odigrati zaista objektivno i nestranačko glasilo. Opasnost za režim potiče iz činjenice da, ako se opozicija danas složila da je uređivačka politika BORBE nešto što se mora braniti bez obzira na političke stavove, sutra se može (po istom osnovu) napraviti dogovor da se i državni elektronski mediji počnu uređivati po tom istom principu, prekosutra da rad policije mora biti javan itd. Ovakvo usaglašavanje o stvarima od "opšteg interesa" na duži rok znači spontano stvaranje zaista nezavisnih INSTITUCIJA i to ne samo informativnih već i kulturnih, naučnih, obrazovnih i svih drugih na koje dnevna politika više ne bi mogla da ima direktan uticaj, bez obzira ko tog trenutka bio na vlasti. Te, nezavisne institucije predstavljale bi onu nepromenljivu infrastrukturu države koje bi ne samo smanjile uticaj trenutno aktuelnih političkih garnitura na svakodnevni život, već bi ih i naterale na daleko veću opreznost pri donošenju političkih odluka.

Ovakav razvoj događaja značio bi definitivni kraj diktature Slobodana Miloševića jer je jedan od osnovnih kamenova u njegovoj "tvrđavi tiranije" upravo nepostojanje institucija, to jest, njihovo pretvaranje u puke izvršioce njegovih nauma. Setimo se samo kakvu ulogu su u njegovom dolasku i opstanku na vlasti odigrali Srpska akademija nauka i umetnosti, Udruženje književnika, Srpska pravoslavna crkva i druge. Svaka institucija, koja nije bila spremna da mu služi, uništena je ili potisnuta sa javne scene na ovaj ili onaj način i to počevši od Saveza komunista Jugoslavije, pa nadalje. Društvo u kome nema ničega stabilnog, trajnog, otpornog na dnevnu politiku je prirodno okruženje nedemokratskih režima. U takvoj državi, vlastodržac svesno ide za razbijanjem pravnog poretka, jer mu je i on smetnja u sprovođenju njegove svesti, pa makar i on sam postavljao sudije i pisao zakone.

Iz svega gore rečeno jasno je da je borba za nezavisne institucije na svim poljima - borba za demokratiju. Uništavanjem nezavisnih institucija, režim Slobodana Miloševića ne samo da uništava sadašnjost nego i budućnost ove zemlje jer je decivilizuje sa nivoa kakve takve pravne države u kojoj se "ipak znalo reda" u čopor sa "pravom jačega" kao vrhovnim principom kakav je retko viđen još od starijeg kamenog doba. Režim Slobodana Miloševića, dakle, ne samo da nije nego i ne može biti demokratski, jer demokratizacija po samoj svojoj suštini znači njegovu negaciju i propast.

"Nezavisni", decembar 1994.

PRIVATNO VLASNIŠTVO

Pre neki dan sam na ulici čuo razgovor koji su vodila dva starija gospodina. Prvi je, veoma uzbuđeno, govorio drugom: "Zamisli, bio sam u onoj našoj prodavnici, kad, ono, deli se mleko. Požuri dok još ima. Daju

po dva litra." Otišao sam do prodavnice, i stavio u korpu tri kesice mleka, na šta mi je prodavačica mrgodno dobacila da se "deli" samo po dva litra. Kada sam je pitao da li je, znači, mleko besplatno kada se već "deli" a ne prodaje, njen pogled mi je rečito saopštio da je takvo pitanje više nego neumesno. Naravno da se prodaje, ali treba biti srećan što ga barem ima. U postkomunističkom društvu, velikom broju ljudi je izuzetno teško da se oslobode načina razmišljanja koji su decenijama praktikovali. Suviše ljudi je sve "dobijalo", i školovanje, i zaposlenje, i stan, i kredit... i nije im danas lako da prihvate logiku po kojoj se stvari kupuju i prodaju, a ne dele i dobijaju, da je za standard dovoljan samo novac, a ne i "moralno-politička podobnost". Ovakva "decenijski dresirana" svest jedna je od osnovnih poluga vlasti nacionalsocijalističkog režima Slobodana Miloševića.

Od antičkih vremena, poznato je da vlasništvo znači slobodu. Robovi su bili vlasništvo gospodara (koji ih je nagrađivao ili kažnjavao, u zavisnosti koliko su mu bili korisni) ali, oni sami nisu smeli bilo šta da poseduju kao privatno vlasništvo. Totalitarni sistemi se od tada pa sve do danas drže upravo tog recepta: što podanici manje poseduju, to se njima lakše upravlja.

U Hitlerovoj Nemačkoj, Jevreji nisu smeli da poseduju ništa čime bi mogli nešto da proizvode niti su smeli da zapošljavaju radnike. U "komunizmu", prvo što je učinjeno je da se imućnijim ljudima konfiskuje imovina, te da se "podržavi", to jest, stavi pod nadzor i upravu režima. Viđeniji seljaci su "raskulačivani" (oduzimana im je imovina), a svi ostali zemljoradnici su ograničeni u površini zemlje, koju su smeli da poseduju na deset hektara. Ljudi sa vlasništvom definisani su kao "klasni neprijatelji".

Sušтина ovih postupaka ne leži ni u kakvim "komunističko - ideološkim" razlozima već u praktičnoj činjenici da se svako ko je ekonomski nezavistan može daleko teže kontrolisati od onoga ko direktno zavisi od režimske milosti. Takođe, ekonomska nezavisnost nužno vodi u političku artikulaciju ekonomskog interesa, to jest, u stvaranje političkih organizacija i razbijanje jednopartijski ustrojenog sistema.

Režim Slobodana Miloševića svesno i sračunato radi na osiromašenju građana ove zemlje da bi njima mogao bolje i lakše da upravlja. Setimo se samo koliko je malih i uspešnih firmi bilo stvoreno pred početak ratova, u vremenu kada je Jugoslavija pokušavala da se transformiše u modernu državu. Vlasnici tih firmi su uglavnom bili opoziciono orijentisani, iz čistog INTERESA za promenama u društvu koje bi im omogućile da svoje poslove prošire i unaprede. Te privatne firme bile su i glavni finansijeri demokratskih opozicionih partija i pokreta i upravo su one finansijskim donacijama omogućavale opozicioni partijski rad.

Baš zbog toga, privatna inicijativa je surovo ugušena. Onemogućavanjem normalnog rada, nametanjem neostvarivih pravnih i poreskih uslova, režim je postigao odnose u kojima bezmalo svako onaj ko je u nekom "privatnom biznisu" mora da zaobilazi zakone da bi uopšte opstao. Samim tim, za najveći broj privatnih poduzetnika danas nije ni potrebno razmišljati "da li nešto rade protiv zakona" (jer drugačije ne bi mogli da prežive), već kako to dokazati. Za to služi namenska finansijska policija koja, po zadatku, odlazi upravo kod onih za koje se "sumnja da pomažu

opoziciju", pronalazi im mane u poslovanju i ekonomski ih uništava. Drugim recima, režim je stvorio sistem u kome ko ne krade ne može da preživi, a da krađu smeju samo oni koji su lojalni režimu. Po režimskoj logici, imućni mogu postati samo oni za koje se "provereno zna" da to neće "zloupotребiti". Ostali, ne.

U takvim okolnostima, neko ko mora da čeka da mu se "dodeli", recimo, stan, on mora da bude poslušan. Ukoliko on jednostavno može da ode i da ga kupi, to nije potrebno. Ukoliko čovek ima šta da jede, ne može se potkupiti šakom brašna i litrom ulja. Ukoliko čovek nešto može svojim radom da zaradi i poseduje, ne mora da pristaje na uslove vlastodržaca koji se kose sa njegovim ubeđenjima i interesima.

Mnogo je primera za to. Krađa devizne štednje građana od strane države nije, u svojoj političkoj osnovi, bio samo put da se lako i brzo dođe do konvertibilne valute. Ljudi koji su ostali bez imovine sada moraju da se svakodnevno dovijaju kako uopšte da prežive i da idu kod onih koji su ih pokrali da MOLE za svoj rođeni, zarađeni novac. Pod tim okolnostima, oni su za režim bezopasni. Ukoliko bi im novac bio vraćen, ko zna, možda bi ga oni uložili u neku opozicionu stranku, ogorčeni postupcima aktuelne vlasti, što bi dovelo do rasplamsavanja opozicije i "ko zna kakve bi to posledice" po režim imalo. Drugim recima, da režim i ima da vrati novac štedišama on to ne bi učinio, jer mu nije u interesu da neko ko nije u njegovoj posrednoj ili neposrednoj službi ima bilo kakvu materijalnu moć.

Koliko se već puta dogodilo da se obiju prostorije opozicionih stranaka i da im bude ukradena elektronska oprema i da počinioci nikada ne budu otkriveni. "Neotkrivanje počilaca" je samo druga reč za stanje u kome vlasništvo ničim nije garantovano (mada se ovakvi slučajevi često zavijaju u "političke" konotacije). Nije li krađa opreme za NTV Studio B jedan od najboljih primera da režim ne podnosi posedovanje bilo čega što ne može da kontroliše. (To što je u pitanju oprema za emitovanje televizijskog programa ne umanjuje činjenicu da je netragom ukradena i velika materijalna vrednost). Šta bi se desilo kada bi neko napravio privatnu fabriku za proizvodnju novinske hartije? Ili da se jedini proizvođač tog artikla u zemlji transformiše u deoničarsko društvo u kome bi većinu akcija imali ljudi spremni da prodaju papir na osnovu toga ko plaća a ne ko je "podoban"?

I, da se vratim na priču sa početka. "Deljenje" mleka je direktno onemogućavanje uživanja vlasništva (novca), jer se između novca i robe postavlja i onaj koji "deli", to jest, onaj bez koga se za zarađen novac ništa ne može kupiti. Šta u takvim uslovima vredi pregršt papirnatih novčanica? Te i takve novčanice su samo svedočanstvo da je protekli mesec potrošen u besplatnom radu za potrebe režima, koji imitacijom novca (jer novac za koji se ništa ne može kupiti i nije novac) plaća vrlo konkretan rad i kupuje vrlo konkretan socijalni mir. Zašto državni sindikati "dele svinjske polutke, brašno ulje i šećer", a ne bore se za to da svaki zaposleni od svoje plate sve to može i sam da kupi?

Privatno vlasništvo je negacija režima Slobodana Miloševića. Državno i "društveno" vlasništvo su alati kojima nas se drži u pokornosti.

"Nezavisni", januar. 1995.

KOMUNIKACIJE

Ima u istoriji niz primera kažnjavanja progonstvom. Počevši od Sibira kao simbola za "negde Bogu iza leđa", pa nadalje. Kriminalci su proganjani da ne bi mogli da krađu, politički neistomišljenici da ne bi mogli da "subverzivno deluju" i tako dalje. I kod nas su poznati takvi primeri, pa je Nušić u jednoj svojoj komediji u usta onoga ko je na vlasti stavio rečenicu kojom "će on onoga da pošalje čak u Ivanjicu". Biti negde daleko, odakle se nije smelo putovati, bila je, oduvek, kazna kojom se vlast branila od onih koji su za nju bili štetni.

U slučaju lopova, to je razumljivo, oni su vezani za "direktan rad na terenu". Međutim, u slučaju političkih protivnika to je uvek bilo vezano sa cenzurom pisama, a u težim slučajevima, i sa zabranom pisanja uopšte. Kažu da je Solženjicin, veliki ruski disident, pisao svoje tekstove na toalet-papiru koji je onda skrivao u klozetu, daleko od svevidećih očiju sovjetske policije. Na taj način stvorena su i sačuvana neka od kapitalnih dela kojima je razotkrivena sva strahota staljinističkog poretka i režima.

Kod nas je u proteklih nekoliko godina, na neverovatan način, progonstvo učinjeno sa svim stanovnicima ove zemlje, iako najveći broj nikada nije promenio mesto stanovanja. O čemu se, zapravo, radi?

Sušтина društvenog života je, pre svega, komunikacija. Razmena mišljenja sa drugima koji žive oko nas. Za tu razmenu mišljenja služe privatni i javni kanali. U privatne kanale se mogu svrstati direktan kontakt, pošta i telefon (u novije vreme i telefaks). U javne, sva sredstva javnog informisanja, štampa, radio i televizija.

Privatni kanali su presečeni na različite načine. Direktan kontakt među ljudima unutar zemlje je otežan (a najvećim delom i direktno onemogućen) nepostojanjem uslova da se ljudi direktno sreću van izuzetno uskih krugova. Problemi sa gorivom za automobile odvrte prosečnog građanina čak i od posete "rodbini na selu", a kamoli od zajedničkih izleta sa prijateljima ili sličnih (do juče toliko normalnih) vikend ili prazničnih zadovoljstava. Javni saobraćaj je u toliko lošem stanju, a cene toliko visoke, da svako "ko baš ne mora" nikada neće samo iz zabave krenuti da otputuje čak ni u drugi deo grada, a kamoli gde dalje. Ako mu još padne na pamet da ode negde van zemlje, treba da plati "državnu izlazninu", koja čini desetak procenata prosečne zarade po osobi, što je nedostižan luksuz za svakoga ko "ne ide da zaradi", to jest, u šverc. Ako, pak, pokuša da razgovara sa nekim telefonom, problem je sve niži kvalitet telefonskih centrala. Recimo, u Novom Sadu se samo za signal za biranje brojeva mora čekati (sa podignutom slušalicom) od nekoliko minuta do čitavog sata. A kada se i dobije signal, to nije nikakva garancija da će se veza i uspostaviti. Drugim recima, ko baš ne mora, ni ne pokušava da telefonira. Ovaj oblik komunikacije je dodatno opterećen ogromnim telefonskim računima (koji su početkom 1994. godine u pojedinačnim slučajevima prelazili čak i godišnji prihod korisnika), pa su ljudi, jednostavno, prestali da, osim u krajnjoj nuždi, uopšte koriste telefon. Da nije u pitanju slučaj, rečito govori primer privatne kompanije BEL PAGETTE, koja je pre nekoliko godina, uvodeći pejdžere na naš

prostor, postigla veliki uspeh. Međutim, kada se došlo do uspostavljanja nove mreže mobilnih telefona, koju je ta kompanija htela da uvede kao oblik proširenja svog asortimana, režim je bez ikakvog objašnjenja poništio već datu licencu za uvođenje takvog komunikacionog sistema. U konkretnom slučaju, pravi razlozi su sledeći: mobilni telefoni bi bez problema mogli da uspostave vezu sa bilo kojim telefonskim brojem u svetu, čime bi se prekinuo režimski monopol na određivanje "ko sa kime može, a ko ne može da razgovara" (karakterističan je primer Hrvatske sa kojom do dan-danas nisu uspostavljene telefonske linije mada su tehnički uslovi za to čak i u vreme najžešćih borbi bili ispunjeni). O Bosni i Hercegovini da i ne govorim. Čak je i deo Bosne, koji kontrolišu Karadžićeve snage, bio "zbog političke neposlušnosti" jedan duži period isključen iz PTT mreže. Sa druge strane, režim ne posmatra mobilni telefon kao sredstvo za bolje i efikasnije poslovanje nego kao potencijalnu opasnost "bežičnog povezivanja", koje u određenim situacijama može biti po režim opasno. Konkretno, u slučaju organizovanja demonstracija ili velikih skupova, svaki takav telefon može odigrati ulogu prenosive radio stanice čime bi se povećala mogućnost organizatora skupa da "kontrolise situaciju", a smanjila mogućnost ubačenih "provokatora" da skup razbiju. Pisma ne mogu nikada zameniti ova dva sredstva jer imaju nekoliko velikih mana: dugo putuju, pa informacije u njima gube na aktuelnosti, ne mogu se zaštititi od toga "da ih čita i onaj kome nisu namenjena" i mogu se (u slučaju da režimu to zatreba) i "izgubiti". Sa druge strane, pismo je pisani materijal koji je relevantan kao dokazni materijal u slučaju da do takve potrebe dođe pa se ljudi tradicionalno plaše da u njima pišu bilo šta što može biti "potencijalno opasno", drugim recima, imaju veoma malu vrednost kao nosioci pravih informacija.

Što se tiče javnih glasila kao sredstava masovne komunikacije, tu je situacija još gora. Zbog činjenice da preko tih sredstava onaj ko se u njima oglašava kontaktira istovremeno sa većim brojem ljudi, pristup glasilima je onemogućen na nekoliko načina: onemogućavanjem pristupa "nepodobnima" glasilu uopšte i onemogućavanje pristupa glasila krajnjem korisniku (u slučaju nevladine štampe). Znači: u štampi koju kontrolišu režim ne može se pojaviti podatak ili mišljenje koje režimu ne odgovara. Slobodna štampa se onemogućava u radu otežavanjem tehnološkog procesa izrade novina (nedostatkom repro-materijala, novinske hartije i slično), njena maloprodajna cena je zbog toga viša od cene režimske štampe (čime se kupac zbog svoje ekonomske nemoći još više odvraća od kupovine), a bilo je i slučajeva da se čitavi tiraži prilikom transporta do prodajnih mesta "zagube" ili se uopšte ne pojave na prodajnom mestu ("stave pod tezu") i kasnije vrate redakciji kao "neprodati".

Kod elektronskih medija (radija i televizije), onemogućavanje se vrši nedodeljivanjem frekvencija (čija raspodela je u direktnoj ingerenciji države), razbijanjem redakcija (odvođenjem stručnih kadrova nudeći im na režimskim medijima i više pozicije i veće prihode, kao i direktnim pretnjama), pa do direktnog razbijanja ili krađe neophodne tehničke opreme (slučaj NTV Studio B). Kod elektronskih medija važno je primetiti da su svi "nezavisni mediji" postojali i pre dolaska na vlast režima Slobodana Miloševića, a da od tada nije stvoren ni jedan, mada je potreba

za takvim izvorima informisanja i komuniciranja u međuvremenu višestruko porasla. Štaviše, njihov broj je smanjen.

Na osnovu svega rečenog jasno je da režim onemogućavanjem komunikacija među ljudima onemogućava ono što je za njega najopasnije: organizovanje. Ogroman broj ljudi u ovoj zemlji nije zadovoljan stanjem u kome se nalazi, ali zbog nedostatka komunikacija to doživljava kao ličnu sudbinu u kojoj je usamljen, a ne kao masovno stanje. I kada mu Predsednik u novogodišnjoj čestitki kaže da je protekla godina bila uspešna u ostvarivanju ciljeva mira, ekonomskog prosperiteta i borbe protiv kriminala, čovek počne da se preispituje ne kako neko može tako "u oči da ga laže", već kako to da samo on, pojedinac, to nije primetio.

Drugim recima, namera ovog režima je da svi mi ponaosob budemo "u Sibiru", sami i daleko od ostalih, mada nas od istomišljenika ponekad deli samo tanak zid zgrade u novogradnji ili kućno dvorište. Onemogućavanje komunikacija među ljudima je alat kojim gori od nas upravljaju našim životima.

"Nezavisni", januar 1995.

NACIJA I POLITIKA

Kao najprisutnija pojava kod nas u proteklih nekoliko godina često se navodi "ekspanzija srpskog nacionalizma". Međutim, malo se ramišlja o tome šta suštinski označava pojam "Srbin", ili "srpski narod" u našoj političkoj praksi? (Uzimam primer Srba mada se dalja analiza može primeniti i na bilo koju drugu etničku grupu).

Iz prošlih vremena današnji nacionalisti su preuzeli model određivanja nacionalne pripadnosti po tri kriterijuma. To su: jezik, vera i običaji. Naizgled veoma egzaktni, ti kriterijumi padaju u vodu pred prvim pokušajem njihove praktične primene. Na primer, ukoliko se jezik uzme za osnovni uslov, postavlja se pitanje, recimo, Muslimana kod nas, koji govore srpskim jezikom, a koji se evidentno ne osećaju Srbima. Ukoliko je to pripadanje Srpskoj pravoslavnoj crkvi, postavlja se pitanje drugih konfesija kao i ateista, čime se iz "srpstva" isključuje veliki broj Srba. I, na kraju, običaji. Srbi žive u nizu udaljenih regija od kojih svaka ima niz svojih regionalnih specifičnosti. Običaji se od regije do regije (osim pojedinih verskih obreda) veoma razlikuju. Morala bi se, dakle, odrediti "najsrpskija regija" koja bi bila referentna za ostale. Međutim, koja god regija to bila, devedeset procenata Srba bi bili van i te kategorije "srpstva" zbog već spomenutih razlika. Ukoliko bi se, dakle, nečija srpska nacionalna pripadnost definisala sa ova tri kriterijuma, "pravih Srba" bi bilo zanemarljivo malo, ni par procenata ukupne populacije.

Iz svega gore rečenog, jasno je da nijedan "egzaktan kriterijum" ne može biti presudan za određivanje nečije nacionalne pripadnosti. S druge strane, najčešće konkretno primenjivan osnov je negativno samodefinisanje. U praksi to znači "kada me neko pita šta sam, pošto Mađar nisam, Hrvat nisam, Albanac nisam, dakle ja sam Srbin, jer su i moji preci bili Srbi". U to po kom osnovu su preci bili pripadnici baš te nacionalne skupine, retko se ulazi. (U Vojvodini postoje ljudi koji su po

svom poreklu etnički Francuzi, a danas se izjašnjavaju kao Mađari ili ljudi albanskog etničkog porekla koji se izjašnjavaju kao Hrvati). Očigledno je, dakle, da se osećaj etničke pripadnosti vremenom menjao zbog najraznovrsnijih okolnosti i da u velikom broju slučajeva ne može poslužiti kao krunski dokaz za dokazivanje nacionalnosti potomaka.

Drugi najčešći osnov je definisanje od strane drugih. Kao primer najbolje se može uzeti kazivanje čoveka koji je preživeo Drugi svetski rat: "Mene su da sam Srbin naučile ustaše kada su me kao petogodišnje dete držali dan i noć u miniranoj crkvi. Jedini moj 'greh je bio to što sam Srbin". Upravo na ovaj drugi način je i izvršena etnička polarizacija u Bosni u proteklih nekoliko godina: u ratnim okolnostima zaraćene strane su svesno išle za tim da čine ratne zločine motivisane etničkom pripadnošću žrtava. Poznat je primer kada je jedna "srpska" formacija ušla u veliku stambenu zgradu i isterala sve stanare u dvorište. Potom su naredili da se grupa razdvoji na "Srbe" i "ostale". Kada su se grupe razdvojile, u grupi "Srba" ostala su i tri mladića koje su "srpski vojnici" pozvali da se pridruže njihovoj jedinici. Pošto su mladići to odbili, premešteni su u grupu "ostalih" i zajedno sa "nesrbima" na licu mesta streljani pred očima svojih suseda "Srba".

Razlozi ovakvih, naizgled potpuno iracionalnih, zločina su u političkom smislu jasni. Nacionalno definisanje po ovom osnovu ne dovodi samo do potenciranja nacionalne pripadnosti kod ljudi nego i do pojačane nacionalne homogenizacije, koja u osnovi znači pojačano političko približavanje dojučerašnjih neistomišljenika pod izgovorom "nacionalne sloge pred zajedničkim neprijateljem". Upravo zbog tih, političkih, razloga režim Slobodana Miloševića i njegovi politički prethodnici, od samih početaka svog delovanja svesno su i sračunato gajili tezu o "ugroženosti Srba". U početku, to je bio slučaj sa "ugroženim Srbima na Kosovu", gde se u slučaju svakog kriminalnog dela osobito potencirala nacionalna pripadnost žrtve i počinioca. Potom je isti recept primenjen u slučaju Srba u Hrvatskoj (opasnost pred ponovljenim genocidom nad Srbima), i tako dalje.

Na taj je način izvršeno homogenizovanje po (naizgled) nacionalnom osnovu. Međutim, suština je u političkom usisavanju najraznovrsnijih segmenata populacije, ponekad potpuno suprotstavljenih životnih interesa, u jednu jedinstvenu političku opciju "odbrane ugroženih nacionalnih interesa", gde se oni koji ne žele da joj se priklone proglašavaju "izdajnicima". Drugim recima, "srpski narod", u režimskom smislu te reci, nije skup svih ljudi koji se osećaju Srbima već veoma precizno definisana grupa koja podržava ili aktivno prihvata i sprovodi politički program koji personifikuje Slobodan Milošević.

Da nije u pitanju etnički princip rečito govori i podatak da se u najužoj srtukturi vlasti nalazi i jedan broj ljudi evidentno nesrpskog etničkog porekla. Tako se dolazi do prividnog paradoksa da su Mihalj Kertes (direktor carina) ili Margit Savović (ministar za ljudska prava) veći zaštitnici "srpskih nacionalnih interesa" od u svetu priznatih ljudi kao što su Bogdan Bogdanović ili Miladin Životić, koji nisu pristali na režimsku politiku.

Nameće se zaključak da nacionalno u političkom smislu ne postoji. Postoje

samo politički programi koji, falsifikujući činjenice i proizvodeći ili koristeći osećaj ugroženosti, okupljaju ljude po nacionalnom osnovu da bi ih upotreбили u striktno političke, a u krajnjem ishodu nedemokratske svrhe. Pošto sama reč "narod" dolazi iz istog korena iz koga i reci "rod, porod", takva politička opcija insistira na (nije važno koliko dalekom, ali sigurno postojećem) krvnom srodstvu njenih pripadnika. Zbog toga se u uzajamnoj komunikaciji i koriste rodbinski izrazi kao što je "brat" ili "sestra", a vođa se doživljava kao "otac". Razlog za ovakav način ponašanja je u tome što porodica predstavlja sistem odnosa koji su iracionalni i nepromenljivi. Niko u porodici ne dovodi u pitanje odnos drugih pripadnika porodice prema njemu jer se polazi od postavke apriorne blagonaklonosti i poverenja. A oni koji ulaze u porodicu (brakom), moraju da se dodatno dokazuju da bi se tek vremenom steklo poverenje u njih. Takav model u političkom smislu znači da "nacionalno - politički" program Slobodana Miloševića nužno vodi u jednopartijski sistem (gde će ceo "srpski narod" biti njegova partija), a ostali (druge partije) moraju da se izuzetno trude da bi dokazali svoju odanost porodici (programu i pripadnicima vladajuće partije). Ostali su "opasnost" i prema njima "ne treba imati milosti, jer je ni oni prema nama ne bi imali".

Ovakav model nosi u sebi nekoliko jasnih zakonomernosti.

Prvo: iracionalnost i nepromenljivost odnosa u društvu prema kojoj se ne može ni zamisliti društvena promena putem, recimo, izbora (zar se u porodici Otac bira izborima?).

Drugo: stalno potenciranje ugroženosti zajednice "od spolja" da bi se time održavala unutrašnja politička homogenost ("sloga").

Treće: Uspeh i status u društvu zavise samo od poslušnosti režimu. (Član porodice se ne nalazi na "slobodnom tržištu uspešnosti". On ne mora da se dokazuje unutar porodice obrazovanjem, novcem ili bilo čime drugim jer je od drugih članova već rođenjem prihvaćen kao "njihov". U "postkomunističkom" vremenu ovo je za veliki broj ljudi emotivni spas pred neumoljivom egzaktnošću slobodnog tržišta.)

Režim Slobodana Miloševića niti je, niti može biti demokratski. U pitanju je diktatura koja je ovu zemlju vratila vekovima unazad. Samo uklanjanjem tog režima sa političke scene mogu se stvoriti uslovi za izlazak iz zla u koje smo dovedeni.

"Nezavisni", februar 1995.

JEDAN DINAR, JEDNA MARKA, JEDAN NAROD, JEDAN VOĐA

U potrazi za dubljim objašnjenjem ekonomske situacije kod nas, ponovo sam uzeo u ruke esej ekonomiste R. A. Radforda iz 1945. godine, pod nazivom "Ekonomija zarobljeničkog logora". Prepričan u grubim crtama, ovaj esej predstavlja opis trgovine u zatvoreničkom logoru u kome je pisac boravio za vreme II svetskog rata i njene sličnosti sa trgovinom u uslovima "slobodnog tržišta". Jedine dve bitne razlike bile su u tome da su umesto novca korišćene cigarete i da (za razliku od normalnog tržišta) u logoru nije bilo nikakve proizvodnje već se trgovalo isključivo sadržinom paketa koji su preko Crvenog krsta stizali u logor. Za zatvorenike svet "sa

one strane žice" nije imao nikakvog značaja u ekonomskom smislu, jer su sve transakcije obavljane u okvirima postojećih količina robe, postojećeg broja cigareta i postojeće bodljikave žice.

Ova opširna analiza ekonomije unutar specijalnih, hermetičnih okolnosti neodoljivo me je podsetila na okolnosti kojima smo izloženi. Kao što se cigarete van logora nisu mogle koristiti kao novac, tako se i naša "domaća valuta" ne može koristiti kao novac van granica naše zemlje. S druge strane, ono što je za zatvorenike bio paket Crvenog krsta, koji je (u ekonomskom smislu) "pao s neba", tako su i kod nas hrana i električna energija nešto što "pada s neba" i što ima onoliku cenu koliko to "čuvari" odrede, a ne koliko bi to zaista koštalo u uslovima poštovanja ikakvih ekonomskih zakonitosti.

Monetarnu i fiskalnu politiku zemlje režim Slobodana Miloševića već godinama vešto koristi ne samo kao uspešno sredstvo za pljačku imovine građana nego i za sprovođenje vrlo konkretnih političkih ciljeva. Još 1990 godine, organizovan je smišljeni upad u monetarni sistem SFRJ i na taj način ne samo ozbiljno uzdrman ekonomskopolitički program savezne Vlade Ante Markovića, već je režim na taj način prisvojio i preko dve milijarde nemačkih maraka. Seljaci su iz istog razloga podbunjivani da traže veće cene za svoje poljoprivredne proizvode kako bi se savezna Vlada naterala na štampanje novca (jer se otkup poljoprivrednih proizvoda i finansira iz primarne emisije), time podigla inflacija i uništio "čvrsti dinar", koji se tada već mogao i van zemlje legalno menjati za konvertibilni valutu.

Svega tri godine kasnije, svedočili smo inflaciji koja nije nikada do tada viđena na planeti Zemlji i za koju stručnjaci kažu daje iznosila 84.000.000.000. procenata. Ova ekonomska pojava značila je, suštinski, dve stvari: praktično besplatan rad svih zaposlenih u zemlji (realne zarade su iznosile svega nekoliko nemačkih maraka, a penzije često ni celu marku), i usisavanje privatnih deviznih rezervi u državnu kasu (putem stotina dilera koji su na ulicama otkupljivali devize i plaćali ih potpuno novim novčanicama na kojima se ni boja još nije bila osušila). Ovo prikupljanje deviza od građana imalo je istu funkciju kao i propagiranje i forsiranje pojedinih privatnih banaka ("Jugo-skandik", "Dafiment"). Na taj način je ne samo finansiran rat već je došlo kako do privatnog bogaćenja političke elite, tako i do osiromašivanja ukupnog stanovništva.

Razlog što je prekinuto sa ovakvom praksom nije bila briga za stanovništvo već, jednostavno, što je nemačka marka sve više počela da istiskuje dinar iz opticaja. Da se ovaj proces nastavio, sve novčane transakcije, kao i kompletna privreda, preorijentali bi se na nemačke marke i ne bi više bilo moguće kontrolisati novčane tokove kako je to rađeno do tada. Kao odgovor na to, izmišljen je "Avramovićev program". Suština ovog "programa" leži u tri osnovna momenta:

1. u političkoj volji režima da se ustroji čvrsto sredstvo plaćanja da bi se tako mogli od privrede i stanovništva uzimati veći porezi i carine. (Pošto su oni u uslovima inflacije bili zanemarljivi ma koliko njihova nominalna vrednost bila velika. S druge strane, režim opet ima u rukama fabriku koja štampa "pravi novac", pa "milost" davanja kredita iz primarne emisije pojedinim "lojalnim" fabrikama ima politički daleko veću specifičnu težinu

nego u uslovima štampanja bezvrednih papirića iz 1993.)

2. u korišćenju međunarodne izolacije privrede, te pojavi da se na domaćem tržištu pojavljuje malo uvozne robe. (Logika za ovaj potez je jednostavna: ukoliko ne postoji potreba plaćanja u inostranstvu, a takve potrebe nema kada nema uvoza, ne postoji ni tražnja za inostranim sredstvima plaćanja. Ono malo benzina što se prošvercuje ne može promeniti ovo stanje. Marka ostaje u relativno postojanom odnosu sa dinarom što pogoduje ostvarivanju ciljeva iz tačke 1.)

3. u dnevno političkom sadržaju režimske monetarne politike. (Još krajem 1991. godine, izvršena je denominacija dinara za jednu nulu i zamena novčanica. Ovaj potez je bio usmeren na Sloveniju i Hrvatsku, sa ciljem da se kompletan jugoslovenski novac koji se našao na njihovoj teritoriji preko noći učini nevažećim za eventualne novčane transakcije u Srbiji i Crnoj Gori. Sličan potez izveden je i nedavno kada je naglo došlo do zamene novčanica iz istog razloga, samo je ovaj put efekat bio usmeren na kvazidržavnu tvorevinu neposlušnog Karadžića i njenu ekskomunikaciju iz monetarnog sistema. Ne treba zaboraviti da je "Avramovićev dinar", kada se pojavio, bio uveden kao sredstvo plaćanja u "svim srpskim zemljama" i trebao da predstavlja još jedan stepenik u potajnom stvaranju Velike Srbije.)

Sve ono što režim hvalisavo naziva "ekonomskim čudom" samo je još jedan od alata kojim se učvršćuje tiranija u Srbiji. "Čvrsti dinar" nije jedina poluga kojom se režim služi. Najnoviji sistem carina trebalo bi da preventivno onemogući spoljnu trgovinu jer, ako se to ne desi a sankcije budu nekim čudom ukinite, mogla bi početi trgovina i izvan granica Srbije i Crne Gore. Otvaranje međunarodnom tržištu bi značilo i prvu pravu proveru istinske vrednosti "čvrstog dinara" koju on ni na koji način ne bi mogao da podnese. Režim to ne sme da rizikuje. Zbog toga sada ubrzano gradi čitav sistem unutrašnje blokade koji će u slučaju skidanja sankcija preuzeti zaštitnu ulogu "ekonomskog programa" onemogućavanjem bilo kakve uspostave tržišnih zakonitosti kako u spoljnoj tako i u unutrašnjoj trgovini. Već su na sceni naredbe o vraćanju cena na nivo iz jula prošle (1994) godine što jasno govori o nameri da se ponovo uspostavi centralizovana real - komunistička privreda u kojoj će cene, doduše, biti niske ali neće biti robe. Dalji potezi su već viđeni: bonovi, tačkice, racionalisano snabdevanje, i slično. A devize (po bilo kom kursu) će trebati samo onima koji se spremaju da beže iz zemlje.

I, da se vratim na priču s početka. Kada je logor u kome je bio gospodin Radford oslobođen, oslobodioci su delili i cigarete i hranu i logoraši su se preko noći našli u nečemu što autor naziva "neizmernim blagostanjem". Kada se logor u kome se mi nalazimo oslobodi čuvara spolja, imaćemo još veliki posao da se oslobodimo unutrašnjih čuvara (koji ne čuvaju nas već sopstvene pozicije). Tek ako nam i to pođe za rukom moći ćemo da sagledamo kakve su nam ruševine (i) u ekonomskom smislu ostavljene u nasleđe, da se pomirimo sa činjenicom da smo gurnuti u afričku bedu i da pokrenemo višedecenijski proces povratka među "sav normalan svet". Ali, to je sad već neka druga priča.

"Nezavisni", februar 1995.

BRATSKA MRŽNJA SIJAMSKIH BLIZANACA

Već godinama postoji uverenje da je Slobodan Milošević politički nepovrediv. Da svaki poraz može da pretvori u pobedu a da svaku situaciju preokrene u svoju korist. Da može neometano da stvara Veliku Srbiju, zatvara opozicione vođe, gasi nezavisne medije i slično. Međutim, događaji u proteklih nekoliko meseci pokazali su suprotno. Ipak, postoji neko ko može da mu se suprotstavi, neko ko može da zaustavi stvaranje Velike Srbije, da vrati pažnju međunarodne javnosti na sudbinu nezavisnih medija i demokratskih snaga kod nas. Postoji čovek koji simboliše kraj režima i vizije Slobodana Miloševića i koji ovog trenutka jedini može biti njegov definitivni politički grobar. Taj čovek se zove Radovan Karadžić.

Počnimo od početka, to jest, kako je Radovan Karadžić uspeo da zaustavi stvaranje Velike Srbije. Da bi se ovo pravilno razumelo, treba podsetiti da Velika Srbija ne podrazumeva samo geografski pojam "šta bi sve trebalo da obuhvati jedna i jedinstvena srpska zemlja", već i kompletan unutrašnji politički sistem. Velika Srbija bi (kada bi nastala) morala biti strogo centralizovana država, jednopartijska i totalitarna, zasnovana na ideologiji jednog naroda, jedne države i jednog Vođe inače ne bi mogla da opstane. Ovaj koncept se dosta dobro razvijao od početka napada Slobodana Miloševića na SFR Jugoslaviju 1987. godine postavljanjem u svim budućim "srpskim zemljama" poslušnih marioneta. Setimo se samo lika i dela Jugoslava Koštica, Sejde Bajramovića i drugih. Bledunjavost Momira Bulatovića, Gorana Hadžića, Milana Martića, Zorana Lilića krunski su dokaz da se nikada nije smelo dovesti u pitanje ko je "pravi gazda" i ko se "jedini pita". Karadžićevo neprihvatanje ovakvih odnosa strateški je narušilo Miloševićev centralizam i označilo kraj stvaranja države iz davnašnjih četničkih snova. Kao posledica, razbijen je i zajednički monetarni sistem Velike Srbije (Avramovićev program). Novčanice su hitno zamenjene početkom godine i u Karadžićevim rukama su umesto "čvrstog dinara", koji je već bio prihvaćen kao regularno sredstvo plaćanja, ostali bezvredni papirići.

Odbijanje Karadžića da potpiše plan Kontakt-grupe za Bosnu nastavilo je ovaj proces i otvorilo mnoge druge. Sama Kontakt-grupa je prilikom svoje nedavne posete Beogradu otvoreno stavila do znanja Miloševiću da računa na njega u rešavanju bosanske krize i da je za učinjene usluge na tom planu spremna da mu "progleda kroz prste" u pogledu kršenja ljudskih prava i slobode medija u Srbiji. Pošto je Milošević obećao sve što se od njega tražilo (da će karadžićevci potpisati), neometano je otvorio lov na medije, zatvorio generala Trifunovića i počinio niz drugih nedela. Međutim, kada plan nije potpisan, logično je očekivati da se fokus interesovanja međunarodne zajednice ponovo vrati na sve gore navedeno (medije, ljudska prava) činjenicom da je Milošević opet pokazao da najveći broj njegovih obećanja ne sadrže ništa više od blefa kojim dobija na vremenu. Prvog februara Milošević je primio "veću grupu istaknutih ličnosti iz Republike Srpske", želeći da opet stvori privid "da potpisivanje samo što nije usledilo pošto on ima čime da utiče preko Drine". Naravno da to neće promeniti Karadžićevu odluku i jedini efekat može biti par dodatnih

nedelja za Miloševića pre ponovnog (definitivnog?) odustajanja od njega kao mogućeg "faktora mira" na ovim prostorima. Karadžić time najzad i dokazuje da "postoje i drugi koji se moraju pitati".

Pošto Milošević, u političkom smislu, ne može na levu obalu Drine a Karadžić na desnu, stvara se pat pozicija u kojoj će Milošević pokušati da svrgne Karadžića, ali kako je ovaj na vlast došao puškom, bez pušaka ne može ni otići. To konkretno znači "unutarsrpski rat u Bosni" čije posledice moraju biti ozbiljne i u Srbiji. Lako je moguće da će se u tom trenutku i Milo Đukanović setiti kako ne bi bilo loše da Crna Gora ima svoju emisionu banku i svoje carine i da se tako broj "separatista" poveća do te mere da ceo velikosrpski projekat definitivno padne u vodu. Miloševiću ne bi preostalo ništa drugo osim da se povuče u Srbiju i tvrdi da ga Velika Srbija nikada nije ni interesovala, ali, prekasno. Dočekali bi ga ekonomski i svi drugi problemi, i kraj više ne bi bio daleko.

Drugim recima, dok je Radovana Karadžića u Bosni, Velika Srbija se ne može napraviti, Milošević ne može biti "jaki čovek na Balkanu" a demokratske snage imaju šansu da ne budu otpisane. Dok je Slobodana Miloševića u Srbiji, krvavi karadžićevski fašizam ne može preći Drinu i direktno ući u naše domove.

Radovan Karadžić mora biti suđen i osuđen zbog zločina koje je počinio. Isto mislim i za Miloševića. Njih iscrpljuju suprotstavljena vlastohleplja "unutar porodice" i to može biti velika šansa. Šansa za stvaranje nečeg trećeg. Ovaj put, nadam se, pravog.

"Nezavisni", februar 1995.

CRNA GORA PROTIV VELIKE SRBIJE

Analizirajući političku situaciju u tzv. SRJ, već ne prvi pogled postaje jasno da se političke okolnosti u Srbiji i Crnoj Gori izuzetno razlikuju. Dok u Srbiji opozicija veoma teško može doći do prostora na državnim medijima (a i to samo "milošću režima"), crnogorski mediji imaju daleko fleksibilniji stav prema političkim neistomišljenicima vladajućeg režima. Dok u Srbiji najjače opozicione stranke suštinski podržavaju režimsku ideju Velike Srbije, u Crnoj Gori postoji snažna i ideološka borba između nacionalne i građanske opcije. O čemu se zapravo radi?

Višepartijski sistem na ovim prostorima nije nastao "iz vazduha" nego u uslovima jasno definisanog političkog okruženja. Najkarakterističniji momenat tog okruženja sasvim sigurno predstavlja nabujali srpski nacionalizam kraja osamdesetih i početka devedesetih. Ni taj nacionalizam nije ispotenciran preko noći: čitave generacije političara u Srbiji su ga na ovaj ili onaj način pothranjivale. Setimo se samo insistiranja na nacionalnom osnovu progona "Srba i Crnogoraca sa Kosova" početkom osamdesetih kada su režimski mediji prilikom opisa nekog kriminalnog akta svesno insistirali na nacionalnoj pripadnosti počinioca i žrtve da bi se razvijao i jačao osećaj "srpske ugroženosti". "Antibirokratska revolucija", kao logična posledica ovakvog procesa, i nije bila ništa drugo nego provala kombinacije boljševičko-staljinističkih metoda državne uprave kombinovanih sa srpskim nacionalizmom kao političkim pogonskim

gorivom.

Ta "revolucija" nije bila ništa drugo nego početak uspostave marionetskih vlada na svim prostorima koji su bili "predviđeni" da budu u sastavu Velike Srbije. Počevši od preuzimanja Srbije Osmom sednicom, preko Kosova, Vojvodine i Crne Gore postavljane su takve strukture vlasti preko kojih bi se moglo izvršiti "finalno ujedinjenje". Važno je znati: koncept Velike Srbije u sebi ne nosi samo geografsku komponentu, to nije samo teritorija koja bi trebalo da se nađe u jednoj državi. U pitanju je i unutrašnje uređenje takve državne zajednice koja bi, po svojoj prirodi, morala biti najoštrije centrali-zovana, jednopartijska (uprkos mogućem prividu višestranačja), zasnovana na državnom vlasništvu, strogo kontrolisanoj ekonomiji itd.

Nakon izbijanja rata na teritoriji Jugoslavije, na prostorima koji su trebali da se "naknadno uključe u Veliku Srbiju" uspostavljene su državne strukture pod potpunom kontrolom režima u Beogradu. "Savezna Republika Jugoslavija" stvorena je kao jezgro buduće države i kao prva tačka na kojoj će se ostvariti centralizacija i koncentrisanje ukupne političke i ekonomske moći u Beogradu.

Opozicija u Srbiji, velikom većinom, nije razumela suštinu režimske politike i lako je nasela na nacionalistički talas. Zagovarajući identične političke stavove kao i režim, jedina razlika koja se mogla uočiti bio je odnos prema komunističkom periodu: na vlasti nacionalisti - ex-komunisti, a u opoziciji nacionalisti - antikomunisti. I jedni i drugi suštinski privrženi istoj velikosrpskoj ideji.

Crna Gora je imala prednost da u "Saveznu Republiku Jugoslaviju" uđe kao republika i (za razliku od pokrajina čiji je subjektivitet potpuno ugašen) nastavi da, makar i formalno, opstojava kao "ravnopravna federalna jedinica". Nije bilo potrebno da prođe mnogo vremena da se iz te pozicije uoči namera beogradskog režima za uništenjem crnogorske državnosti i pretvaranjem Crne Gore u (za početak) "kanton u Srbiji", a posle toga i za njenim potpunim ukidanjem.

Tri najrelevantnija politička faktora u Crnoj Gori svakako su Demokratska partija socijalista, Narodna stranka i Liberalni savez Crne Gore. Veoma grubo ocenjujući, te tri opcije bi predstavljale: DPS - režimsku ispostavu Slobodana Miloševića za potrebe sprovođenja vlasti, NS - desnu konzervativnu srpsko-nacionalističku organizaciju izraslu na srpskom nacionalizmu u uslovima političkog okruženja Crne Gore i LSCG - građansko-demokratsku opciju naglašenog državno-nacionalnog crnogorskog identiteta. Ono sa čime režim u Beogradu nije računao je potpuna različitost političkog okruženja u Crnoj Gori od onog koje postoji u Beogradu i velikom delu Srbije.

Crna Gora nije nikada bila imigraciono područje. Žitelji Crne Gore su mahom ljudi kojima je ne samo porodična nego i nacionalna istorija vezana za veoma konkretan prostor i veoma konkretne događaje. Svaki Crnogorac tačno zna rodoslov svoje porodice, koji predak mu je u kom ratu učestvovao, kao i izuzetno striktna (mada nepisana) pravila morala njegove sredine i okruženja. Taj, u osnovi patrijarhalan moral opstao je kao kategorija i u proteklih pedeset godina i danas igra izuzetno značajnu ulogu u očuvanju stabilnosti Crne Gore. Razlog je jednostavan: pod

gorenavedenim okolnostima niko nije spreman da poćini nešto za šta provereno zna da će na crnogorskom prostoru ostati da živi u pamćenju njegove okoline sledećih nekoliko decenija, pa i duže. Uspostavljena je, u izvesnom smislu, "ravnoteža straha", koja omogućava da tri oštro suprotstavljena politićka koncepta ipak mogu da žive i funkcionišu jedan pored drugoga.

Druga stvar na koju režim u Beogradu nije računao je osećaj kolektivne ugroženosti, koji se razvio kod stanovnika Crne Gore. Taj osećaj kod ove tri grupacije ne potiće iz istog izvora: sledbenici DPS imaju problem u smanjivanju ingerencija Crne Gore kao države, ćime se njihova mogućnost sprovođenja vlasti smanjuje a u perspektivi prestaje i sama svrha njihovog postojanja. Sledbenici NS dolaze u situaciju da im se potire mogućnost partijskog subjektiviteta utapanjem u neke "veće srpske anglomeracije" i njihova potpuna marginalizacija u slučaju da se dosledno sprovede koncept "jedan ćovek - jedan glas". Njihova politićka uloga u slučaju nestanka Crne Gore sa politićke karte bila bi manja od uloge bilo koje mesne podrućnice slične stranke u predgrađu Beograda ćinjenicom da Crna Gora ima svega oko 600.000 stanovnika. Sledbenici LSCG su ugroćeni dvojako: kao Crnogorci, ljudi izloćeni nasilnom potiranju nacionalnog (crnogorskog) identiteta, i kao necrnogorci (koji ćine znaćajan deo ćlanstva LSCG), kao svedoci progona nesrba koje je režim u Beogradu već poćinio i od koga se u ovom trenutku po oba osnova mogu braniti jedino državnim udaljavanjem od istog tog Beograda.

Sve u svemu, svaka od ovih grupacija ima svoj interes zašto ne želi utapanje Crne Gore u Veliku Srbiju. Ti interesi su razlićitih intenziteta (u zavisnosti od stepena opasnosti koji grupa oseća od Miloševićevog režima), ali kod svih grupa su sve izraćeniji. Koalicija Narodna stranke i Liberalnog saveza samo je korak napred u ovom pravcu. Ako se paćljivo razmotri izjava predsednika crnogorske Vlade "da Crna Gora moće i sama u ekonomskom smislu", nije daleko od pameti razmišljati o nekoj mogućoj "vladi nacionalnog spasa i pomirenja" u kojoj bi se našli predstavnici sve tri strane sa zajednićkim ciljem, da udalje (svako iz svojih razloga) Cetinje od Beograda.

U bilo kojoj meri se to dogaćalo i na bilo koji (miran) naćin, takav proces je verovatno najveća opasnost projektu Velike Srbije. Decentralizovana Velika Srbija ne moće postojati i svaka decentralizacija (ili potpuno odvajanje Crne Gore od Srbije) znaćila bi njen stratećki i definitivni krah. U tom odvajanju LSCG preći velika opasnost da od strane drugih bude predstavljen kao "ekstremistićka stranka" i da graćani (pred strahom od rata sa Srbijom) viće poveruju drugim ućesnicima u ovoj politićkoj igri. Mećutim, politićka inercija ovog procesa je toliko jaka da, kada on jednom postane dominantno stanje duha, tećko da će moći da se zaustavi na nekom od već vićenih državnoorganizacionih rećenja (federacija i slićno).

Sve u svemu, posle trenutnog ometanja stvaranja Velike Srbije od strane režima Radovana Karadžića (odbijanjem da se potpiše plan Kontakt-grupe), trajna i jedina relevantna opasnost za ovaj projekat sve viće postaje Crna Gora. Njen primer moće sutra postati inspirativan i za druge i to moće biti i kraj centralizovanog nacionalsocijalizma Slobodana Miloševića.

"Liberal", februar 1995.

DOĆ'E TO NA TO

Ima u jednom vojvođanskom selu kafana u kojoj ima muzike samo subotom. Drugim danima, ako naiđe neko "veselo" društvo, gazda zove u pomoć jednog komšiju koji ume da svira harmoniku, pa onda komšija svira gostima, zaradi neki dinar, a i gazda napravi bolji promet. Jedini problem je u tome što komšija zna samo tri pesme na harmonici, pa kada ih odsvira, počne opet ispočetka, pa tako celu noć. Jednom prilikom, reče gost harmonikašu: "Pa dobro, jel' znaš ti još neku pesmu osim te tri?" A harmonikaš će njemu: "Samo vi momci pijte. Doć'e to na to".

Ova anegdota mi se vratila u sećanje kada sam pre neki dan (14.02.95.) gledao drugi dnevnik RTS u kome je emitovana izjava rukovodstva Srpske radikalne stranke iz "Republike Srpske Krajine". To rukovodstvo je donelo odluku da se odcepi od Srpske radikalne stranke Vojislava Šešelja i da od sada funkcionise kao posebna stranka. Kao razlog, navedena je činjenica da je isti Šešelj posle održanih izbora u RSK potpuno počeo da ignoriše to rukovodstvo i da sa poslanicima ima direktan kontakt, to jest, da on sam upravlja njihovim postupcima i odlukama, potpuno zaobilazeći lokalno rukovodstvo. Drugim recima, deo stranke se odcepio zbog nepodnošljivosti totalitarnog centralizma u stranci. I ne znajući, postali su autonomaši.

Primer "autonomaštva" u SRS samo je jedan od najočiglednijih pokazatelja da, kada se politička temperatura na neki način hladi, svi oni koji su se latili politike moraju da se više bave interesima sredine u kojoj žive a da sve manje budu puke ispostave nekakvih "centralnih" partijskih vlasti, obično iz Beograda. Na primer, tri najrelevantnija politička faktora Crne Gore (Perovićevi liberali, Kilibardini narodnjaci i Bulatovićevi reciklirani komunisti), svaki iz svojih razloga, sve više rade na udaljavanju Crne Gore od Srbije ili barem u korenitoj promeni odnosa "dva oka u glavi". U Vojvodini je sve pomodnije govoriti o autonomiji i stvarati "regionalne odbore za Vojvodinu" stranaka ponekad izrazito velikosrpskih opredeljenja. Stvaraju se čak i potpuno nove političke organizacije "autonomaške provenijencije" a nastaju iz šinjela nekada najcrnijih udbaških kvazipolitičkih tvorevina. Karadžić u Bosni je odavno odbacio ulogu Miloševićevog piona i sada pokušava da igra samostalno, čak i na međunarodnom planu.

"Velika Srbija" za koju se planiralo da bude po svojoj unutrašnjoj strukturi bezlična i svuda jednaka kao krompir, sve se više raslojava po regionalnim interesima. Nije daleko dan kada će se, na primer, i radikali u Vojvodini zalagati za autonomiju Vojvodine i imati oko toga teška okapanja sa "centralom". Razlog za to biće prozaičan: šta vredi biti u stranci kada nisi na vlasti. A na vlasti ne možeš biti u Novom Sadu kada je sva vlast u Beogradu. I sa čime uopšte da raspolažeš i vladaš ako su sve pare u Beogradu. I šta vredi biti bilo šta ako ništa što nisi u Beogradu nije važno. A ne mogu svi živeti u Beogradu. A i šta ćeš u Beogradu kada si iz Novog Sada ili Subotice ili već odnekle odavde. Ili, dokle će dr Đorđe Bašić moći

da objašnjava postupke predsednika svoje partije koji se sa osmehom slika sa Sešeljem i Koštunicom za naslovne stranice revijalne štampe? Dokle će se otvoreno koketiranje sa krvavim fašizmom moći u Vojvodini tumačiti kao "politička lukavost" ili kao "puko sredstvo, dok je pravi cilj nešto sasvim drugo". Neće li se doći u situaciju da se na taj način potkopa čak i lični ugled istaknutih članova Demokratske stranke u Vojvodini ukoliko "centralni šef nastavi kako je započeo? Ili će to samo ubrzati nekakvo "regionalno cepanje" i u ovoj stranci?

Naravno da sve ovo neće teći prebrzo. Prvo će se stranke dogovarati na lokalnom nivou po pojedinim projektima vezanim za zajedničke, pre svega, komunalne probleme, pa koaliciono vršiti vlast i koaliciono se zalagati za više vlasti na lokalnom nivou. Neko će zvati Vojvodinu "Srpska Vojvodina", neko samo "Vojvodina", neko će zvati Zrenjanin "Petrograd" a neko "Bečkerek". Ali će svi vremenom shvatiti da para ni pod kojim imenom nema dok se ovamo ne vrate pokradeni fondovi i novci od Naftagasa. Milicionari su već počeli da se sećaju da su ranije, dok je bilo Vojvodine, imali plate za pedeset procenata više nego "oni ispod Dunava" i da je tako bilo bolje.

Ima stvari koje su suviše prirodne da bi se bilo kakvim "protivprirodnim" načinom mogle na duži rok držati izvitoperenima. Biće Vojvodine i biće autonomije jer, što nas više gaze, to nas više ima. I to nas sve više ima iz najzdravijeg političkog razloga koji se može zamisliti, iz direktnog i neposrednog interesa svakog pojedinca koji živi na ovom prostoru. Kada bi Slobodan Milošević došao u onu kafanu sa početka priče, stari harmonikaš bi mu verovatno rekao: "Samo vi momci vladajte. Doć'e to na to". I doće, jer nema gde drugde da ode.

"Nezavisni", februar 1995.

ISKIPELI BOSANSKI LONAC

Posle četiri godine rata na teritoriji bivše SFRJ, dogodilo se ono do čega je moralo doći: rat se oteo iz ruku svojih gospodara i počeo da se širi.

Još od proglašenja nezavisnosti Slovenije i junskog rata 1991. godine, sve ratne operacije su se odvijale u skladu sa dogovorom Milošević - Tuđman. Obim razaranja i ljudskih tragedija, srušeni Vukovar, Mostar, sakaćeno Sarajevo i sva druga svedočanstva bestijalnog vlastohleplja po svaku cenu bili su samo deo unapred dogovorenog plana o podeli teritorija bivše SFRJ. Količina proizvedenog zla je bila toliko velika da "obični ljudi" na svim stranama jednostavno nisu mogli da se pomire sa notornom činjenicom da države u kojima žive zaista i vode ljudi koji su spremni da zbog "viših nacionalnih i državnih ciljeva" žrtvuju tolike ljudske živote.

Međutim, najnoviji događaji još jednom dokazuju staru istinu da zlo može da proizvede samo još veće zlo. Raketni napadi na Zagreb su prva ratna operacija koja nije bila unapred dogovorena. Kako se to dogodilo?

Od samog početka operacije stvaranja Velike Srbije, Slobodan Milošević je igrao ratne igre preko svojih instrumentalizovanih marioneta sa krajnjim ciljem da stvori niz "srpskih zemalja" koje će se (kada njihov status bude kako tako defini-san) ujediniti u neku novu "Jugoslaviju" kojoj će On biti

neporecivi i jedini vladar. U ovom planu postojala je samo jedna "skrivena mana", a to je činjenica da niko nije tolika marioneta da ne bi nekada mogao pomisliti da "dalje može i sam". U Vojvodini, Crnoj Gori, na Kosovu nekih većih problema oko postavljanja marioneta nije bilo, jer na tim područjima nije bilo ni ratnih operacija. U Krajini (uprkos preciznom dogovoru sa Tuđmanom) je ipak bilo trzavica sa Milanom Babićem pa čak i sa Goranom Hadžićem, no, ipak je na kraju postignut krajnji cilj sa više nego poslušnim Martićem. Međutim, Bosna je nešto drugo.

Karadžić je vremenom postao toliko jak i samouveren da je pomislio da može lično da bude ne samo jedan od Miloševićevih vazala nego čak i da ga zameni na kormilu Velike Srbije. To je i izazvalo sukob 1993. godine koji, eto, traje do danas. U međuvremenu, Milošević se sa Tuđmanom dogovorio da se pitanje Hrvatske i resi na taj način što bi zapadna Slavonija bila direktno predata (uz proterivanje stanovništva, što je ovih dana i učinjeno), kninski deo bi dobio nekakvu autonomiju (koja bi značila suštinsku getoizaciju i polagano odumiranje), dok bi Baranja otišla na "drugu stranu", to jest, direktno se povezala sa Srbijom. Zapadni Srem ostaje kao zona budućih dogovora jer onaj ko upravlja njime upravlja i desnom obalom Dunava, što je Tuđmanu izuzetno važno zbog statusa Hrvatske kao podunavske zemlje, a Miloševiću kao važna karta za buduće teritorijalne nagodbe.

Rakete koje su drugog i trećeg maja potresle centar Zagreba se, jednostavno, ne uklapaju u ove planove. Ko bi mogao da ima interes od njihovog lansiranja? Milošević sigurno ne, jer mu se kviri koncept smirivanja situacije i trajnog opstanka na vlasti pod maskom "mirotvorca". Tuđmanu takođe ne, jer u Hrvatskoj jačaju još desnije snage nego što je on sam i dovode u pitanje njegov imidž "oca nacije koji je obezbedio Hrvatskoj neovisnost i mir". Dakle, ostaje samo jedan "gospodar rata", a to je Radovan Karadžić.

Raketiranjem Zagreba, Karadžić provocira dalje napade hrvatskih oružanih snaga na Martića. Pošto Milošević u ovom trenutku zbog međunarodne zajednice ne srne da se direktno vojno umeša, Karadžić postaje "jedinu zaštitnik srpstva" na tom prostoru i (upućivanjem svojih jedinica u Krajinu) obezbeđuje faktičko ujedinjavanje "Republike Srpske" i "Republike Srpske Krajine" pod njegovom čizmom. Na taj način, on najzad postaje jedini gospodar rata i u Bosni i u Hrvatskoj čime usmerava pažnju međunarodne zajednice na sebe a odvraća je od Miloševića. Uz pojačano delovanje "tehničke koalicije" u Srbiji (osovina Šešelj - Koštunica - Đinđić), on suštinski ugrožava sve Miloševićeve pozicije i dovodi u pitanje njegovu vlast.

Miloševićovo prirodno političko okruženje je stanje ni rata ni mira. Karadžićovo je - otvoreni ratni sukob. Rakete upućene na Zagreb su, suštinski, početak otvorene oružane borbe za vlast u Srbiji između Miloševića i Karadžića. Kako će se Milošević tome odupreti? Moguć scenario je da Karadžića hitno ubiju njegovi telohranitelji, a Šešelj pogine u neobjašnjivoj saobraćajnoj nesreći. Milošević bi se izvinuo Tuđmanu za počinjenu štetu nekim dodatnim ustupcima, i njihova saradnja bi se neometano nastavila.

Drugi scenario je da NATO-bombarderi sravne sa zemljom postrojenja sa

kojih su lansirane rakete, i razore i celu okolinu kao upozorenje šta će se dogoditi svakom onom ko pokuša da proširi rat van "konzervirane zone rata" u Bosni.

Treća mogućnost je da se niko ne snađe i da se nastavi sa raketiranjem Zagreba. U tom slušaju, pitanje je dana kada će neki "hrvatski Karadžić", bez znanja Tuđmana, napasti artiljerijom ili raketama teritoriju Vojvodine što će dati dodatnu snagu "tehničkoj koaliciji" i uvući Vojvodinu i Srbiju u rat pod Karadžićevom zastavom (na čemu ovaj odavno radi).

Uostalom, ako je Tuđman mogao da žrtvuje Vukovar da bi dobio nezavisnost i učvrstio vlast, a Milošević iz istog razloga žrtvovao nebrojene hiljade života, zar je daleko od pameti da se pojavi neko ko bi zbog vlasti u Hrvatskoj žrtvovao i deo Zagreba ili zbog vlasti u Srbiji žrtvovao Sombor, Šid, ili sam Beograd. Zar je nemoguće da dogovore počnu da prave i beskrupulozniji od Miloševića i Tuđmana (sa obe strane), i da oružjem pokušaju da dođu na vlast u Srbiji i Hrvatskoj. Pa i sam Milošević je po partijskoj osnovi delio oružje radikalima, sam je Tuđman delio oružje članovima HDZ. Sada im se kao bumerang vraća ono što su činili, a rat, kojim su se koristili za svoje vlastodržačke svrhe, sve više postaje njihov grobar.

Fon Klauzevic je odavno rekao da se rat ne može završiti pregovorima već samo vojnom pobedom ili porazom. Do sada, pregovori su možda i mogli da funkcionišu jer pravog rata nije ni bilo, već samo ratne igre kao pokriće za sramne dogovore. U "ratnim igrama" nije bilo mnogo pojava karakterističnih za pravi rat: nije bilo akcija iza neprijateljskih linija, nije bilo podmetanja bombi u Beogradu i Zagrebu, nije bilo atentata na vođe suprotnih strana. Čak je (ne zaboravite) Izetbegović bio slučajno i zarobljen od strane Karadžića, pa po hitnom postupku i pušten. O uhapšenom pa puštenom Arkanu da i ne govorim. Rakete na Zagreb su nešto drugo. Izgleda da su one početak rata u kome se više ne može predvideti ni ko će pobediti ni ko će izgubiti. Izgleda da nas očekuje sva surovost rata u kome više niko, ma koliko daleko od fronta bio, neće biti siguran. Uostalom, pobednika odavno više ne može ni biti. U ovom ratu već četiri godine svi, svakog dana, gubimo.

Govorili su da "sa njima nema neizvesnosti", a mi im nismo verovali. Bili su u pravu. Smrt je jedina izvesna činjenica u svačijem životu, a oni su nam je obezbedili u neograničenim količinama. I to svakodnevno.

"Nezavisni", mart 1995.

GRAD

Ima li Čovek, ustvari, dugova prema bilo kome? Duguje li išta okolini ili je ono što misli da su dugovi u stvari samo njegov podsvesni pokušaj da unapred kod drugih stvara dugove prema sebi? Postoji li dug prema Gradu? I šta je Grad?

Ceo život sam proveo u Novom Sadu. Polovinom šezdesetih me je otac vodio na Štrand uličicama pored porodičnih kuća predviđenih za rušenje. Građen je prvi Liman. Iz dvorišta su se nad trotoar nadvijale grane sa nekim velikim crvenim cvetovima nalik na mesnate, prerasle zvončice. Na

Štrandu je deo za nekupače bio oivičen plutajućim balvanima povezanim lancima i bilo je pravo uživanje jahati na njima, mada se majka uvek ljutila zbog toga. Alge i trulež su tako prljali kupače gaćice da se više ničim nisu mogle dovesti u prethodno stanje. Iza balvana bila su dva splava, jedan sa toboganom, drugi sa skakaonicom, a pored njih je plutala velika plava kugla za koju se moglo hvatati i odmarati se. Pesak je uvek bio usijan, a mi uvek bosu. Svi su se poznavali.

Kada su, polovinom sedamdesetih, u Novi Sad stigle i teške droge, opet su svi sve znali. Prvi je umro Steva. Posle su Duci lekari odsekli nogu. Sekula je tri puta bio u zatvoru, umro je tek posle. Lepak je donet u grad sa koncerta Bijelog dugmeta kod Hajdučke česme.

Na Keju je okupljalište generacije bilo na napuštenoj trim stazi, u "šumici". Iz Malinjaka (Male Vojvodine) se donosio po litar vina za dvadeset prisutnih. Pušio se "Filter 57", radničke cigarete kod kojih je filter bio na dnu kutije a ne, kao kod svih ostlih, na vrhu. Da mogu cigarete da se vade i prljavim rukama a da filter u usta stigne čist.

Klizanje na Šodrošu i bazen na Dunavcu. Vez za čamac na Danubiusu. Dunavska i pivo u Ribaru. Ili girice u Dalmaciji.

Blagoslov je, ali i prokletstvo, živeti uvek u istom gradu. Sve je uvek tu, poznato. Ali, tu je i protok vremena i njegovi tragovi. Koliko je samo snage potrebno za svakodnevno susretanje po ulicama nepokopanih uspomena? Juvenalne predimenzionirane ljubavi svedene na gojazne domačice, groteskne u svom pokušaju da i opet odglume zavodljive uloge naivnih od pre dvadesetak godina. Mesta pozlaćena skrivenim značenjem (kao onaj kutak u žbunju sa jednom klupom u Dunavskom parku) danas sakupljaju opuške, flaše i lišće.

Možda bi sve to bilo i normalno da nije bilo proteklih pet godina. Moj drug Vojica mi je, poučen iskustvom građanske porodice razvlašćene posle rata, uvek govorio da nije moguće da baš mi budemo ta, povlašćena, generacija koja će proživeti život a da ne učestvuje ni u jednom ratu. To se, ipak, nije nikom na ovim prostorima desilo.

Parčad mog Novog Sada su rasuta po planeti. Zajednička iskustva postoje još samo među rastavljenim i udaljenim ljudima. Pažnja pecaroša, pogleda vezanog za plovak sa kojima ste uvek mogli da zapodenete razgovor o tome "da li grize", sada postoji još samo kod uličnih prodavača benzina i njihovog odmeravanja svakog automobila koji uspori pored njih. Ali, više nema sporta u tome. Samo očaj, preživljavanje i nepoznata lica.

Novi Sad plaća cenu svom otporu prema promenama. Plaća cenu druženjima u zatvorenim krugovima u koje se nikada nije moglo naknadno ući. Plaća cenu svojoj nezainteresovanosti za sve što mu se događa. Plaća cenu bivšeg gospodskog pristupa po kome je ignorisanje najbolji način zaštite pred

I novopridošlima. Plaća cenu navike da je važno "biti informisan", ali da je "prostakluk biti uključen". Oni koji su otišli, poneli su prokletstvo u sebi. Čak i kada i pomišljaju da se vrate, plaše se "šta će narod reći", jer oni su i otišli da uspeju a ne da žive u sirotinjskim kvartovima svetskih velegrada i tavore kao nekvalifikovani moleri ili raznosiči pića. Novi Sad živi u njima jače od njihovih sadašnjih gradova. Ulepšan daljinom, zamrznut u lepim uspomena. Svako na zidu ima sliku Petrovaradinske tvrđave i svakoga

dana živi dan kada je odlazio, jer rasli smo zajedno, živimo odvojeno, i vreme stoji samo u nama. A tela stare, a deca se rađaju. Uvek sam razmišljajući o strašnoj novosadskoj raciji, pokušavao da se stavim u kožu žrtava. Zašto nisu bežali? Zašto nisu napali stražare i pokušali da im otmu oružje i da se bore? Da li im je možda glave došla baš ta, novosadska mentalna osobina po kojoj to "ne bi bilo pristojno" a i "šta bi ljudi rekli"? ili, jednostavno, "nisu hteli da se spuštaju na njihov nivo"?

Noću, ponekad, prođem pored Banovine i uvek me pogodi njena avetinjska praznina i obesmišljenost. Rđa stari most, a "grad nema para da ga ofarba". Ono malo preostalih "intelektualaca" igra svoje "staklene perle" i kukavičluk pred savešću zaovija u sterilno, nikom potrebno bavljenje "pametnijim stvarima". Deca rastu u psihopate koje se ubijaju udisanjem organskih rastvarača.

Ima li duga prema Gradu? Možda i ne, ali ja ne mislim tako.

Neko je rekao da roditelje i otadžbinu čovek ne može da bira.

Izgleda da to pomalo važi i za Novi Sad.

"Nezavisni", jun 1995.

JAJA SUMNJIVE SVEŽINE

Mada na površini izgleda da je politički život u ovoj zemlji zamro, istina je sasvim drugačija: krupne političke igre tek slede. Slobodan Milošević tek treba da završi svoj projekat i da "po svom liku i obliku" stvori zemlju kojom će bez većih potresa moći da vlada decenijama koje dolaze. Kako ta, buduća, zemlja treba da izgleda?

Pre svega, šta sa višestranačjem bez koga je teško zamisliti bilo kakvo uključivanje u (ma šta to značilo), međunarodnu zajednicu? Rešenje se već vidi: srpski nacisti su do savršenstva razvili metod potkupljivanja političkih neistomišljenika. Razne "koalicione vlade", "vlade nacionalnog jedinstva" i slično, dominiraće političkom scenom budućnosti. Na taj način, omogućiće se kontinuitet Miloševićeve svesti ali uz dobijanje naknadnog legitimiteta od strane onih koji su mu se u početku suprotstavljali. Sitnim korumpiranjem tipa "ministarskih i ambadorskih fotelja", mnogi deklarirani opozicionari će pod izgovorom "rada za Srbiju koji je važniji od političkih nesuglasica" ući u Miloševićevu državnu aparaturu i postati njegovi direktni pomagači, naročito u domenu reuspostave pokidanih međunarodnih veza. Svoje pristupanje dojučerašnjim najljućim protivnicima tumačiće "nemogućnošću da se nešto učini vaninstitucionalnim putem" kao i "potrebom da se neposrednije utiče na sudbinu zemlje" vesto prikrivajući prave razloge koji bi se mogli svesti u jednu rečenicu: Umor od borbe koja traje duže nego što su mislili kada su u nju ulazili uz manje rezultata nego što su očekivali. Za očekivati je da se ovome pridruži i niz zavedenih časni ljudi osetljivih na sintagme tipa "potreban si Domovini". U međunarodnim krugovima ovo će izazvati jačanje podrške Miloševiću jer "ako je on zaista najprihvaćeniji čovek u Srbiji, bolje je sa njim sarađivati nego ga pokušavati rušiti". Oni koji ne pristanu biće marginalizovani i uništeni.

Šta sa privatizacijom? Ovo pitanje je, takođe, velikim delom rešeno.

Preraspodela sveukupnog nacionalnog imetka u privatne džepove se već više godina odigrava po jasnom receptu koji nalaže da imućen i privredno uspešan može biti samo onaj ko je "blizak vlasti". Dugačka je lista onih koji su svoja opoziciona ubeđenja platili (u privrednom smislu) propašću i bankrotstvom. Finansijska policija i služi za to da "neposlušne dovodi pameti", otimajući im mogućnost poslovanja uz podsećanje da "do svega ovog nije moralo da dođe" i nudeći već spremne pristupnice SPS (ovo nije "pesnička sloboda" već surova novosadska realnost). Posle nekoliko takvih slučajeva, izbor je jasan: pristajanje uz režim ili propast. Malo je ljudi koji mogu sebi da dozvole luksuz da pristanu na ovo drugo. Na kraju, privreda će biti podeljena na dva dela: državna preduzeća - kojima će Milošević lično postavljati direktore i privatne firme - koje će biti vlasništvo "odanih", iz redova policijsko - političko - mafijaške oligarhije koja već vlada ovom zemljom. Oni koji ne pristanu biće marginalizovani i uništeni. Šta sa medijima? Budućnost će doneti niz novih, privatnih, elektronskih medija koji će takođe biti u rukama "proverenih kadrova". Neki od njih već postoje sa jasnom namenom da davanjem privida "slobode govora" kao i objavljivanjem stavova opozicionih stranaka stvore iluziju mogućnosti javnog izražavanja drugačijih mišljenja, da otupe pritisak za stvaranjem istinski nezavisnih medija i da, u krajnjoj liniji, u budućnosti odigraju ulogu "filtera" kroz koji će svaka alternativna misao morati da prođe da bi stigla do gledalaca. Ovu ulogu će morati da prihvate svi koji žele da u budućnosti i dalje ostanu aktivni na polju masovnih komunikacija. Oni koji ne pristanu, biće marginalizovani i uništeni.

Zašto opozicija ne čini ništa protiv ovog procesa? Razlog je jednostavan. Ne može ništa da učini. Uostalom, kako očekivati da organizacije stvarane na temeljima iracionalnih frustracija poraženih iz II svetskog rata, ili na disidentskoj mržnji prema diktatoru umrlom pre petnaest godina, mogu da se snađu u konkretnim, racionalnim problemima? Šta ako režim dozvoli rehabilitaciju Đenerala i dodeli državne penzije svima koji su bili protiv Tita? Svo njihovo "opozicionarstvo" trenutno pada u vodu. Šta ako režim obezbedi dovoljno škola na manjinskim jezicima? Režim time ne bi bio poljuljan a iz ruku gromoglasnih a površnih kritičara bili bi izbijeni bezmalo svi najčešće korišćeni "dokazi" o režimskoj rigidnosti.

Sušтина problema o kome govorim je sledeća: režim Slobodana Miloševića je počinio toliko zla da se borba protiv njega ne može shvatati kao borba protiv političkog neistomišljenika već kao borba protiv čitavog sistema odnosa koji je uništio stotine hiljada ljudskih života i milione sudbina. Na strani režima je, nažalost, još uvek veliki broj ljudi, ne zato što veruje u režim nego zato što se boji da bi njegovim naglim nestankom došlo do poznatih srpskih "dinastičkih borbi za vlast" koje bi zemlju gurnule u građanski rat. Kako se boriti protiv Velikog Majstora beskrupuloznosti kada najveći broj opozicionih stranaka iz perspektive proteklih pet godina pada na i najblažim ispitima iz principijelnosti i doslednosti? I koju ideju ponuditi kao alternativu, koja bi bila dovoljno prihvatljiva u celoj zemlji a da se ne zasniva na mržnji prema komunistima, Hrvatima, Šiptarima, Mađarima, balistima, izbeglicama, apatridima, Americi, Nemačkoj, šta ponuditi onima koji ne mogu da se odlepe od strašne filozofeme "Bolje staro zlo nego novo dobro"?

Nade ipak ima. Petnaestogodišnjaci koji su sa spremnim jajima sumnjive svežine očekivali razgovor sa ministrom za obrazovanje bili su đaci prvaci kada je Milošević krenuo u svoj pohod u razbijanje Jugoslavije. Za samo tri godine, oni stižu biračko pravo. Neće baš svi odmah otići u inostranstvo, a šta im je ovde činiti očigledno su već shvatili.

"Nezavisni", Jul 1995-

SIBIRSKI ZADAH JUL-A

U poslednje vreme, sve su češći glasovi iz redova raznih "neokomunističkih" krugova kojima se na sva usta napadaju instituciju tržišta u privredi. Ovo, naizgled, teoretsko pitanje suštinski otkriva podzemne procese na političkoj sceni zemlje i upozorava na pravce u kojima će se kretati politička događanja u nas.

Najekspoziraniji predstavnik tih "neokomunističkih" ideja svakako je Savez komunista - pokret za Jugoslaviju. Ne želeći da se zadržavam na političkom profilu ove organizacije, napomenuo bih dve činjenice.

Prvo: Ova organizacija ni na jednim izborima do sada nije postigla iole relevantnije rezultate. Primera radi, SK - PJ koliko je poznato, nema ni jednog poslanika ni u saveznoj ni u republičkoj ni u pokrajinskoj ni u lokalnim skupštinama. Na izborima 1993. godine, SK - PJ je dobio manje od devet hiljada glasova u celoj Srbiji, što znači da za njihove liste nisu glasali čak ni oni koji su (navodno) dali onih neophodnih hiljadu potpisa za prijavljivanje lista po izbornim jedinicama. Drugim rečima, sudeći po izbornim rezultatima, u pitanju je više nego marginalna stranka potpuno zanemarljivog političkog uticaja.

Drugo: Ukoliko se prate režimski mediji (a naročito televizija), dolazi se do zaključka da su aktivnosti SK - PJ izuzetno medijski pokrivena, te se prilozi o tim aktivnostima po minu-taži mogu svrstati rame uz rame sa aktivnostima vladajuće SPS, dok ostalih stranaka (osim Nove demokratije), skoro i da nema uprkos značajnom broju poslaničkih mesta. Razloge za ovakav odnos neki traže u činjenici da je jedan od čelnika SK - PJ supruga Predsednika Srbije. Međutim, time bi se politički uticaj u Srbiji svrstao u domen zaraza koje se prenose veneričnim putem, na šta ni jedan ozbiljniji politički analitičar ne može da pristane.

Razlog za ovakvo potenciranje SK - PJ i njegovih anti-tržišnih ideja leži negde drugde. Pre svega, kamen temeljac tržišne ekonomije je privatno vlasništvo, a privatno vlasništvo predstavlja osnovni elemenat svakolike slobode pojedinca -građanina. Iz istorije su dobro poznati primeri da su potlačene kategorije društava bile uskraćene za ovo pravo: setimo se samo robova u starom Rimu ili Jevreja u Hitlerovoj Nemačkoj. Komunisti su takođe, dolaskom na vlast, ozbiljno ograničili ovo pravo i izmislili kategorije kao stoje "zemljišni maksimum od deset hektara", "maksimalni broj radnika koji mogu biti zaposleni u privatnim radnjama", "stanarskog prava" kao supstituta za vlasništvo pa do harangističkih akcija tipa "imaš kuću, vrati stan", kao i formiranja "komisija za utvrđivanje porekla imovine".

Razlozi za ovakve postupke su uvek isti. Ukoliko se populacija drži u

stanju izvlašćenosti od privatnog vlasništva, vlastodržac je u stanju da je direktno ucenjuje najosnovnijim životnim potrebštinama. Nisu daleko iza nas vremena kada su se stanovi "dobijali od preduzeća", a jedan od osnovnih kriterijuma prilikom "dodele" bila je "politička podobnost", a ne profesionalni kvaliteti "podnosioca zahteva". O "kadrovskim stanovima" ne treba ni govoriti. U takvim okolnostima, svi oni koji su odbijali da se povinuju ovom tipu "diktature proletarijata" ostavljani su na ljutim marginama svih političkih i društvenih procesa a neretko i bez elementarne egzistencije.

Povratak u ovakve uslove gde je "podobnost" važnija od "profesionalnih kvaliteta" san je mnogih "neokomunista" u nas. Nažalost, i veliki deo lumpen proletarijata takođe sanja iste snove: ipak je lakše biti "podoban" (poslušan), nego se znanjima i kvalitetom stalno dokazivati na otvorenom tržištu radne snage, surovom zbog svoje egzaktnosti ali i doslednom u svojoj neumoljivoj ekonomskoj logici.

Zašto režim pokušava da "ispod žita" reuspostavi ovakav "netržišni" način mišljenja? U slučaju da mu to pođe za rukom, kompletna populacija će morati da postane "podobna" a oni koji to odbiju biće jednostavno istisnuti iz lanca distribucije od stanova i radnih mesta pa do "polutki preko sindikata" i odeće. Od čega će onda živeti opoziciona glasila ako niko ne bude imao dovoljno novca da se u njima reklamira? Od čega će opozicione stranke plaćati zakupninu za svoje prostorije? Ko će imati dovoljno novca da investira u predizborne kampanje i ostale neophodne stranačke aktivnosti? Veliki broj privatnih preduzetnika već je ekonomski uništen zbog svojih opozicionih političkih pogleda. Kako, dakle, organizovati bilo kakav organizovan politički rad, koji bi se borio protiv režima, kada će ljudi biti direktno ucenjeni "poslom i stanom" a za poslušnost režimu dobijati imbecilnu ušuškanost u "sigurnu koliku - toliku platu i radni staž"? Zašto u komunističkim zemljama nije bilo moguće opozicione grupacije organizovati u neke značajnije formacije nego se sve završavalo na kružoocima intelektualaca - disidenata bez ikakve snage da bilo šta promene nego su vremenom sve dublje tonuli u nacionalističko mitomanski glib? Razlog je jednostavan: ceo sistem je bio tako ustrojen da vlasnički odnosi to, jednostavno, nisu omogućavali. Čak je i samo "društveno vlasništvo" bilo izmišljeno zato da se niko iz same komunističke hijerarhije ne bi mogao obogatiti već da bude u stalnoj situaciju nekoga ko "upravlja", ali "ne poseduje" čime se obezbeđivala šlepa poslušnost u izvršavanju "direktiva" partijsko - državne oligarhije.

Borbom protiv "tržišta", zaovijenom u "brigu za ugrožene slojeve stanovništva" oni koji do dan danas nisu prežalili Staljinove brkove pokušavaju da ispletu još jednu mrežu u koju treba da svi budemo još decenijama upetljani. Niko od tih "humanista" ne pominje činjenicu da se tržište i socijalna politika ne samo ne isključuju već da zdravi tržišni odnosi stvaraju mogućnost da sredstava u masi bude više, pa samim tim i izdvajanja za socijalne programe budu veća. Njima je u glavi nešto sasvim drugo. Oni se zalažu za sistem odnosa u kome će onaj ko bude raspolagao komadom otetog hleba moći da upravlja mislima i postupcima onih od kojih je taj komad državnim razbojništvom i oteo. Od toga do "radnih logora za klasne neprijatelje" samo je pola koraka.

Tržište nije najbolji instrument koji su ljudi izmislili za uređivanje međuljudskih odnosa. Primenjeni komunizam iz glava naših današnjih "spasitelja" je sasvim sigurno jedan od najgorih.

"Nezavisni", jul 1995.

OLOVNI VOJNICI

U poslednje vreme, veliku pažnju izazvale su nasilne mobilizacije širom zemlje kojima su bili pogođeni pre svega muškarci - izbeglice i koji su u tim akcijama hapšeni i upućivani na bosansko ratište. Međutim, suštinsko pitanje ne leži u brutalnosti Miloševićevog Gestapoa već u korenitim političkim razlozima ovih postupaka.

Nasilne mobilizacije nisu ništa novo u našoj novijoj istoriji. Treba se samo podsetiti strašne 1991. i 1992. godine kada je iz Vojvodine za samo nekoliko meseci, do 01.03.1992. godine na slavonsko ratište upućeno 106.824 čoveka. Time je Vojvodina dala preko 72 procenta svih vojnika koji su se borili "sa ove strane" u Slavoniji. Tada su razlozi za ovakve postupke bili jasni: Vojvodina je od samih početaka proklamativnog višestranačja ogorčeno bila protiv Miloševića. Na prvim višestranačkim izborima 1990. godine, Novi Sad je po većinskom sistemu davao osam republičkih poslanika. Po objavljivanju rezultata, sedam njih je bilo iz redova tadašnje opozicije dok je osmi, (Radoman Božović) na čistu prevaru pobedio opozicionog kandidata sa svega nekoliko glasova razlike. Milošević je, po početku ratnih operacija, kaznio Vojvodinu time što je sve one grupe njenih građana za koje se moglo verovati da su glasali protiv njega jednostavno mobilisao te ih poslao da izginu na Vukovaru, polude ili pobegnu iz zemlje i time nestanu iz političkog života. Time je, po prvi put, JNA (danas Vojska Jugoslavije) upotrebljena kao sredstvo za "svršavanje prljavih unutarpolitičkih poslova", kao alat za fizičku eliminaciju političkih neistomišljenika.

Ova praksa se nastavila i kasnije. Uvođenje obaveznih potvrda za izlazak iz zemlje (koje je izdavala JNA), bio je dodatni oblik pritiska. Ne treba zaboraviti da je vest o uvođenju tih potvrda (bez kojih su pasoši bili bezvredni) bila objavljena na Televiziji Srbije pet dana pre nego što je mera stupila na snagu, da bi se svi "neodlučni" što pre odlučili i iselili. Pod takvim okolnostima došlo je i do sledećih izbora (1992) na kojima je (opet u Novom Sadu) prvi put javno i formalizovana koalicija Miloševićevih nacista i Šešeljevih fašista a sam grad Novi Sad podaren Šešelju za učinjene usluge u razbijanju opozicije. Šešelj je, opet, sa svoje strane organizovao masovna iseljavanja političkih neistomišljenika režima iz Vojvodine. Da nije bila u pitanju nikakva "etnička" ili "nacionalna" stvar, najbolje govori primer iz zloglasnih Hrtkovaca gde je na mitingu SRS, maja 92 pročitano sedamnaest prezimena hrvatskih porodica koje se moraju iseliti iz tog mesta i niko od okupljenih "Velikih Srba zabrinutih za srpstvo" nije "primetio" da je druga na listi porodica predsednika SPO za to mesto.

Današnje mobilizacije nisu ništa drugo nego nastavak istog principa. Otkako je Milošević uvideo da mu se više isplati dobar nego loš odnos sa

međunarodnom zajednicom, na meti su mu se našli svi oni koji bi taj brak iz računa mogli da poremete. Pripremajući se da preko nekog od svoje služinčadi prizna Bosnu i Hrvatsku u avnojevim granicama, Šešelja je uhapsio, a sve one koji su mu danas opozicija (a do juče bili najpouzdanije fašističko oruđe) jednostavno uklanja mobilizacijama i prinudom da se isele. Na taj način, stvara se političko okruženje u kome fizički neće biti nikoga da se suprotstavi njegovim budućim političkim potezima (bez obzira na njihovu ispravnost ili pogrešnost). Povremena hapšenja "nekog pogrešnog" (državljanina SRJ) služe samo tome da se digne stepen netrpeljivosti između "starosedelaca" i "izbeglica" da bi se lokalnom populacijom što efikasnije koristilo kao potkazivačkom mašinerijom.

Zašto baš mobilizacije? Ako bi se išlo nekim drugim putem, na primer hapšenjima, to bi dovelo do prevelikih unutarpolitičkih napetosti. Zašto bi se Vožd stavljao u poziciju da o likvidaciji neistomišljenika postoje nekakvi papiri, dokumenta, zapisnici sa sudskih procesa i slično. Koliko je, recimo, potrebno kakve - takve sudske procedure da se neko osudi na smrt? Pa ako se presuda čak i izvrši, zauvek ostaju svedoci i pitanja bez odgovora. Ovako, sve je daleko jednostavnije i "čistije". Zloupotrebom VJ, Milošević je napravio u zemlji jednu od najparadoksalnijih situacija do sada: svako onaj ko ne pristaje da bude fizički likvidiran postaje "izdajnik" i mora da se krije kao "dezertar" a time i da nestane iz političkog života. Na savremen način, Milošević je ponovo uveo srednjevekovnu instituciju lova na veštice u kome je svaka žena optužena da je veštica bila vezanih ruku i nogu bacana u vodu. Ona koja bi potonula i udavila se, bila je proglašavana nevinom, dok je ona koja je nekim čudom uspevala da ispliva potom javno spaljivana zbog "nepobitnosti dokaza o njenim veštičjim aktivnostima".

U svem ovom zlu, ne treba zaboraviti da Milošević još nije povukao svoju zadnju kartu - Kosovo. Ukoliko mu se pozicija jače uzdrma, posle toliko potpaljenih ratova, pokrenuti rat na Kosovu biće "dečija igra". Tim ratom, mobilizacije bi se mogle primeniti bukvalno na svakog neistomišljenika, gde bi svi oni koji se tome ne bi odazvali propagandno bili proganjani "Lazarevom kletvom" i morali što hitnije da pobegnu iz zemlje da ne bi bili javno linčovani "što neće da brane Srbiju", a oni koji bi se odazvali bili bi pobijeni na "liniji fronta" da bi se uništila biološka masa opozicije i time pripremio teren za (već dogovoreno?) napuštanje Kosova.

Ko god misli da su ova razmišljanja preterana, neka se seti šta je sve mislio da se "ne može dogoditi" u proteklih pet godina, a ipak se dogodilo. Svakoj zemlji je potrebna armija, ali ne ona kojoj je jedini cilj istrebljivanje svoje rođene populacije iz razloga "pogrešnog mišljenja" iste te populacije. Vojska koja dozvoljava da njen general (Trifunović) bude politički zatvorenik montiranog dnevno-političkog procesa najmonstruoznijeg režima u današnjoj Evropi, mora da se zapita koja je uopšte njena perspektiva i šta će se u budućnosti događati svim njenim oficirima koji ne pristanu da u ime slepe poslušnosti gaze najelementarnije ljudske norme. Kome su se, i na šta uopšte zakleli oficiri VJ? Svom narodu već odavno ne služe.

"Nezavisni", jul 1995.

ZLOČIN NEČINJENJEM

Zgroženi nad ponovnim rasplamsavanjem rata u Bosni i Hrvatskoj, mnogi dobronamerni ljudi se pitaju: Zbog čega međunarodna zajednica ne zaustavi svo to zlo, zbog čega najmoćnije armije, koje je ova planeta ikada videla, ne upotrebe svoju silu protiv onih koji se oglašuju o elementarne norme ljudskosti i ne nateraju ih da prestanu sa višegodišnjim krvavim zločinom.

Međutim, malo ljudi vodi računa o činjenici da su oni koji bi "trebalo" da se odluče na ovaj korak politički reprezentivi država u kojima se stvari ne rešavaju na način na koji smo mi, sticajem tragičnih okolnosti, naučeni u proteklih nekoliko godina. Pre svega, spoljna politika svake velike i razvijene zemlje je, pre svega, ogledalo unutrašnje politike te iste zemlje. Svaki spoljnopolički potez neke vlade je pod budnim okom opozicije u toj zemlji i svaka greška može biti kažnjena gubitkom glasova na nekim sledećim izborima. Dovoljno je setiti se da je predsednički kandidat u Sjedinjenim Državama 1992, Bil Klinton, u svojoj predizbornoj kampanji veliki prostor davao činjenici da tadašnja republikanska administracija nije "dovoljno učinila" na smirivanju rata na prostorima bivše Jugoslavije, i da bi on, kao Predsednik SAD daleko više učinio po tom pitanju. Takve njegove izjave su bile potkrepljivane potresnim prizorima koje su svakodnevno sa ovih naših prostora emitovale dopisništva svetskih televizijskih stanica. Posle izborne pobede, isti taj Bil Klinton nije učinio ništa spektakularno u Bosni iz puke činjenice što bi njegova današnja opozicija politički veoma surovo upotrebila činjenicu da je i jedan američki vojnik poginuo u Bosni. Umesto toga, opozicija se zalaže za ukidanje embarga na naoružanje Armiji BiH čime, opet, američke birače stavlja u situaciju da u današnjoj opoziciji vide nekoga ko bi sutra trebalo da dođe na vlast da bi, najzad (a bez američkih ljudskih žrtava) razrešio pitanje najnovijeg Balkanskog rata. U svemu tome, broj žrtava na ratištima (a čija stradanja nije zabeležio objektiv kamere) nije bitan.

Na primer, prvi napad NATO aviona na neku od zaraćenih strana u Bosni nije usledio posle opsežnih pokolja desetina hiljada civila u istočnoj Bosni nego posle stradanja više desetina ljudi na pijaci Markale u Sarajevu (detaljno dokumentovanog video zapisima). Na najnovije operacije Hrvatske vojske (Glamoč, Grahovo) Sjedinjene Države niti su, niti će, intervenisati iz jednostavnog razloga što su te akcije medijski nedovoljno atraktivne da promene uvreženi imidž "Srba" kao "loših momaka". Bob Dol (vođa parlamentarne opozicije većine u Senatu) u "oštrom odgovoru Srbima" vidi način da preuzme spoljnopoličku inicijativu od predsednika Klintona i nametne se kao ozbiljan kandidat za Predsednika SAD na sledećim izborima. Mada neki kažu da je osnova ovakvog odnosa gospodina Dola posledica činjenice što mu je savetnica za spoljnu politiku zadužena za Balkan - hrvatskog porekla, suštinski to je nebitno. Jedino je značajno šta će o tome reći komentatori velikih televizijskih mreža.

Drugim recima, iako se razvijeni svet proklamativno zalaže za "ljudska prava" i "humanost" svugde na svetu, politički odnosi unutar zapadnih zemalja ne dozvoljavaju da njihovi građani (vojnici) ginu van njihovih granica, bez obzira na razloge. Zbog ovakvog stanja stvari postaje jasno

zašto su vazdušni udari najprihvatljiviji način vojne intervencije, jer se prilikom takvih akcija angažuje veoma mali broj ljudi (nekoliko desetina pilota), a ogromna uložena materijalna sredstva u avione i opremu (u političkom smislu), nisu važna.

S jedne strane, ovakav pristup međunarodne zajednice olakšava posao zaraćenim stranama "na zemlji" jer je dovoljno samo uzeti taoce i na taj način onemogućiti vazdušne udare (jer bi smrt nekog od taoaca pred televizijskim kamerama imala veoma sličan politički efekat kao i smrt nekog od inostranih vojnika). S druge strane, ovakvom logikom međunarodne zajednice otkrivaju se ključne slabosti institucija Ujedinjenih nacija, Saveta bezbednosti i td. jer se jasno vidi da njihovi zaključci i odluke padaju u vodu pred prvom ozbiljnijom pro-verom. Njihove odluke, suštinski, nema ko da sprovede.

Mnogi zapadnoevropski političari su u proteklih nekoliko decenija upali u grešku samoobmane smatrajući da je puka činjenica da njihove zemlje imaju značajan privredni potencijal dovoljan da ih "kvalifikuje" za ulogu planetarnih političkih lidera. To, jednostavno, nije tako. Da bi neko mogao da odigra tu ulogu, on pre svega mora imati instrumente kojima bi nedvosmisleno i efikasno sprovodio svoje odluke. U "nedostatku boljih", Zapad se koristi instrumentima "ekonomskih sankcija" prema pojedinim zemljama previđajući notornu činjenicu da sankcije tog tipa nikada do sada nisu promenile političku sliku zemlje na koju su bile primenjene nego su, čak, učvrstile režim protiv koga su bile uperene. Sadam Husein, Moamer el Gadafi, Slobodan Milošević samo su neki iz plejade onih koje je svet žigosao i "odbacio iz kluba civilizovanih zemalja", ali su svi oni i dalje čvrsto na vlasti. Razlog za ovu pojavu je jednostavan: do političkih promena (osim direktnom vojnom intervencijom i okupacijom kao što je to bilo u slučaju Hitlerove Nemačke) može doći samo kroz razvijanje odnosa unutar tih zemalja, koji bi, u svom krajnjem ishodu vodili ka demokratiji. To su, pre svega, slobodno tržište, garantovanje privatne svojine, ljudskih i političkih prava kao i snaženje nezavisnih institucija. Do svega toga (u uslovima izolacije), jednostavno, ne može doći nego se neguju i učvršćuju upravo odnosi državnog intervencionizma u ekonomiji, jačanja represivnog aparata kao i monopolizacije režimskih informativno - propagandnih medija, čime se čela zemlja svakog dana sve više udaljava od mogućnosti normalizacije društva u celini. Na direktnu intervenciju će se, dakle, malo ko danas odlučiti. Uostalom, da je Adolf Hitler koristio strategiju Slobodana Miloševića, po kojoj "Nemačka nikada nije bila u ratu", dok su ratna dejstva u njenoj okolini "samo legitimni iskaz želje nemačkog naroda da živi u jednoj državi", II svetski rat bi se zaustavio na granicama Nemačke (jer ne bi bilo formalnih razloga da saveznici uđu u nju) a Hitler bi i dan danas bio na vlasti (a verovatno i bio tretiran kao "garant mira u centralnoj Evropi"). Međutim, za razliku od hladnih tehnologa smrti danas kod nas, Hitler je iskreno verovao u svoju ideju i niti ju je nazivao drugim imenima niti je rat vodio preko svojih marionetskih ispostava, što ga je na kraju koštalo i vlasti i života (a Nemačku nebrojenih miliona žrtava).

Šta još treba da se desi da međunarodna zajednica shvati da se nje sukob u bivšoj Jugoslaviji ne tiče samo kao "propagandno - politički fenomen"

kojim se može zaraditi ili izgubiti poneki glas na ponekim izborima, već daje vršljanje balkanskih kasapina udarac u temelje osnovnih civilizacijskih i političkih dostignuća Evrope i sveta. I to ne u nekom prenosnom nego u najdirektnijem smislu, jer, ako se za primerima Balkana povedu i bivše sovjetske republike, svetski Rat se više neće moći izbeći. Ako se dozvoli princip po kome svako može da uzme taoce i da teškom artiljerijom spaljuje gradove, da istrebljuje Tutse, Hutue, Muslimane, Srbe ili Hrvate "jer nam sa njima više nema života", samo je pitanje vremena kada će se neka strana u očaju latiti nuklearnih projektila. A nuklearno oružje ne poznaje ne samo granice država nego ni granice kontinenta, a na radijaciju niko nije otporan.

Svet je sve manji i baš zbog toga ne može biti vođen od strane malih ljudi upravljanih sitnim interesima.

"Naša Borba", avgust 1995.

VELIKI ČAS ISTINE

Najnoviji tragični događaji koji su izazvali neviđen egzodus stanovništva iz Krajine postavili su i niz političkih pitanja na koja tek treba dati odgovore. U odnosu na nacionalsocijalistički režim Slobodana Miloševića, stvari su relativno jasne: memorandumska "nacionalna politika" doživela je totalni krah. Još od vremena "Letećeg cirkusa šest Predsednika", Slobodan Milošević je falsifikovao svoju ulogu i značaj predstavljajući se kao "predstavnik Srbije i srpskog naroda", što nikako nije mogao biti prostom činjenicom da "srpski narod" van granica Srbije nije nikada imao priliku da se na ikakvim izborima izjasni za to da li podržava ili ne istog Slobodana Miloševića. U ratnim vremenima koja su sledila, Miloševićevi čauši u vidu V. Šešelja i sličnih širili su kanalima srbijanske tajne policije famu o tome da ljudi u Kninskoj krajini i Bosni treba "još samo malo da izdrže", pa će doći do ujedinjenja sa Srbijom pri čemu će oni dobiti velike počasti (i materijalne pogodnosti) za počinjena dela prilikom "ujedinjavanja Srpstva". Od priprema za rat pa nadalje, snabdevanje oružjem, organizovanje i slično vršile su jedinice "crvenih beretki", specijalnih jedinica srbijanske Službe državne bezbednosti, koje su organizovale i najveći deo "civilne vlasti" u marionetskim tvorevinama "Republici Srpskoj" i "Republici Srpskoj Krajini".

Slobodan Milošević je tako došao u situaciju da može da vodi hegemonistički rat sa krajnjim ciljem stvaranja Velike Srbije (pod lažnim imenom Jugoslavije), a da istovremeno ostavi sebi odstupnicu ne uvodeći direktno Srbiju u rat. Njemu je (za razliku od poludelih nacionalista), od početka bilo jasno da se rat može i izgubiti i da je bolje ostaviti sebi mogućnost vladanja barem i samo Srbijom nego samoubijen dočekati neku novu rusku zastavu na spaljenom Rajhstagu, što se dogodilo njegovom istorijskom prethodniku, Adolfu Hitleru. Međutim, u međuvremenu su oni koji su bili njegove poslušne marionete počeli zaista da veruju u svoju sopstvenu ratnu propagandu i da zaista i veruju da su upravo oni neki "predsednici i premijeri" nekakvih pravih "država". Suprotstavili su se svemoćnom Voždu i pokušali da ga ugroze,

zaboravljajući da je upravo On bio taj koji ih je stvorio i da je njihova jedina uloga bila samo da za Njega osvajaju a ne i da zaista vladaju osvojenim teritorijama. Progon Krajišnika je, između ostalog, cena te zablude. Jednom uhvaćeni u vrzino kolo nacionalističke propagande i RTS ispiranja i propiranja mozga ti ljudi jednostavno nisu mogli (ili nisu želeli) da se sete da je još 1935. godine Svetozar Pribićević u svojoj knjizi "Diktatura kralja Aleksandra" napisao jednu od najcelovitijih političkih ocena upravo prostora na kome su delovali, a koji glasi: "Srbe u Hrvatskoj Srbija tretira kao pse. Prvo ih napujda da laju pa ih onda ostavi vezane za plot da ih hrvatski gospodar tuče". To se i opet dogodilo.

Pad Krajine je neposredni rezultat političke igre Slobodana Miloševića sa velikim silama u kojoj "i mi treba da imamo žrtava". On lično je nedeljama pre hrvatske ofanzive raspolagao detaljnim planovima operacije "Oluja" i nije preduzeo ništa da ih spreči. Iseljavanje krajiške populacije je, u krajnjoj liniji, samo mali deo velikog plana "razmene stanovništva" koji se odvija već godinama. Zbog tog plana već barem milion Srba živi van svojih kuća a najverovatnije se u njih nikada neće ni vratiti (200.000 najnovijih izbeglica, 500.000 izbeglica u periodu 1991 - 1993. i 200.000 Srba iz Srbije koji su otišli u inostranstvo). Gde su sada vajni akademici, gde su Ćosići, Markovići, Isakovići da objasne kakva je to nacionalna Akademija nauka koja "naučno" istrebljuje i raseljava svoj rođeni narod? Pre nego što su piskarali o "čovjeku sa suncem u kosi" i budalili o "ostacima poklanog naroda" mogli su da nauče makar prvu rečenicu iz prvog udžbenika koji student prava uzme u ruke a koja glasi: "Nepoznavanje zakona ne štiti od njegove primene"! I morali su da znaju da se to odnosi i na zakon o sudbini onoga "ko mačem seče..."

Tragedija Krajiških izbeglica postavlja pitanja i nekim manjim ali ne i manje ambicioznim "voždovima". Da li i dalje gospodin Agošton, kao što je godinama tvrdio, traži "za Mađare u Vojvodini isto ono što imaju Srbi u Hrvatskoj"? Da li to znači da bi i on, kao i njegove krajiške kolege, ostavio svoj narod i pobegao glavom bez obzira pravo u Peštu? Da li je bar sada (ako već nije pre) shvatio da nekog mogu od nacionalističkih krvavih orgijanja spasiti samo i isključivo njegove komšije i susedi bez obzira na njihovu nacionalnu i versku pripadnost? I da li je najzad razumeo da su upravo Srbi u Vojvodini (kao najbrojnija nacionalna zajednica) najzaslužniji za to što Mađari, Slovaci, Rusini i svi drugi nisu i neće doživeti sudbinu Srba u Hrvatskoj? Da li je kraj "nacionalne države Srba na teritoriji Hrvatske" makar malo otreznio zagovornike etničkih autonomija i podastro im najubedljivije moguće razloge zašto autonomije moraju biti regionalne (a ne etničke) ili ih neće biti (kao ni njihovih stanovnika)?

U trenucima kada tragedija Krajišnika rađa nove tragedije, kada grupe nasilnika proteruju vojvođanske Hrvate iz njihovih kuća ili ih primoravaju na "nasilne razmene" terajući naše susede da pod pretnjom oružja odlaze iz Vojvodine, još je čudnije reagovanje Bele Tonkovića. Zahtev da se "deo izbeglica uhapsi od strane hrvatskih vlasti i da oni posluže kao garancija da se Hrvatima u Vojvodini ništa neće dogoditi" je najblaže rečeno najpogrešniji politički potez koji se u ovom trenutku mogao zamisliti. Pa zar sada, kada te iste Hrvate u Sidu, Kukujevcima, Petrovaradinu, Novom

Sadu, Indiji i u svim drugim mestima od pogroma čuvaju upravo njihove komšije svih vera i nacionalnosti treba pozivati u pomoć Tuđmanov režim i time sejati još jedno seme sumnje među Vojvođane? Zar sada kada smo teškom mukom uspeli, da posle pet godina, ubedimo barem jedan broj ljudi da to što je neko Hrvat ne znači da je automatski i ustaša treba pozivati u pomoć one koji čak ni poraženog i poniženog izbeglicu ne mogu da puste da na miru ode u svoju nesreću? Zar ne zna Bela Tonković da je to što traži najbolji put da svi Hrvati u Vojvodini budu zatvoreni u logore i "razmenjeni" sa istim tim izbeglicama? I ko mu je, uostalom, dao pravo da govori u ime Hrvata u Vojvodini kada je na prošlim izborima (ma koliko oni bili namešteni) dobio jedva tri hiljade glasova naspram stotinak hiljada Hrvata koliko još uvek živi u Vojvodini?

Golgota Krajine je na najsureviji moguć način pokazala da svuda gde se okrene komšija na komšiju, sreće i mira ne može biti. Ona je takođe pokazala i to da veliki "nacionalni vođi" nikada nemaju ni jedan odgovor kada do "nacionalne ugroženosti", kojom toliko mašu, zaista i dođe. Šta još treba da se desi da bi se shvatilo da mir sa komšnjama nije "luksuz" niti "slabost" već elementarni uslov života na ovim prostorima? Daleko je Beograd, daleko je Pešta, daleko je Zagreb. Komšije su tu, odmah iza plotu. Ko to ne razume, neka razmisli kako će objasniti deci zašto su morala da ostave igračke, odu iz svoje sobe i da se na traktoru, pod kišom metaka ili kamenica, voze u nepoznato.

"Nezavisni", avgust 1995.

SUDBINA BALKANSKOG ŠPIJUNA

Vojvodinom se ovih dana širi osećanje straha i panike. Ljudi nesrpske nacionalnosti strepe od "najnovijih izbeglica" koje dolaze izbezumljeni i naoružani i silom primoravaju "starosedeoce" da napuste svoje kuće i beže glavom bez obzira.

Međutim, šta se drugo i moglo očekivati. U kultnom filmu "Balkanski špijun", postoji scena u kojoj ostareli ibeovac saslušava "sumnjivo lice" i u jednom trenutku kaže: "Pa šta vi uopšte hoćete od mene? Terali ste me da verujem u Staljina, i ja sam verovao. Posle sam zbog te vere bio na Golom Otoku. U šta više da verujem?" Psihologija "Balkanskih špijuna" sada je svuda oko nas, uživo. Ono čemu svedočimo su samo pojavni oblici stanja u kome se neko "terao da veruje" a posle toga i da ispašta jer je verovao.

Kako bi, uopšte, i mogli da se ponašaju ljudi kojima je zadnjih pet godina svim sredstvima ispiranja mozga u svest usađivan način mišljenja po kome je "ubiti Hrvata" patriotsko i hvalevredno delo. Upravo su iz Beograda bili lansirani slogani tipa "Sa njima se više ne može živeti zajedno", "Nikad više sa Hrvatskom", pa do "Svakog Hrvata treba ubiti uz tarabu kao kera". Kako bi se, dakle i mogli ponašati ljudi koji su isterivanje svojih suseda, Hrvata, shvatali kao posao koji se mora obaviti a sve u ime Srpstva "koje se brani u Kninu". Gde su oni, uopšte, mogli da vide da postoje dobri međunacionalni odnosi kada je za njih šahovnica (vekovni hrvatski nacionalni grb, uzgred budi rečeno), uvek predstavljala

isključivo oznaku pokolja i progona. Ko je mogao da im objasni da nisu svi Hrvati ustaše, kada se režim Slobodana Miloševića u proteklih nekoliko godina svim silama trudio da ih uveri u upravo suprotno?

I kako bi uopšte i mogli da se ponašaju ljudi koji dolaze u Vojvodinu i gledaju "Hrvate" kako mirno žive dok oni, "nebeski narod", "ostatak zaklanog naroda", kao poslednji bednici i beskućnici vuku ostatke svoje sirotinje traktorima a ne znaju ni gde ni kuda.

S druge strane, kakav odnos bi prema njima (osim elementarno ljudskog sažaljenja) i mogli da imaju ljudi u Vojvodini? Svaki Vojvođanin zna niz anegdota iz vremena "osme ofanzive" kada su reke kolonista dolazile u Vojvodinu i naseljavale se u iseljenim nemačkim selima. Sa zgražanjem se prepričavalo kako su "dođoši" vadili parket pa ga ložili na sred sobe dok su kitnjaste kaljeve peći razbijali smatrajući ih za "švapske spomenike Hitleru". Ti "dođoši" nisu razumevali prostor na kome su se naselili, a "starosedeooci" nisu razumeli njih. Još uvek su po nekim selima žive priče kako su seljaci (kada čuju pisak lokomotive u daljini) složno trčali na prugu i mazali šine slaninom da se voz sa kolonistima ne bi mogao zaustaviti u njihovom selu, nego da prokliza barem do sledećeg.

Načini života su bili različiti. Poznajem čoveka kome su "komunisti" sve oduzeli, izbacili ga iz kuće i uzeli mu zemlju. I jedini put kada je zaplakao bilo je kada je video svog čilaša kako vuče plug. Čilaš je za čeze i pokazivanje. A kako, s druge strane, osuditi onoga ko je ceo život proveo okružen šumom koja je odvajkada služila za pribavljanje ogreva, kada ujutro sa sekirom ode u gradski park da "naseče drva za potpalu". Treba vremena da se shvate pravila igre "negde drugde".

Jedan naš poznati i uvaženi novinar pričao mi je da je ovih dana bio u Švajcarskoj i pokušao da se vozom preveze od jednog mesta do drugog. I kako je stajao satima na željezničkoj stanici propuštajući vozove iz jednostavnog razloga što nije umeo da uđe u voz jer nije znao gde se pritiska dugme za otvaranje vrata. Kakva je suštinska razlika između njega i onih ljudi koji su posle II rata držali u gradskim stambenim blokovima na terasama koze a u kupatilima svinje?

Da je pameti, trebalo je odavno priznati da ako postoji Vojvodina kao "primer tradicionalno dobrih međunacionalnih odnosa", postoje i područja koja su "primer tradicionalno loših međunacionalnih odnosa". I davati šansu ljudima iz Vojvodine da pomognu onim drugima da poboljšaju međunacionalne odnose umesto da se upravo onim drugima već godinama Vojvodina daje "na upravu" gde oni iz neznanja kvare i ono do čega se u Vojvodini teškom mukom stiglo kroz vekove.

Ispravno ponašanje na jednom mestu često je potpuno pogrešno na drugom. Jedini princip koji se mora poštovati je da oni koji dolaze moraju da se prilagode "pravilima igre" onih koji su tu bili pre njih. Ukoliko se to ne poštuje, širi se krug nesreće i mržnje. Izbeglicama iz Kninske krajine se mora pomoći, u ime ljudskosti i čovečnosti. Ekstremnima među njima, onima koji ne poštuju prostor na koji su došli se mora svim raspoloživim sredstvima stati na put iz istih razloga ljudskosti i humanosti.

"Nezavisni", avgust 1995.

DA JE BILO RATA, BILO BI I MIRA

Opet smo svedoci novog "mirovnog plana" koji bi trebalo da najzad donese mir na ove unesrećene prostore i zaustavi rat koji je u protekle četiri godine odneo stotine hiljada života i uništio milione sudbina. Međutim, šanse za prestanak rata su i dalje male. Zašto je to tako?

Rat se na prostorima bivše Jugoslavije ne može zaustaviti iz jednog jednostavnog i poražavajućeg razloga: rata na prostoru bivše Jugoslavije nikada nije ni bilo. Samim tim, pošto nema rata, on se ne može niti zaustaviti, niti okončati.

Da je u pitanju zaista bio rat, morao bi da ispuni nekoliko osnovnih uslova. Po Klauzevicu, rat je sredstvo kojim se (upotrebom sile) pokušava "drugoj strani" nametnuti svoja, politička, volja. Rat se ofanzivno vodi onda kada je neprijatelj slab i ne srne mu se dozvoliti da ojača. S druge strane, u ratu se ide do totalnog poraza druge strane, jer u slučaju da se protivnik vojno ne porazi, rat ne može da se završi.

Poslednjih nekoliko godina pokazuju upravo suprotno ponašanje takozvanih "zaraćenih strana", koje se nikako ne uklapa u gornje aksiome. Pre svega, JNA je bez borbe napustila velike delove zemlje čija je bila vojska a pre jasno definisanih političkih odluka državnog rukovodstva po tom pitanju. Na prostorima na kojima je ušla u sukob sa (tada slabo obučenom i naoružanom) policijom Hrvatske, potiskivala je "neprijatelja" do određene mere a onda (bez vidljivog razloga) prestajala sa ofanzivom. Kada se sagledaju granice razdvajanja na kojima je JNA stala 1991. godine, jasno se vidi da se one do u dlaku poklapaju sa granicama Velike Srbije objavljenim uz memorandum četničkog ideologa Stevana Moljevića 01.06.1941. godine u brošuri "Naš put". Drugim recima: Tuđman 1991. godine nije "odbranio" ni kvadratni santimetar "hrvatske teritorije" koji je JNA htela da zauzme. Takođe, JNA nije išla santimetar dalje od granica "dogovorenih teritorija". Dakle, priče i jedne i druge strane o "zaštiti naroda", ili "odupiranju agresiji" su bile čista propagandna laž za potrebe sopstvenog (a delom i međunarodnog) javnog mnjenja. Da je u pitanju bio pravi rat, JNA bi prošla kroz Zagreb i stigla barem do slove-načke granice, ako ne i dalje što je (pošto je "neprijatelj bio slab") po Klauzevicu moralo biti učinjeno. Kada je počeo sukob u Bosni, ponovila se veoma slična ! situacija. Ne treba zaboraviti da su "tri zaraćene strane" bile i vođene od strane tri "nacionalne stranke", koje su svega nekoliko meseci ranije bile u "izornoj koaliciji" a kao svog glavnog neprijatelja označavale blok nadnacionalno orijentisanih stranaka, reformiste i druge. Za razliku od "nadmacionalnih snaga", koje su bile za očuvanje jedinstvene Bosne, "nacionalne" su se odmah dogovorile oko zajedničke platforme (da Bosnu treba teritorijalno podeliti po nacionalnom osnovu) a osnovni konflikt je izbio oko procenta teritorija koji bi pojedinim stran(k)ama u sukobu takvom podelom pripao.

Kada su obavljana stravična granatiranja Sarajeva, niko se nije pitao zašto sve zaraćene strane (pošto su zajedničkim snagama, uglavnom, uklonile sa političke scene "nadmacionalno orijentisane") najveću pažnju poklanjaju upravo tim događajima a ne vode računa o činjenici da su ta granatiranja služila samo kao "medijsko odvratanje pažnje" od etničkih čišćenja koja

su se istovremeno odvijala u istočnoj Bosni a u kojima je stradalo desetak puta više ljudi. Izetbegović je u svemu tome bio najpopustljiviji i najspremniji za "pregovore" ali ne zbog suštinske ideološke razlike između njegove i ostalih strana već zbog objektivno najgore vojne pozicije.

Pad zapadne Slavonije a potom i kompletne Kninske krajine bio je zakonomeran činjenicom da se Babić "otrgao" Miloševiću i pokušao da igra samostalnu "pregovaračku ulogu" koja nikome nije odgovarala. Zašto bi Tuđman prihvatio Krajinu sa Srbima (što bi značilo po njega opasan proces političke decentralizacije Hrvatske) kada je sa Miloševićem već dogovorena Krajina bez Srba uz uzajamne teritorijalne dogovore na račun Bosne gde bi se taj živalj mogao preseliti? Zašto bi se kninskom autonomijom davao "loš primer" Istri i Dalmaciji? S druge strane, zašto bi Milošević dozvolio da se "u pregovorima sa srpske strane" pojavljuje još neko osim njega, sad kada je najzad postao "najznačajniji faktor mira i stabilnosti u regionu"? Ovako, krajišnici bez Krajine ne mogu da predstavljaju nikakav politički faktor i sve karte ostaju u njegovim rukama. Nije li sam Milošević u jednom od svojih intervju rekao da "posle pada zapadne Slavonije nije kontaktirao sa Tuđmanom"? I kako to da ga niko nije pitao o čemu je razgovarano (i šta je dogovoreno) upravo u kontaktima pre tog pada?

Po klasičnim vojnim principima, oklopne jedinice ne smeju da idu bez pešadijske pratnje, gde pešadinci slede tenkove po tragovima njihovih gusenica zbog mogućih nagaznih mina. Tom brzinom, čak i da se niko nije opirao, tenkovi ne bi mogli da idu brže od tri kilometra na sat, onoliko sati dnevno koliko pešadija to može da izdrži bez opadanja borbene moći. Da se vodilo klasičnom vojnom doktrinom, tenkovskim jedinicama Hrvatske vojske bi trebalo dve nedelje da učine ono što su učinile u svega nekoliko sati. Jasno je da im je bilo već ranije stavljeno do znanja da otpora nema i da jedino što može biti opasno predstavljaju "individualni snajperisti", te se vojska kretala punom brzinom zatvorena u oklopne transportere. (Uostalom, tenkovi JNA koji su istom strategijom, bez pešadije, išli kroz Sloveniju, doživeli su neslavan kraj te bili zarobljeni ili uništeni.)

Sporadična granatiranja Baranje i zapadnog Srema, koja su usledila, samo su sredstvo da se Tuđman i dalje pokazuje kao "odlučni Otac nacije" a da Milošević ima razlog da mobiliše i pod opasač (što znači i pod puni nadzor) stavi sve one koji bi eventualno mogli na ulicama da protestuju protiv njegove politike. Naravno da ni jednom ni drugom ne pada na pamet da se tamo nešto zaista i dogodi, ali, uvek je dobro držati narod u napetosti pred "neposrednom ratnom opasnošću". Tuđman može da se još malo junaci svojom "vojnom silom", a Milošević da pitanja pada Krajine "ostavlja za kasnije, jer ima još ugroženih prostora".

Vojno gledano, najranjivija tačka "zapadnih srpskih zemalja" sigurno je koridor kod Majevice. Zašto baš tamo nema borbi i ofanziva, zašto baš koridor prolazi kroz sve ove ratne operacije bez ozbiljnijih napada? Ukoliko bi ovo bio pravi rat, Majevice bi morala biti glavno ratište a u cilju presecanja puteva snabdevanja hranom i municijom Mladićeve vojske. Razlog za ovo je jednostavan: ukoliko bi se koridor presekao, oni u "okruženju" bi bili zaista izloženi vojnom porazu, što bi pojačalo lavinu izbeglica na Srbiju i ugrozilo Miloševića od strane ultra-desne

nacionalističke opozicije. Zašto bi to "ostale zaraćene strane" sada radile kada im Milošević nudi da dođu do svega što su htele uz manje napora i žrtava nego da to zaista treba uraditi vojnim putem? Neko drugi na njegovom mestu (Trojni pakt Šešelj - Đinđić - Koštunica) bi išao u pravi rat a to nikome ne odgovara. Ovako, "sve se može dogovoriti".

Umesto da se pažnja posvećuje nekim nesrećnicima, koje je tajna policija ubedila da su "neki faktor" u Bosni i Hrvatskoj, treba punu snagu usmeriti na promenu političkih odnosa u Srbiji i Hrvatskoj. Dogod osovina Milošević - Tuđman bude mogla da se igra rata, ubijajući tuđe sinove i paleći tuđe domove, mira ne može biti. I dogod "međunarodna zajednica" ne shvati da nije u pitanju rat već oblik sprovođenja "razmene stanovništva" sa beogradske ili "humanog preseljenja" sa zagrebačke strane, a da je razaranje i sejanje mržnje put oba režima da se što duže ostanu na vlasti, neće se prestati ni sa ubijanjem ni sa razaranjem. "Mirovnim sporazumima" niko od aktuelnih vlastodržaca nikada neće biti zadovoljan jer će misliti da je mogao "još malo da dobije da je još malo ratovao". Prvi koji je shvatio da vreme ne radi za njega je Milošević. Ali, nije ni on jedini "ko se pita", mada je on sve i započeo. Da je ovo bar pravi rat, i manje bi ljudi izginulo i manje bi razaranja bilo. Ovako ...

"Nezavisni", avgust 1995.

ZLOČIN PROTIV NARODA

Poznato je da Slobodan Milošević u svojoj okolini ne može na duži rok da izdrži ništa što mu ne služi ili što ga na bilo koji način ugrožava. Protiv svake takve pojave on se bori i uništava je svim raspoloživim (policijskim) sredstvima. Kako se to manifestovalo u proteklim burnim događajima?

Zašto je, na primer, napuštena Krajina? Da bi se dobio politički korektan odgovor na ovo pitanje, potrebno gaje postaviti malo drugačije: Zašto je Krajina napuštena upravo onda kada je na mesto "premijera" dospeo Milan Babić a ne u vreme vladavine Mikelića? Razlog je jednostavan: Mikelić je bio instrument Miloševićeve vlasti u Krajini dok je Babić pokušao da vodi nekakvu "samostalnu" politiku direktnih pregovora sa Zagrebom. Da su ti pregovori dali bilo kakav rezultat, Milošević bi izgubio (toliko mu potrebnu) poziciju "jedinog relevantnog pregovarača sa srpske strane" i njegov značaj bi u međunarodnim okvirima bio smanjen. Nemogući to da dozvoli, pribegao je najsirovijem mogućem rešenju - uništenju Krajine kao takve. I svega par dana posle obećavajućih Babićevih napora da se postigne kakav takav rasplet krajiškog pitanja i kada je izgledalo da će zaživeti neka varijanta Z-4 plana, egzodusom Krajišnika Babić u političkom smislu zauvek prestaje da postoji, a Milošević ostaje jedini "faktor mira u regionu".

Problem "Republike Srpske", rešava se na sličan način. Poznata "pisma" Izetbegoviću i Mladiću (i zaobilaženje Karadžića) jasno definišu stav Miloševića prema "RS". Mladić je vojnik (i kao takav ima slušati naređenja), a Karadžić uopšte ne postoji kao ni bilo ko na koga Beograd ne može da utiče (ili, bolje rečeno, da mu naređuje).

Uz najnoviji američki predlog za "rešenje krize u BiH", došlo je i do

masakra trideset i sedam civila na sarajevskim ulicama raskomadanih minobacačkom granatom. Izetbegovićeve snage to nisu mogle da urade. Razlog je što Vlada BiH vrlo dobro zna da NATO može da ustanovi poziciju sa koje je granata ispaljena a da bi takav incident (ukoliko bi se ispostavilo da su pucali na sopstveno stanovništvo) mogao da im ozbiljno ugrozi međunarodni kredibilitet. Tuđmanove snage to takođe nisu mogle da učine jer bi (iz istog razloga) lako bile identifikovane a Tuđmanu (posle paljevine u Krajini i stotina hiljada izbeglica) ne treba novo zaoštavanje odnosa sa svetom. Karadžićevi ljudi dobro znaju da su prošli put (kada je pala granata na pijacu Markale) bili suočeni sa vazдушnim napadima NATO i sa ozbiljnim vojnim problemima koji im ovog trenutka (najblaže rečeno) nisu potrebni, naročito zato što su još sveže slike vezanih UNPROFOR-ovih vojnika za bandere pored bosanskih puteva. Jedini kome to ovog trenutka savršeno odgovara je - Milošević. Granata koja je eksplodirala u Sarajevu pokrenula je mehanizam NATO vazдушnih napada koji su us-mereni na definitivno slamanje vojne moći Karadžićevih snaga. Kada ostane bez vojne moći, dakle bez mogućnosti ubijanja i pravljenja štete, niko više na svetu neće biti zainteresovan da razgovara sa Karadžićem. Milošević, dakle, ostaje jedini "relevantni međunarodni sagovornik sa srpske strane" i time učvršćuje svoju političku poziciju. Zbog "kooperativnosti" će mu biti ublažene (ili čak ukinute) sankcije - i to je to. Na poziciju "međunarodnog mirovnog pregovarača" osim njega, više, niko ne može da računa.

Kao što je '91 Milošević manipulacijom o "ugroženosti Srba" upotrebio JNA da mu osvaja prostor za Veliku Srbiju, tako je sada jednom minobacačkom granatom upotrebio NATO da njegovim političkim neistomišljenicima u Bosni na najbukvalniji način "izbije oružje iz ruku".

Šta dalje? Da bi izbegao unutarpolitičke tenzije, Milošević će se opet latiti svog poznatog političkog mehanizma - zaklanjanja problema većim problemom. Setimo se kako je to do sada funkcionisalo: kada je Milošević došao na vlast uz obećanje "sređivanja stanja na Kosovu" (i ništa učinio po tom pitanju), pojavio se problem balvana u Kninu. Posle balvana su došla ubijanja u Borovu Selu, a posle toga rat u Hrvatskoj. Kada je rat počeo da jenjava, otvoren je bosanski Pakao. Sada, kada i to izdiše, ostala su samo dva veća problema kojima se svi dosadašnji mogu prikriti - inostrani napad na Srbiju ili građanski rat na teritoriji Srbije. Nije, dakle, slučajno da se upravo sada pojavljuju "terorističke grupe koje ubijaju graničare na albanskoj granici" ili "bacanje dve kašikare na policijsku stanicu na Kosovu". Potrebno je pažnju odvratiti od Bosne (Krajina je već zaboravljena), i "neposrednom opasnošću" iznova mobilisati javno mnjenje na svoju stranu, na stranu "jedinog ko može nešto da uradi". Vanredno stanje na Kosovu će poslužiti kao izgovor za nove vojne mobilizacije političkih neistomišljenika i njihove fizičke likvidacije (po receptu "nestao u akciji"). A oni na čijoj "zaštiti" se Milošević digao će i dalje ginuti, bežati i raseljavati se kao i proteklih godina. Režim Slobodana Miloševića je najveće zlo koje se dogodilo ovoj zemlji i ovom narodu u poslednjih hiljadu godina. O periodu pre toga nemam podataka.

"Naša Borba", avgust 1995

DNEVNIK PISAN ZA RADIO "SLOBODNA EVROPA"

Subota, 02.10.1995.

Prva stvar koju sam odjutros uradio je bila da pozovem prijatelje iz kragujevačkog nedeljnika Svetlost koje su državni organi juče posmenjivali. Pitam kako su, a oni kažu - ne damo se. Prave vanredno izdanje koje će na ulicama prodavati čitaoci i prijatelji lista. Hoće da istraju u nepristajanju na "jedinственu istinu" kakvu beogradski režim nameće već godinama.

Stranci sa kojima pričam posle toga, čude se. Pa šta Miloševiću smeta jedan skromni nedeljnik sa tiražom od par hiljada primeraka kada on suvereno vlada najmoćnijim medijima u zemlji. Pa čak i kada je u pitanju samo štampa, režimska štampa vodi sa dvadeset prema jedan. Objašnjavam im da uopšte nije u pitanju uticaj na najšire slojeve stanovništva nego nešto sasvim drugo. Ljudi koji čitaju nezavisne novine se i dopisuju preko njih. Nezavisne novine su "poštansko sanduče" u koje se ubacuju misli onih koji ne pristaju na beogradski teror. Nezavisne novine su dokaz svakom ko drugačije misli od dozvoljenog da postoje i drugi ljudi koji isto tako misle i da nisu sami. Uostalom, i Galilej je bio usamljen, a Dordano Bruno spaljen samo zato što su se suprotstavili (što bi se to danas reklo) "svakom dobronamernom građaninu poznatoj istini" da je zemlja ploča. I zato svetlost, ne samo ova kragujevačka, mora biti ugašena. A na nama je da to ne damo.

NATO je prekinuo bombardovanja Karadžićeve i Mladićeve vojske. Kako sada izgledaju jadno junačenja kojekakvih nabeđenih opozicionara koji su pre koju godinu na Palama uz pečenog vola pravili "doček američkim avionima" kada je bilo jasno da do bombardovanja neće doći. Sada ih, nešto, nema. Zašto sada Đinđić i društvo ne prave piknike na kojima će se uzajamno ubeđivati da "nama niko ništa ne može"? Zato što je sada ozbiljno. Zato što sada zaista padaju bombe i zato što je sada zaista došao đavo po svoje. A oni ne mogu da se snađu u istinskim vremenima. Tužna je sudbina salonskih političara bez obzira da li su salonski demokrati, salonski fašisti, salonski nacionalisti ili bilo šta drugo. Suviše brzo se pokaže njihova ispraznost i vlastohleplje, a onda od njih ne ostane mnogo.

Nedelja, 03.10.1995.

Danas je u Novostima objavljen veliki tekst o mom prijatelju Šefku Alomeroviću pod naslovom "Jatak za ljljane". U Šefkovoju kući u Novom Pazaru je policija našla četiri sakrivena vojnika Armije BiH koji su pre nekog vremena ilegalno ušli u Srbiju, pa "zabrinuti novinar" razotkriva pravo lice takozvanog mirotvorca, Šefka Alomerovića koji stalno blati svoju državu i u zemlji i u inostranstvu a kuća mu je, eto, sabirni punkt za Alijine džihad - ratnike. I kako su ti vojnici planirali da se preko Turske vrata u Bosnu pa da se ponovo bore. A isti Šefko je još prošle godine bio u Tuzli sa kojekakvim mirovnjacima i tamo Tuzlacima govorio da ga je sramota što im nije pruženo više pomoći.

Ovaj napis me je podsetio na stari sovjetski vic po kome slušalac Radio Jerevana postavlja pitanje redakciji: "Da li je tačna vaša vest da je Ivan

Ivanovič iz Moskve na lutriji dobio Moskviča?", a redakcija odgovara: "Jeste tačno, samo što nije Ivan Ivanovič nego Aleksej Aleksijevič, nije iz Moskve nego iz Kijeva, nije u pitanju Moskvič nego bicikl i nije ga dobio na lutriji nego mu je ukraden ispred kuće".

Tako i sa mojim drugom Šefkom. Jeste da je imao četiri čoveka u kući, ali su oni samo jedni od 552 izbeglice svih nacionalnosti koji su u proteklih par godina potražili spas kod njega. Jeste da su ušli ilegalno ali su od nekoliko stotina onih koji su ušli legalno posle pada Žepe i Srebrenice, sedamdeset i dvoje već vraćeno u Bosnu i predato direktno u ruke karadžićevaca od kada im se gubi svaki trag, jeste da su skriveni vojnici hteli da idu iz zemlje ali ne da bi se vraćali u rat nego da spasu glave i zauvek odu iz ovog ludila. Jeste da je Šefko bio prošle godine u Tuzli, ali je tamo govorio o zajedničkom životu i napadao sve nacionaliste (i srpske i hrvatske a naročito muslimanske). Tačno je da je govorio o pomoći ali pomoći višenacionalnoj Tuzli a ne bilo kojoj ratnoj opciji.

Sve to, uostalom, nije ni važno. Režimski "uterivači istine" rade svoj posao, za platu valjda. Čudno je kako u svakoj generaciji postoje ljudi koji ne znaju da se državni posao koji se plaća trideset srebrnjaka obično završava samoubistvom od sramote. Ali, Juda se barem obesio i time pokazao da je imao savesti. Šta će sa ovim našim, domaćim Gebelsima biti, još je neizvesno. Za njih je savest strana reč.

Ponedeljak, 04.10.1995.

Iz Niša danas šalju izbeglice iz Krajine na Kosovo. Kažu da više u Nišu za njih nemaju ni smeštaja ni hrane.

Valjda nema na svetu ironičnije i ciničnije pojave od sudbine. Pre samo šest godina, milion ljudi je dobrovoljno išlo na Kosovo da sluša govor Slobodana Miloševića na Gazimestanu i da, poneto nacionalnom euforijom, ovacijama pozdravlja njegove stavove o tome šta će sve braniti "ako treba i oružjem". Danas, isti oni koji su mu tada tapšali ležu na šine pred vozove koji treba da ih odvezu na isto to Kosovo, samo da ne idu. Ili zaustavljaju vozove na otvorenoj pruzi i beže po livadama i oranicama dok ih ažurna policija hvata kao zečeve i nimalo nežno vraća u vagone. Jeste hteli Kosovo - evo vam Kosovo.

U Novom Sadu, pred istim onim sportskim centrom gde su pre sedam godina desetine hiljada zajapurenih ljudi klicali svrgavanju "autonomaškog rukovodstva" i Slobodanu Miloševiću, danas stoje pretužne izbegličke čerge i prolaze hiljade unesrećenih ljudi. Ovaj put ne da šire istinu o nepodnošljivom stanju nego da svojom nesrećom istinski svedoče o velikoj prevari kojoj su bili izloženi. I o našoj, zajedničkoj tragediji.

U Vojvodinu je 91-92. došlo 350.000 izbeglica. Tada su bili dobrodošli jer su se svi kleli u Miloševića. Imali su i pravo glasa a i glasali na izborima. Danas je u Vojvodinu došlo još 112.000 novih nesrećnika, ali ovaj put punih gorčine protiv režima. Oni nemaju pravo glasa, a režim ih drži u provizornim getima da se slučajno ne bi pobunili na ulici. Iz istog razloga, mobilisani su i na takozvane "vojne vežbe" odvedeni aktivisti niza opozicionih partija. Iz istog razloga, da se ne bi bunili.

Utorak, 05.10.1995.

Odjutros, ponovo bombardovanja u Bosni. Čujem da su Mladićevi vojnici od 300 artiljerijskih oruđa oko Sarajeva povukli, uprkos ultimatumu, svega 25. Bombama pogođen i razoren komunikacioni centar na Majevidi. Politički gledano, jasno je šta se događa. Postoje Klintonova administracija protiv podizanja embarga na isporuke oružja Armiji BiH, jedini način za uspostavu "vojne ravnoteže" je da se drugoj stranu uništi oružje, pa da budu "na istom". Međutim, problem je u tome što ne ubija oružje nego ljudi. Ako i ostanu bez topova, ubijaće se toljagama. Nema mira dok se ne promene vlastodršci u Srbiji i Hrvatskoj i svi ratnici ne "penzionišu", pa makar i silom. Ljudska krv je kao slana voda: što se više pije, žeđ je sve veća.

Goran Marković je dobio prvu nagradu za režiju na festivalu u Montrealu. Nije ni čudo, ovo je zemlja u kojoj najbolje uspevaju upravo režiseri. Ne bi me iznenadilo da Milošević i Tuđman dobiju Oskara za režiju igranog komada "Pad Krajine".

Glavni glumci se, doduše, nisu ni pojavili ali je zato bilo angažovano negde oko 300.000 statista. Jedino je problem što statisti nisu znali da neće imati dublera u opasnim scenama. Njima je rečeno da niko ne srne da ih tuče. O ubijanju i proterivanju nije bilo reci.

Sreda, 06.10.1995.

Ratko Mladić pozvao generalnog sekretara NATO, Vilija Klasa, na razgovor, a Klas je rekao NE. Radovan Karadžić javno, preko televizije, MOLI NATO da prestane sa bombardovanjima. Odgovora čak ni nema, samo novi tepisi bombi. Strašna je sramota koja se odvija pred očima svih nas. Kao da nismo svi mi tri godine molili da se prestane sa zločinom nad Sarajevom, pa ništa. Isti ti koji danas u najdubljem glibu samoponiženja kukaju nad "civilnim žrtvama" i na sve moguće načine dokazuju kako nisu ispalili granatu koja je ubila trideset i osmoro Sarajlija zboravljaju da su pre toga ispalili desetine hiljada granata i pobili trideset i osam hiljada istih tih Sarajlija. Nije ni važno koje sada ispalio minu 28. avgusta. Ovo je naplata ranijih dugova do koje su samo naivni mogli da misle da neće doći.

S druge strane, ova vremena su mi otkrila da postoje ljudi koji, naoko, izgledaju kao i svi drugi a u stvari ne žive od svog rada ili penzije nego od prolivene tuđe krvi i nesreće. Ponovo se, tako, oglasio Dobrica Ćosić. Gledam nešto njegove fotografije u novinama, na jednoj je sav nešto zamišljen i smrknut nad sudbinom naroda, na drugoj, kao, nešto piše po praznoj beležnici i gleda u objektiv kamere istovremeno. A u tekstu ispod slike kaže kako "nije sramota kapitulirati pred Amerikom, ali poraz od Hrvata i Muslimana je nacionalna sramota i on na to ne pristaje". Čuj ovo, on "na to ne pristaje"! Pa otkud mu uopšte pravo da pristaje ili ne pristaje na nešto što sa svih strana košta glave ljude uglavnom tri do pet puta mlađe od njega. Uostalom, kako neko koje po "partijskoj" liniji ušao čak i u školske lektire uopšte može da zna koliki su njegovi istinski dometi. Za takva stvorenja, sve je pitanje isključivo "dogovora na vrhu". Ostalo je čista šminka, a narod ima da sluša.

Četvrtak, 07.10.1995.

Danas se ništa posebno nije dogodilo. Padaju bombe kao i obično, ljudi su nesrećni kao i obično, para nema kao i obično. Strašno je stajanje sve postalo obično u ovoj zemlji. Kao da nikada nije ni bilo drugačije. Moja baka je imala običaj da kaže: Ne daj mi Bože, šta mogu da izdržim. Stvarno, da mi je neko pre samo nekoliko godina rekao da ću biti svedok svega ovoga, sigurno mu ne bih verovao. Kako je uopšte bilo moguće i zamisliti, recimo, inflaciju iz 1993. od 84 milijarde procenata, kada ništa slično nije bilo nikad ranije viđeno na Planeti? Guverner Narodne banke, gospodin Avramović, izjavio je da je "uveren da se 1993. godina neće ponoviti". A zatim je, manje ubedljivo, dodao: "Valjda neće". To "valjda neće" me je podsetilo na sve za šta se ovde mislilo da se "valjda neće" dogoditi. I raspad Jugoslavije i rat i sankcije i beda i ekonomska propast i odlazak stotina hiljada ljudi i sve drugo što je označilo vladavinu Slobodana Miloševića. Pa se izdržalo.

Podignuta je taksa za izlazak iz zemlje na 60 dinara. Ovo me uvek podseti na staru anegdodu kada su za loše filmove dovitljivi organizatori filmskih predstava davali "ulaz besplatan", ali se na izlasku iz sale (ukoliko bi neko hteo da izađe pre kraja projekcije) morala platiti "izlaznina". Sve ovo već u suviše detalja liči na lošu predstavu koja predugo traje. Priča mi jedan drugar kako je njegov deda u osamdeset trećoj godini prvi put bio kod lekara. Pa mu lekar kaže kako od sada ne srne da jede masno, ne srne da puši, da pije kafu, ne srne da pije rakiju i sto takvih zabrana. Pita njega deda na kraju: Je li sinko, a oču ja od toga posle duže živeti? A lekar mu kaže: "Pa možda i nećete duže, ali će vam se odužiti." Tako i ovo. Milošević traje svega sedam godina, a kao da nikada nije bilo drugačije. Vreme stoji, samo šanse prolaze.

Petak, 08.10.1995.

Danas je savezna Vlada uputila zahtev Savetu bezbednosti da odmah prekine bombardovanje. To me je neodoljivo podsetilo na scenu od pre par godina kada su lekari iz mesta po imenu Gadžin Han uputili oštar zahtev Ujedinjenim nacijama da se Srbiji i Crnoj Gori odmah ukinu sankcije. Bilo bi smešno da nije tužno. Zahtev lekara Gadžinog Hana bio je u to vreme udarna vest na Dnevniku 2 Televizije Srbija, a služio je (baš kao i ovaj današnji zahtev) isključivo za internu upotrebu. Da se pokaže kako i mi umemo da podignemo glas. Jedino što to nikog ne zanima. NATO najavljuje pojačavanje bombardovanja.

Ima li kraja? Prvo je Srbija uvela embargo na robe iz Slovenije i Hrvatske, onda je Srbiji uveden embargo celog sveta. Prvo su na beogradskim mostovima cvećem dočekivani tenkovi okićeni tablama srušenih vukovarskih ulica, sada se u Zagrebu cvećem zasipaju tenkovi okićeni tablama srušenih krajiških gradova. Luđaci još uvek prete da će "Bosna za Ameriku biti novi Vijetnam". Kao da ne znaju (ili neće da znaju) da u Vijetnamu jeste poginulo 56.000 Amerikanaca, ali i tri miliona Vijetnamaca.

Mučan i strašan, kraj se bliži. Jedino je važno da se u ljude, ovaj put, usadi svest da nije izgubljeno šta je izgubljeno zato što je rat vođen loše ili zato što su protivnici bili jači već zato što su njegovi ciljevi od samog početka bili pogrešni. U protivnom ćemo opet kroz par decenija imati istu

priču. Na onima koji prežive je da one koji dolaze nauče koliko ovo košta i zbog čega. Bratoubilački rat, kao ovaj koji je kod nas, ne može niko da dobije. Mogu samo svi da ga izgube, a to se upravo i događa. Neki su izgubili nekoliko godina života, neki su izgubili i sam život, neki su izgubili život nekog dragog. Neka se već jednom spusti ploča na sve grobnice, neka neljudi polože račune ljudima i neka ovo prestane. To je cilj za koji ovde vredi živeti.

septembar 1995.

NACIZAM

Ljudsko društvo, baš kao i ljudsko telo, može da oboli od različitih bolesti. U ljudskom društvu, kao i u ljudskom telu, bolest ima kod svih obolelih uglavnom iste simptome, isti tok i isti kraj. Dokle je danas stiglo oboljenje Srbije zaražene nacionalsocijalizmom i šta se u budućem toku bolesti može očekivati?

U svom najrazvijenijem obliku, ova bolest je zabeležena u Nemačkoj u periodu između 1933. i 1945. godine. Zbog toga se danas iskustva iz tog perioda i koriste za dijagnostikovanje i terapiju kod drugih zaraženih država - pacijenata. U daljoj analizi ću iz ovog razloga i koristiti određena poređenja situacije "tamo i tada" i "ovde i sada".

Hitlera je na vlast u Nemačkoj dovela, pre svega, frustracija nemačkih nacionalista zbog izgubljenog Prvog svetskog rata. Miloševića - frustracija srpskih nacionalista zbog izgubljenog Drugog svetskog rata. I jedan i drugi su kao političko okruženja za svoje delovanje imali zemlje sa nagomilanim političko-ekonomskim problemima. Program Hitlerove partije započinje recima: "Tražimo ujedinjenje svih Nemaca u cilju stvaranja Velike Nemačke a po pravu na samoopredeljenje naroda". Samoopredeljenjem naroda je Milošević pretio svima koji nisu želeli da ostanu pod njegovom vlašću.

Kao što je nacistička partija u Nemačkoj razvijala kod stanovništva "osećaj ugroženosti nemačkog naroda od strane jevrejsko - boljševičke zavere", tako je i u Srbiji razvijan osećaj ugroženosti "pred ponovljenim genocidom i kominternovsko - vatikanskom zaverom". U Nemačkoj se teritorijalna ekspanzija opravdavala potrebom da se "za nemački narod obezbedi neophodan životni prostor (lebensraum) i da se zaštite prava Nemaca van Nemačke zasnovana na vezi krvi i tla". U Srbiji je forsirana teza o "potrebi zaštite vekovnih srpskih ognjišta (takođe vezom krvi i tla)". Teoretska podloga tražena je u sumnjivim dokumentima kao što su (u Nemačkoj) "Protokoli Sionskih mudraca", a u Srbiji u Memorandumu Srpske akademije nauka i umetnosti ("Protokolima salonskih mudraca"). Ni jednom ni drugom dokumentu nikada nije ustanovljen autor.

Kao što su teritorijalna osvajanja počela (od strane nacista organizovanim) mitinzima na kojima je traženo ujedinjenje pojedinih područja sa "nemačkom maticom", tako se u Srbiji počelo ukidanjem autonomije pokrajinama. Nemačka je kao prvi ratni korak anektirala Sudete i Austriju i time narušila političku arhitekturu tadašnje Evrope a Srbija anektirala Kosovo i Vojvodinu narušivši ustavni poredak tadašnje

Jugoslavije. Na prostorima zemalja "predviđenim za osvajanje" pripremana je "peta kolona" koja je trebala da omogući lakšu vojnu pobjedu Hitlerovim jedinicama. Te formacije su uglavnom bivale organizovane oko "nemačkih kulturnih institucija" (Kulturbund). Nacizmu u Srbiji u tu svrhu poslužila su kulturna društva "Sava", "Prosvjeta", kao i razne "srpske" i "demokratske" stranke van Srbije nametljivo "zainteresovane" za "opstanak kulturnog identiteta Srba na tom području", a organizovane direktno iz Beograda.

Početak otvorenog progona Jevreja u Nemačkoj obeležen je ubistvom nemačkog diplomate u Parizu od strane "jevrejskog ekstremiste". Usledila je "Kristalna noć" (Kristalnacht) u kojoj su porazbijane jevrejske radnje a veliki broj ljudi je proteran i poubijan. U našim uslovima, ovu ulogu je odigrao inscenirani napad na aktivistu SDS (M. Mlinar) koji je tom prilikom, navodno, isečen nožem po vratu. Usledilo je podizanje prvih barikada oko Knina i počele su da gore hrvatske kuće u Krajini. Posle su u ove svrhe "potpaljivanja" korišćena "ubistva Srba na svadbama" (Borovo Selo, Sarajevo) a uvek "počinjena od strane nesrba". Iz Nemačke su pred terorom pobjegli Tomas Man, Albert Ajnštajn, Vasilij Kandinski i hiljade drugih naučnika, pisaca i umetnika. Iz Srbije su otišli Bogdan Bogdanović, Mirko Kovač...

U propagandnom pogledu, Nemačka je insistirala na "čistoti arijevske rase i njenoj superiornoj rasnoj poziciji". U Srbiji su lansirane teze o "nebeskom narodu". Umnožavanje populacije je forsirano dodeljivanjem "Krsta nemačke majke" svakoj ženi koja bi rodila više od tri deteta. U Srbiji se to odlikovanje naziva "Krst majke Jugovića". Kao sredstvo propagande korišćeni su radio aparati i monopol režima na emitovanje radio programa. U Srbiji se to radi televizijom. U Nemačkoj, opoziciona štampa je nazivana "lažljivom jevrejskom propagandom finansiranom iz inostranstva". U Srbiji se naziva "izdajničkim glasilima stranih plaćenika". Ranije su uništavana jevrejska groblja i lomljeni su jevrejski spomenici da bi nestali bilo kakvi dokazi o postojanju Jevreja. Danas se to radi sa džamijama i katoličkim nadgrobnim spomenicima. Metod da se sa rukovodećih privrednih funkcija uklanjaju svi oni koji bi mogli biti "nepouzdati po režim", u Nemačkoj se zvao "arijevizacija privrede". Kod nas se taj postupak nikako ne zove nego se samo sprovodi. Pokušavajući da se prikažu kao "nastavljači nemačkih tradicija" i da falsifikuju kontinuitet svoje politike sa romansiranim istorijskim periodima, nacisti su za pisanje javnih natpisa i službene dokumente koristili isključivo goticu. U Srbiji je istu ulogu, iz istog razloga, odigrala ćirilica (i to u svom kitnjastom izdanju "Ustavne ćirilice" kojom je pisano Miroslavljevo jevanđelje).

Vlast se zasnivala na tajnoj državnoj policiji koja je uništavala političke protivnike i "nepouzdate" društvene grupacije uopšte (Gestapo). Danas se ta tajna policijska organizacija zove SDB. Paravojne dobrovoljačke jedinice koje nisu bile pod komandom vojske nego Vođe lično zvale su se SS (SchutzStaffel) i SA (SturmAbteilung). Danas se nazivaju "gardama" i "dobrovoljačkim odredima" (uvek sa pridevom "srpska").

Politika traženja "diplomatskih rešenja problema sa Nemačkom", čiji je najistaknutiji predstavnik bio britanski mirovni posrednik Artur Nevil Čemberlen, nije dala nikakva rešenja. Mirovni pregovarač Britanije, lord

Karington je u Srbiji takođe doživeo neuspeh. Rešenje je donela vojna pobjeda nad oružanim snagama III Rajha uz masovna američka bombardovanja nemačkih gradova i industrijskih postrojenja. Kod nas američka "tepih-bombardovanja" tek počinju da se primenjuju.

Najkarakterističnija pojava za nemački nacizam bili su koncentracijski logori koje su od klasičnih zatvora razlikovale tri bitne karakteristike: ljudi su u njih odvođeni i zatvarani bez presude, nije postojalo vremensko ograničenje njihovog boravka u takvim logorima i vlast stražara je bila neograničena uključujući i fizičku likvidaciju. U današnje vreme se u takvom položaju nalaze čitavi opkoljeni gradovi (Sarajevo, Tuzla). Oko kamiona kojima se evakušu Hrvati iz Banjaluke obilaze "srpski" vojnici sa megafonima i viču: "Cigani i Muslimani - odbi od vozila". Pred rat je u Nemačkoj urađen detaljan popis stanovništva koji je poslužio nacistima da (koristeći podatke iz njega) saznaju sve jevrejske adrese u Nemačkoj. Po podacima iz popisa 1991. godine organizovano je iseljavanje Hrvata iz Vojvodine.

Slom nacizma u Nemačkoj je doveo do toga da etnički Nemci budu prinuđeni da zaista napuste svoja "vekovna ognjišta" i budu deportovani u Nemačku. Samo iz Poljske je, primera radi, na taj način iseljeno desetak miliona Nemaca i to sa teritorije na kojoj su činili 97% stanovništva. Iz Krajine je otišlo za Srbiju četvrt miliona ljudi sa prostora na kome su bili bezmalo stoprocentna većina i živeli stotinama godina. U Vojvodini je nemački nacizam uništio dva naroda: Jevreje (koje su nacisti pobili za vreme rata) i Nemce (koje su pobednici proterali). U Krajini je srpski nacizam takođe uništio dva naroda: Hrvate koji su proterani '91. i Srbe koji su proterani '95.

Podela Nemačke, kao i progon Nemaca iz svih zemalja u kojima su pre rata živeli, nije bio akt osвете onoga što danas zovemo "međunarodna zajednica" već praktično političko sredstvo da se Nemačka na duži rok onemogućiti da (iz bilo kog razloga) ponovi zločin iz vremena nacizma. Ovog trenutka su pripreme za takvo "onemogućavanje" Srbije u toku. Poziv crnogorskom premijeru da službeno poseti SAD je početak secesije Crne Gore (čime će se Srbiji onemogućiti pristup moru). Autonomije Vojvodine i Kosova (šire od onih iz 1974) onemogućiću Srbiju da centralistički vođenom ekonomijom ponovo stvara uslove za vođenje rata. Kapitulaciju Nemačke je potpisao feldmaršal Vilhelm Kajtel, koji je godinu dana kasnije pogubljen kao ratni zločinac. Ovde još nije jasno ko će biti potpisnik adekvatnog dokumenta, mada je duga lista ratnih zločinaca kojima ni potpisivanje bilo čega neće doneti oslobađajuće presude. Posle rata, Nemačkoj je u Sjedinjenim Državama napisan novi Ustav koji je formalni premijer Konrad Adenauer samo potpisao kao i sve buduće "državne" dokumente pravljen van Nemačke a u njeno ime. Kod nas je trenutno razlika u tome što su uloge i Hitlera i Adenauera objedinjene u istoj osobi.

Jedna od značajnih razlika između nemačkog i srpskog nacizma je u činjenici da je nemački nacizam nastao kao autentičan politički pokret (i samim tim imao veoma duboke korene), dok je nacizam u Srbiji nametnut i promovisan od strane vladajuće degenerisane - komunističke kaste u cilju njenog birokratskog opstanka na vlasti. S druge strane, Adolf Hitler

nije imao dovoljno političkopragmatske lukavosti te je pod svojim imenom i sa jasno definisanim ciljevima vodio i politiku i rat. Slobodan Milošević je koristio drugačiju strategiju nikada ne definišući jasno svoje političke ciljeve i organizujući satelite (razne "SAO", "RS", "RSK") da za njegove potrebe sprovede ekspanzionističku politiku i vode rat. Hitler je sam izgubio svoj rat dok Miloševićev rat još uvek drugi gube za njega. Važna je i činjenica da je Srbija slaba i mala zemlja u odnosu na Nemačku i da nije fizički u stanju da na širem planu vojno napravi ono što je mogla Hitlerova Nemačka. Međutim, mилоševićevska Srbija može biti veoma loš primer zemljama bivšeg Sovjetskog Saveza (u slučaju da nacizam ne bude slomljen) i postati "okidač" svetskog nuklearnog rata. (Ko misli da je ovo preterano treba da se podseti šta bi značila parola "svi Rusi u jednoj državi" u uslovima kada je u zemljama nastalim raspadom Sovjetskog Saveza ostalo da živi oko 40.000.000 etničkih Rusa. Šta bi bilo kada bi počeo da buja ruski nacizam u Kazahstanu koji poseduje nuklearno naoružanje a 60% populacije ne čine Kazasi nego upravo etnički Rusi?) Iz istog razloga neće biti moguće ni stvaranje nikakve "nacionalne" državne zajednice koja bi se "izdvojila" iz Bosne i Hercegovine nego će Bosna, hteo to neko ili ne, ostati celovita pre svega zbog "lošeg predsedana" koji bi, u međunarodnom smislu, njeno cepanje predstavljalo.

U II svetskom ratu je poginulo osam miliona Nemaca a sama Nemačka je bila srušena do temelja. Niko nikada nije odgovarao za eventualne ratne zločine protiv Nemaca i Nemačke, a bilo ih je. Simbol nove Nemačke postao je norveški partizan, Vili Brant, koji je svojim čuvenim klečanjem u Varšavskom getu stavio tačku na najsravniji period u nemačkoj nacionalnoj istoriji. Srbija je već izgubila cvet svoje intelektualne i produktivne populacije, a razaranja privrede su proizvodnju dovela na jednu desetinu predratne produkcije. Još se ne zna ko će klecati na Baš čaršiji, a neko će morati.

Ako bih hteo da budem dosledan, morao bih dozvoliti i mogućnost da se jednog dana o ovoj zemlji i ovom vremenu snimi i film, "Šindlerova lista, drugi deo". Pitanje je samo da li će za tako nešto biti dovoljno materijala. Ne u zločinima nego u Šindlerima.

Nacizam se, kao bolest ljudskog društva, završava vojnim porazom, razaranjem zemlje koju je zahvatio, gubljenjem glasa u međunarodnoj zajednici, plaćanjem ratne štete i dugoročnom sramotom. Niti su svi Nemci bili za Hitlera i njegov nacizam niti su svi Srbi za Miloševića i njegov nacizam. Cenu, nažalost, uvek plate svi i to samo zato što su po nacionalnosti Nemci ili Srbi i zato što su imali nesreću da žive u "zaraženom društvu". A delom i zbog toga što se sami nisu dovoljno suprotstavljali bolesti, dok je za to bilo vremena.

"Nezavisni", septembar 1995.

ŠTO BAŠ MI?

Zašto se baš Jugoslavija od svih istočnoevropskih zemalja, raspala u krvi? I druge zemlje su doživele nacionalizam kao krajnji stadijum "komunizma", pa opet nije došlo do krvoprolića i razaranja kao kod nas.

Zašto je, recimo, Čehoslovačka mogla da se raspadne "civilizovano", a mi to nismo uspjeli da učinimo? I kada će se najzad zlo na jugoslovenskim prostorima zaustaviti?

Odgovori na ova pitanja nisu tako nedokučivi kao što to na prvi pogled može izgledati. Potrebno je samo malo više obratiti pažnju na hladne, svakom dostupne, brojke i činjenice.

Pre svega, treba se podsetiti da je "Zapad" u svom antikomunizmu decenijama tražio i podržavao nacionalne disidente u svim istočnoevropskim zemljama. Razlog za to bio je u pragmatikopolitičkoj proceni da su nacionalizam i tradicionalizam (sami po sebi) negacija "komunističkog internacionalizma" i, kao takvi, najubojitije oružje protiv Istočnog bloka. Sigurno je da je i činjenica što prvi Papa u istoriji koji nije bio Italijan bio baš Poljak u tesnoj vezi sa ovim globalnim antikomunističkim procesom "negovanja tradicija i nacionalne svesti" na prostorima pod sovjetskom dominacijom. Iz istih razloga, "Zapad" je sa velikom nadom dočekao pojavu Slobodana Miloševića na jugoslovenskoj političkoj sceni videći u njemu "grobara komunizma" kome je srpski nacionalizam tek puko pogonsko gorivo.

Na žalost po nas, u ovim političkim računicama učinjen je katastrofalan previd. Jugoslavija se razlikovala od svih ostalih zemalja Istočne Evrope i zbog toga su rezultati istog "političkog sredstva" bili potpuno različiti. Pre svega, sve zemlje Istočne Evrope imale su tradiciju postojanja i pre potpadanja pod komunističku zonu uticaja i sovjetsku dominaciju, te se komunistički period mogao (u istorijskim kategorijama) smatrati "neuspešnom epizodom". Jugoslavija je pre dolaska komunista na vlast postojala svega dvadeset i tri godine, i to sve vreme potresana mnogim nerešenim unutarpolitičkim i nacionalnim problemima. U zemlje Istočne Evrope komunizam je donet na "sovjetskim bajonetima", dok je komunizam u Jugoslaviji bio autentičan. U Istočnoj Evropi on je značio potiskivanje i gušenje nacija dok je u Jugoslaviji jedini ponudio kakvo takvo rešenje nacionalnih pitanja svih jugoslovenskih naroda.

Evo šta o tome kažu brojke. U Poljskoj se 99% stanovnika izjašnjava kao Poljaci. U Mađarskoj kao Mađari 97%, u Rumuniji kao Rumuni 89%, u Bugarskoj kao Bugari 85%. Drugim rečima, u tim zemljama je nacionalno moglo biti poistovećeno sa državnim te se "buđenjem nacionalne svesti" boriti kao masovnim pokretom protiv spolja nametnute, komunističko-elitističke, oligarhije. Raspadom Čehoslovačke, u Češkoj je ostalo 94,4% Čeha i Moravaca (a Slovaka svega 3,1%), dok su u Slovačkoj 85% stanovništva Slovaci (Čeha - 2,8%). Ovaj primer najbolje govori da su Česi i Slovaci (iako su decenijama živeli u istoj državi) bili teritorijalno veoma precizno razgraničeni te nije bilo poteškoća prilikom stvaranja dve odvojene, nacionalne, države.

Za razliku od ovih primera, u Jugoslaviji nije postojao većinski narod. Srbi jesu bili najbrojnija pojedinačna etnička grupacija (sa 39,68%) ali ne i apsolutno dominantna. Jedina republika koja je mogla da se (po gornjoj logici) bez većih potresa odvoji bila je Slovenija sa 94% slovenačkog življa. Razdvajanje ostalih moralo je (zbog izuzetno mešovite populacije) dovesti do ogromnih problema kao i ljudskih žrtava. Uostalom, na početku rata, u Jugoslaviji je van "nacionalnih republika -država" živelo oko osam i

po miliona ljudi i svi su oni bili potencijalne (a kasnije i direktne) žrtve nacionalističkih euforija. Potpomognut JNA, Miloševićev režim je u trenutku prestanka zauzimanja/oslobođanja teritorija u Bosni i Hrvatskoj krajem 1992. godine kontrolisao 61,23% teritorije bivše SFRJ (bez Makedonije, čije je zaposedanje bilo samo stvar vremena, a koja ima površinu od dodatnih 10,05% bivše SFRJ). Ukoliko se ratovi ovog trenutka i završe podelom Bosne u odnosu 51:49, te Miloševiću i pripadne tzv. Republika Srpska, uz već postojeće teritorije Srbije i Crne Gore to će značiti vlast nad 49,20% teritorije bivše SFRJ i otprilike isto toliko (preživelog) stanovništva. Ovakav "rasplet" znači da će se broj raseljenih lica sa prostora bivše Jugoslavije dići na oko pet i po miliona (od čega, ako to nekoga zanima, 2.300.000 etničkih Srba).

Sve gore rečeno bilo je potpuno predvidivo i to su "nacionalni vođi" i u Beogradu i u Zagrebu dobro znali. Najstrašnije je to što su oni i računali sa "razmenom stanovništva" (drugo ime za etnička čišćenja), pa da sa "novom etničkom slikom" krenu putevima razvoja zemalja koje su se na sličan način konstituisale pre više vekova. Međutim, prava tragičnost njihovih planova leži u činjenici da, recimo, Srbija i posle svega neće imati uslove da se uspostavi kao demokratska, pa makar i nacionalna država. (O ekonomskoj zaostalosti države u celini neću ovom prilikom ni da govorim.) Samo ću upozoriti na činjenicu da će posle svega tek 80% stanovnika Srbije biti etnički Srbi, ali da će to biti Srbi duboko između sebe podeljeni mentalitetnim razlikama kao posledicama različitih okruženja u kojima su stasali. Frustracijom izgubljenog rata i progona (ličnog ili u porodici) biće pogođeno oko četrdesetak procenata populacije, sedamnaest procenata biće etnički Albanci sa nerešenim nacionalnim pitanjem (a koncentrisani na homogenom prostoru), Vojvodina će kolektivno pružati sve veći otpor rastućoj centralističkoj eksploataciji (što čini još dvadesetak procenata unesrećenog stanovništva), i tako dalje (Sandžak?). Prostor današnje "Republike Srpske" će za deset godina biti potpuno ispražnjen jer će starija generacija biološki odumreti a mlađa napustiti prostor na kome nema nikakve šanse za iole pristojan život i perspektivu. Od sna "Velike Srbije" ostaće prosjačenje po svetu i najdublja moralna degradacija koju je ova zemlja ikada videla.

I, da se vratim na početak. Jugoslavija je morala biti sačuvana da bi izbegli krvoproliće i razaranja. Sada, kada je više nema, njeni bivši delovi moraju da se zamisle nad svojom budućnošću. Ako Srbija misli da fizički i teritorijalno opstane, mora u sebi naći snage da se okrene građanskom društvu i decentralizovanoj državi, a nacionalne zloupotrebe iz poslednjih nekoliko godina da žigoše kao jedan od najsramnijih perioda svoje istorije. Ne može se pandurskom pameću beogradsko - pašalučke svesti upravljati zemljom sa toliko različitosti koliko ih ima Srbija danas. Da Milošević ume drugačije, Jugoslavija se ne bi raspala. Međutim, ako se nešto brzo i suštinski ne promeni raspasće se, iz istih razloga, i sama Srbija. A da u nekoliko godina svi mi, ko po drugi, ko po treći put, ostajemo bez domovine, malo je ipak mnogo. Pa makar dolazilo i od "Predsednika Miloševića koji je oduvek bio za mir".

"Naša Borba", septembar 1995.

OD SNA DO JAVE

Jedna od trenutno politički najeksploatisanijih tema u nas, sasvim sigurno je budućnost "slavonsko - baranjske oblasti". Po medijskoj pažnji kojom se ova tema pokriva, kao da je taj uzani jezičak zemlje sa dasne obale Dunava višestruko važniji nego što je bila čela ostala "Republika Srpska Krajina" i kao da je tek sada oficijelni Beograd spreman da zbog nekog komada "srpske zemlje" zaista bude i direktno umešan u ratni sukob. O čemu se zaista radi?

Gornji primer je, u stvari, krunski dokaz istine da Slobodana Miloševića nikada nisu ni bolele batine po tuđim leđima i da je sve ono (uključujući i teritorije) što nije bilo vezano za njegovu direktnu političku sudbinu, doživljavao samo kao uloge u političkim kockanjima i u skladu sa time se i ponašao. Slavonija i Baranja su nešto drugo.

Ukoliko se pažljivije pogleda karta tih oblasti, dolazi se do zaključka da nije u pitanju čak ni izlaz Hrvatske na desnu obalu Dunava (do čega bi došlo vraćanjem istočne Slavonije). Ako bi Vukovar i bio vraćen, u skladu sa nekakvim "mirom" kojim bi taj čin morao biti praćen, saobraćaj Dunavom bi se odvijao bez većih problema jer hrvatske vlasti ne bi ni imale pravo da ga ometaju. Međutim, postoje Hrvatska međunarodno priznata u krivudavim granicama koje su bile međurepubličke granice u SFRJ, njoj (po toj logici) pripada i pet malenih komadića teritorije na bačkoj strani, naspram Baranje. Kuriozitetu radi, granica Bačke (iscrtana istim rukopisom) takođe na jednom mestu prelazi Dunav i zalazi u Baranju. Od pet komadića hrvatske teritorije sa leve (vojvođanske) obale, najseverniji je i najvažniji: on se nalazi tačno na prostoru ulaska Dunava iz Mađarske na teritoriju bivše SFRJ. Konkretno govoreći, to znači sledeće: ukoliko bi se dosledno sprovele u život avnojevske granice kao granice suverenih država, ni jedan brod iz Srbije i Vojvodine ne bi mogao da ode u zapadnu Evropu bez prolaska, ne samo pored nego i KROZ teritoriju Hrvatske. U praksi, to bi omogućilo Hrvatskoj da u svojim rukama drži snabdevanje Srbije i Vojvodine rečnim putem, puiem kojim se proteklih godina najčešće kršio embargo. S druge strane, hrvatski vojnici sa leve strane Dunava značili bi večiti izvor nesporazuma i konflikata u Vojvodini, kao i mogućnost destabilizacije ovog, Miloševiću suviše značajnog, prostora.

S druge strane, povratak Iloka u ruke Tuđmana značio bi mogućnost da Bačka Palanka bude izložena hrvatskoj artiljeriji "kao na dlanu". Ilok se nalazi na obroncima Fruške Gore a iznad njega su još 1991. godine postojali ukopani rovovi sa već pripremljenim mestima za tešku artiljeriju. Zaposedanjem tako značajne kote, Hrvatska vojska bi imala u "zoni vatrenog dejstva" veliki broj komunikacija i naselja u južnoj Bačkoj i zapadnom Sremu, a to bi do te mere podiglo nesigurnost kod lokalnog stanovništva da bi počele migracije, zamiranje privrednih aktivnosti i slično. Uz to, ratna psihoza bi otvorila prostor za delovanje desničarskih stranaka i organizacija, što bi moglo da ugrozi i same temelje režima.

Predaja Knina je i bila u funkciji toga da se ovaj prostor ne destabilizuje. Salonska odlučnost Tuđmana i njegovih saradnika oko tog pitanja samo je "tvrđenje pazara" za već napravljenu pogodbu oko Krajine. HDZ ubrzo ide

na izbore da unovči istrgovane "pobede na bojnopolju". Milošević će ići na izbore kada mu se skinu sankcije a pre nego što tržište počne zaista da deluje (jer će se tek onda videti zlo i naopako preostalo od domaće ekonomije). Krajišnici neće imati pravo glasa ni ovde ni tamo, a moraće da čute ucenjeni državljanstvom koje im ni jedna država, jednostavno, neće dati.

Slavonija i Baranja će dogovorno (uz namešteno negodovanje obe strane, ali i "nevoljno popuštanje u interesu mira") biti stavljene pod međunarodni protektorat na "što više" godina, da ne smetaju režimu ni tamo ni ovde. Vukovar neće niko obnavljati, a ljudi će odlaziti. Za koju godinu se više niko neće ni sećati da je tu ikada iko i živeo, a kamoli da se o tom parčetu spaljene i napuštene zemlje nekada toliko razmišljalo i "pregovaralo".

"Nezavisni", septembar 1995.

PROTERIVANJE ŠANSI

Egzodus stanovništva Krajine avgusta ove godine, velika je tragedija. Međutim, tek kada se zadubi u posledice ove katastrofe, dobija se prava slika šta taj egzodus zaista dugoročno gledano znači. Između ostalog, malo se ko zamislio nad činjenicom da je njihovim odlaskom Hrvatska (naš najbliži sused) dugoročno izgubila mogućnost transformacije u demokratsko društvo.

Logika je jednostavna. Raseljavanjem Krajine i permanentnim napuštanjem Hrvatske od strane građana srpske nacionalnosti, Hrvatska je izgubila dvanaest procenata stanovništva. I to ne bilo kojih dvanaest procenata nego upravo one koji sigurno nikada nisu mogli glasati za ultradesne nacionalističke snage. Drugim recima, demokratska opozicija fašističkom režimu Franje Tuđmana izgubila je sigurnih dvanaest procenata glasova od ukupnog biračkog tela što je uz regionalne partije tipa Dalmatinske akcije i Istarskog demokratskog sabora i nadnacionalne stranke kao što je Akcija socijaldemokrata predstavljalo čvrstih tridesetak procenata glasova podrške svakoj građanskoj i demokratskoj opciji. Bez tih dvanaest procenata, Tuđman sada može sa lakoćom da uspostavi dvotrećinsku većinu u Saboru i da (ako to poželi), svako pre podne menja Ustav i dodjeljuje sebi uloge koje ga tog dana senilno uveseljavaju: od Oca nacije do Boga koji hoda zemljom, i formalno niko više ne može da mu se suprotstavi. S druge strane, da su Srbi učestvovali na izborima 1992. godine, Tuđman ne bi dobio većinu u Saboru, umerena opcija bi (zbog nužne koalicije sa Srbima) preovladala, Krajina ne bi bila iseljena a istorija bi izgledala drugačije.

Slična stvar postoji i u Srbiji. Na svakim izborima do sada, Rugova i njegovi sledbenici su na pravdi Boga (apstinirajući na izborima) poklanjali Miloševiću trideset i osam poslanika sa Kosova koji su (naročito u poslednje vreme) odigrali značajnu ulogu u produžavanju agonije čije smo žrtve. Zamislite samo kako bi izgledala Skupština Srbije u kojoj bi Miloševići nacisti imali osamdeset i pet poslanika a ostali - sto šezdeset i pet! Koliko bi protekle dve godine donele na veštini pregovaranja i međupartijskog dogovaranja da je trebalo složiti toliko različitih mišljenja

u Skupštini i koliko bi Milošević morao biti "mekši", koliko bi to značilo za razvoj demokratskih odnosa i koliko bi sve to - spasilo života?

A da je, na primer, Demokratska zajednica vojvođanskih Mađara htela da ide sa bilo kime u koaliciju na izborima 1993. godine, ne bi bilo rasuto pedesetak hiljada glasova u Vojvodini i Milošević ne bi po tom osnovu dobio šest nezaslužanih poslanika.

Da je prihvaćen plan Z-4, Krajišnici bi imali najširu moguću autonomiju, svoj novac (ako već kunu ne mogu da podnesu), svoju policiju i sve uslove da žive mirno i normalno. Hrvatska bi imala dvanaest procenata opozicionih glasača više nego danas. Ovako su zbog politikantstva priučenih "nacionalnih spasitelja" i jedni i drugi ostali bez dugoročnih šansi za normalan život a "slavonsko - baranjska oblast" će bez mnogo pardona biti jednostavno izručena Zagrebu i imati jedva delić onoga što je nuđeno pre samo nekoliko meseci.

Samo od sebe se postavlja pitanje: u korist čije štete je sve ovo rađeno? Kako sada stvari stoje, u novembru će se u Parizu održati nekakva konferencija na kojoj će biti trajno suspendovane sankcije Srbiji i Crnoj Gori. Milošević će to predstaviti kao svoju ogromnu pobjedu, raspisati izbore, pobediti i ostati na vlasti. Kosovo će (prema tom dogovoru) dobiti autonomiju, ali bez mogućnosti secesije čime će se sve Rugovine priče o "paralelnoj državi" raspršiti kao mehur od sapunice. A do iste te autonomije se moglo doći i ranije i bezbolnije da je isti taj Rugova sa sledbenicima aktivno učestvovao u političkom životu zemlje od 1990. godine, a ne tvrdoglavo insistirao na neostvarivom. A moglo se doći i do demokratije, tržišta, novaca, Evrope...

Uskoro će se opet otkriti činjenica da je balkanski čvor tako čvrsto uvezan da jedni bez drugih hteli - ne hteli, ne možemo da živimo. I da, koliko god se stvari menjale, susedi opet ostaju na našim granicama. Otkriće se da moramo da saradjujemo, trgujemo, putujemo, i da je sve ovo bila samo avantura u koju se ušlo zbog nekoliko neostvarenih privatnih ambicija u nekoliko bivših jugoslovenskih republika. I sve bi to i moglo da prođe da nije izginulo 350.000 ljudi a četiri miliona ostalo bez krova nad glavom. I to će morati da se plati. Neko za ono što je učinio, neko za ono što nije učinio. A neko i za ono što nije učinio na vreme.

"Nezavisni", oktobar 1995.

AUTONOMIJA ILI SMRT (OD GLADI, BEDE I PRLJAVŠTINE)

Kakvim takvim krajem rata u bivšoj Jugoslaviji otvaraju se mnoga pitanja koja je Slobodan Milošević godinama vesto krio pod ruševinama sveže spaljenih gradova i nakamarenim leševima širom zemlje. Jedno od tih, za njega osobito bolnih pitanja je i Vojvodina i njena autonomija. Zašto Vojvodina mora biti autonomna i zašto to toliko boli Beograd?

Odgovor na ovo jednostavno pitanje je veoma složen i mora se dati sa nekoliko aspekata.

Politički: Dok je Vojvodina bila autonomna, uz postojeću republiku Bosnu i Hercegovinu i republiku Crnu Goru, beogradski i zagrebački režim nisu imali ni jedan santimetar zajedničke državne granice. Drugim recima,

Vojvodina je (uz ostale) činila značajnu tampon zonu koja je onemogućavala direktan sukob srpskog i hrvatskog nacionalizma. Tek okupacijom Vojvodine i Crne Gore 88 - 89, Beograd i Zagreb su dobili prostor za svoje "ratne igre" i to koristeći upravo Vojvođane i Crnogorce. Novosadski korpus (naša bruka i sramota) izrušio je Vukovar a crnogorsko čojstvo i junaštvo se vežbalo na nebranjenom Dubrovniku i širilo Hirošimu na Konavle. S druge strane, u Vojvodini živi najveći broj etničkih Srba (na jednom mestu), koji su po definiciji protivnici velikosrpskih ideja i ideologija. Samim tim, autentične vojvođanske političke snage su većita "mrtva straža" srpskom nacionalizmu i hegemonizmu koji, kada ostane bez takve prizmatre, počini sve ono čemu smo svedočili proteklih pet godina. Nije slučajno što u Vojvodini nikada u istoriji (do sada) nisu postojali četnici a autentični je srpski nacionalromantizam bujao do ujedinjenja 1918. dok je posle toga počeo da vene suočen sa grubom realnošću ekonomske eksploatacije Vojvodine od strane "matice". Da taj, demokratski srpski entitet, ne bi imao svoj glas, oficijelni Beograd je i izmislio jogurtaški slogan "jedan čovek - jedna glas", ukinuo TV Novi Sad na srpskom jeziku i doveo u istu ravan jedan vojvođanski i jedan "niki-nezna-ok-len-je" glas. (Da sam pakostan, primetio bih da, kad bi u glasački cenzus osim broja punoletnih glava ulazio i broj kupanja nedeljno i časova u muzičkoj školi, Vojvodina bi držala potpuno nesamerljivu većinu poslaničkih mesta u mnogim parlamentima a najveći broj "patriotskih" stranaka ne bi mogao ni da se registruje.)

Ukratko, dok je Vojvodina autonomna, Beograd ne može da izazove niti vodi rat (barem na severu).

Ekonomski: Vojvođansku privredu karakterišu dve osnovne grane. To su agroindustrijski i petrohemijski kompleks. Obe ove grane spadaju u strateške privredne grane i svaka država prema njima ima poseban odnos. Ukoliko ne postoji autonomija Vojvodine, Beograd može bez ikakvih granica da kupuje socijalni mir u celoj zemlji jeftinom (na različite načine pokradenom) vojvođanskom hranom i da poji tenkove vojvođanskom naftom. (U tom svom kompleksu "niže vrednosti", Jugopetrol Beograd je uložio ogromne novce u istraživanje nafte sa jedinim ciljem da se nafta otkrije i "ispod Dunava". Kada je najzad pronađeno nalazište u Stigu to je predstavljeno kao ogroman poduhvat i uspeh mada je bilo uloženo toliko para da je ista ta količina nafte mogla da bude po nižoj ceni i kupljena i to "u luksuznom pakovanju od sedam deci sa raskošnom kutijom za svaku bocu".) Kada Vojvodina ima autonomiju, novci od petrohemije se mogu ulagati u poljoprivredu (i više stepene prerade) i naši proizvodi mogu biti svetski konkurentni i unosni. Decenijama su jedina dva tržišta sa kojima je Vojvodina imala pozitivan bilans (više prodavala nego kupovala) bila su Slovenija i Italija. Beograd nam je zabranio trgovinu sa Slovenijom a Savet bezbednosti (zbog Beograda) i sa svima ostalima. Autonomna Vojvodina to sa Slovenijom ne bi morala da poštuje a do ovog drugog ne bi ni došlo.

Ukratko: dok je Vojvodina autonomna, ona može da zaradi više novaca nego dok to nije, i još da ti novci (kada se plate dadžbine državi) ostanu u Vojvodini. Bez tih novaca, nafte i hrane, Beograd ne može da vodi ratove. Nigde.

Nacionalno: Dok je Vojvodina imala autonomiju (ovu poslednju, od 1974), u Vojvodini se kao službeni jezik tretiralo pet jezika. To su bili srpskohrvatski, mađarski, slovački, rumunski i rusinski. Beogradski nacionalisti su to smatrali za pogrešno otkrivajući time svoje pravo lice: nije važno da se koristi srpski jezik nego da se ne koriste ostali jer "mora da se zna čija je ovo država". Ovako primitivnim i prizemnim SANU - azijskim pristupom Vojvodina je došla u situaciju da se Vojvođani nesrpskog porekla počnu okretati nekakvim "zemljama maticama" kojima je do njih stalo koliko do lanjskog snega (ili koliko Miloševiću do Knina), i da očekuju "zaštitu negde iz inostranstva", umesto da sigurnost traže tamo gde je to i najprirodnije - među svojim susedima, tamo gde žive - u Vojvodini. Vojvodina je uvek važila za prostor "tradicionalno dobrih međunacionalnih odnosa", što samo po sebi znači da postoje i prostori sa tradicionalno LOŠIM međunacionalnim odnosima, inače Vojvodina ne bi bila ništa izuzetno. Upravo sa tih prostora se u Vojvodini od strane Beograda danas (zbog odsustva autonomije) postavljaju "logorski čuvari" (valjda se to sada zove "načelnik okruga" i slično) koji treba da nas uče kako to mi između sebe treba da živimo. Uostalom, Fruška Gora na svojim obroncima nosi srpske manastire, rodnu kuću bana Jelačića i mesto gde je Biblija prevedena na mađarski, a na zgradi "Instituta srpskog naroda" (ili kako se već ta pomodarija zove) u Sremskim Karlovcima još stoji ploča srpske zahvalnosti "Njegovom C. i K. Franji Josifu" koji je izgradnju iste omogućio i pomogao. Najstarije kulturne institucije u Srba su upravo u Vojvodini, u Novom Sadu (Matica Srpska, SNP), a dovođeni smo u situaciju da nam ministri kulture ovde budu nekakve BMW izbeglice i frustrirane nelepe usedelice. Da potpredsednik Novog Sada kaže kako "svakog Hrvata treba marvenim vagonom po kratkom postupku iseliti", ili da na stolici Svetozara Miletića sedi priučeni električar iz neke brdskoplaninske zabiti koja nema ni jednu nulu u poštanskom broju.

Ne treba imati zabluda. Načini rešavanja međunacionalnih odnosa kod nas, u Vojvodini, nisu na Zapadu gledani sa oduševljenjem, a razlog je jednostavan: bili su suviše dobri. "Evropski standardi" su daleko niži od onoga što smo mi u Vojvodini imali. I umesto da se to čuva kao tekovina, sada o tim i takvim stvarima odlučuju oni koji bi, da nisu na vlasti, morali da prose ili krađu jer ništa drugo ne umeju da rade. Uostalom, to sa krađom vežbaju već sada, "za nedaj Bože".

Ukratko: da je Vojvodina autonomna, nacionalni odnosi bi bili rešeni tako da bi pružili stabilnost i sigurnost svim građanima Vojvodine a mogli da posluže i kao model za rešavanje kosovskog čvora čime bi nacionalistički Beograd izgubio temu za naricanje nad svojom zlehudom nacionalnom sudbinom "u kolevcu Srpstva". Beograd ne bi imao izgovor za policijsku represiju.

Danas: da je Vojvodina autonomna, daleko bi se jednostavnije i brže rešavao i resio problem izbeglica. Taj problem ima dve strane - ekonomsku i političku. Ekonomski problem izbeglica nije tako veliki kao što to može izgledati. Pre svega, Vojvodina ima teritoriju jednaku sedamdeset procenata teritorije Holandije. Ukoliko bi se išlo za gustinom naseljenosti kakvu ima Holandija, Vojvodina bi trebalo da ima oko devet miliona stanovnika a ima svega nešto preko dva. U uslovima bele kuge

(karakteristične za Vojvodinu), bez useljavanja, Vojvodina bi relativno brzo postala pusta zemlja. Četiri stotine hiljada novih ljudi koji su došli u Vojvodinu u proteklih nekoliko godina može biti ogroman radni potencijal (govorim o onima koji hoće da rade i takvih bi nam dobro došlo još par miliona. Onih koji bi da krađu ionako imamo već previše). Da je Vojvodina autonomna, mogao bi se (na međunarodnim kreditima i pomoći) munjevito razviti čitav niz novih privrednih potencijala koji bi povukli Vojvodinu u nagli razvoj. Ljudi koje su ovde naneli vetrovi rata nisu samo potrošači nego (u slučaju da im se to omogući) i proizvođači. Vojvođansko tržište bi se povećalo i ponudom i tražnjom. Izgradnja stambenih objekata za njihov trajni smeštaj pokrenula bi građevinarstvo a ono je uvek osnova revitalizacije svake obolele privrede. Nužno bi se nametali tržišni osnovi poslovanja a građani nesrpske nacionalnosti bi mogli biti više nego dragoceni (ekonomsko -trgovački) mostovi prema inostranstvu. Dok je Vojvodina bila autonomna, socijalno, zdravstveno i penziono osiguranje su bili na najvišem nivou u celoj SFRJ, a njeni fondovi služili kao zamajci privrednih investicija. Bez autonomije oni služe da Predsednikov sin sebi unajmljuje vile po Grčkoj.

Ukratko: da je Vojvodina autonomna mogla bi da proizvede dovoljno za sve one koji u njoj žive, bez obzira kada su u nju i odakle došli. Bez autonomije, Vojvodina ne može da proizvede onoliko koliko razni "Božovići" mogu da pokradu (jer nema ko da ih spreči).

Da je Vojvodina autonomna, mogla bi da posluži kao osnovna poluga razvoja cele zemlje. Bez autonomije, ekonomija Vojvodine će biti centralistički iscrpljivana, nesrbi živeći u "tuđoj zemlji", izbeglice nikada neće dobiti državljanstvo (pošto bi glasali protiv Miloševića), penzioneri će umirati od najnaivnijih bolesti, gladi i zime. Sve malobrojnija deca će umirati od prljavštine u porodilištima i od zaraza u propadajućim školama. Seljaci će prodavati zemlju da bi preživeli. A svi će se mrzeti između sebe optužujući jedni druge za ono što ih je snašlo.

A krivac je samo jedan. Ako ne znate ko je to, pogledajte televizijski dnevnik u pola osam. Njegovo ime je uvek sadržano u prvoj vesti, a nije Ričard Holbruk i ne zove se "nepravredne sankcije".

"Nezavisni, oktobar 1995.

BOSANSKA DIJALETIKA

Ima iskustava u životu koja se, kao žiletom, urezuju u pamćenje i ničim se ne mogu izbrisati. Jedno od njih je, sasvim sigurno, otići danas u Bosnu. Pomislio sam na to kada sam dobio poziv za učešće na četvrtoj skupštini Helsinškog parlamenta građana koja se od dvadesetog do dvadeset i trećeg oktobra održavala u Tuzli.

Putovanje. Na graničnom prelazu sa Mađarskom, naš carinik je rekao da je sramota što u dva autobusa iz Beograda i Novog Sada nema ni jednog Srbina. Psovao je. Očigledno, za njega Srbin nije nacionalna pripadnost nego političko opredeljenje. Ili zanimanje. Hrvatski carinik je rekao da mu je pun nos Srba i zašto uopšte dolazimo. Bosanski carinici nisu ništa rekli (na prelazu iz Hrvatske u "Herceg - Bosnu") nego su sa gađenjem uzimali

u ruke crvene pasoše i gledali fotografije. Švuda smo čekali satima, a u Zagreb i Split nam je bio zabranjen ulaz. Čekali smo na parkinzima van gradova, kao nikome potrebna "etnička nečistoća", kao upravo ono zbog čega su "etnička čišćenja" i izmišljena, kao ono čega se treba osloboditi i samo su izričita naređenja razlog zbog koga se tome odmah i ne pristupi. Data nam je šansa da se tri sata odmorimo u hotelu "Alga" u Tučepima. Sedim za šankom jer mi se ne isplati da ležem za tih par sati, a neumorni konobar Jure donosi kafe. Jure kaže da su "domoljublje" i "rodoljublje" hrvatska i srpska reč koja označava istu stvar. A to je, da se fukara obogati. Priča kako je učestvovao u "Oluji" jer je bio mobilisan i kako su novine sve lagale jer su se oni sve dogovarali sa drugom stranom i trudili se da se "oni drugi" povuku bez previše problema i obostranih žrtava. Na neka mesta u Krajini naređenje o povlačenju je stiglo suviše kasno pa su se zaista razvile borbe u kojima je izginulo preko tri hiljade hrvatskih vojnika ("Ma, laže Tuđman, ne srne da kaže pravu cifru zbog predizborne kampanje"). Samo u Kaštelima pored Splita ("A šta su Kašteli, red kuća iznad i ispod magistrale"), poginulo je preko trideset mladića. Svaka ulica u crnom. Za koga? Za šta? A onda me utišava kada su neki ljudi naiši, kaže, da mi ne čuju naglasak. Kaže da ćemo mi otići a da će oni ostati, a da će im neko praviti probleme što su "ugostili Srbe". I onda donese još jednu lozu, na račun kuće.

Prošli smo kroz Krajinu, po noći. Pošto nas sve vreme prate policijska kola sa plavom rotacijom, upravljaju našim kretanjem a očigledno ne žele da tuda prolazimo po danu. Međutim, i ono što mesec i farovi osvetljavaju, dovoljno je. Na mestima ranijih postaja UNPROFOR-a, i sada su kontrolne tačke hrvatske policije. Ne može se na "oslobođeno područje" tek tako, bez kontrole. A slika "oslobađanja" je jeziva. Nema više ničega. Osim centra Knina i Gospića, sve ostalo je pretvoreno u gomile spaljenih i opljačkanih ruševina. Prosto se ne može verovati količini destrukcije. Na kapiji jedne od retkih relativno očuvanih kuća, masnim slovima piše: "5000 DEM, MRTAV". Pitam Mišu Vasića, šta li bi to moglo da znači. On lakonski odgovara: "Verovatno cenu objekta i stanje vlasnika". Zaista, sve je takvo. Jeftino i mrtvo.

U samoj Bosni, za razliku od pre godinu dana, vidi se život. Prolazimo pored Mostara u kome se naspram poznatih ruševina jakim kontrastom izdvajaju novi krovovi i sveže omal-terisane fasade. Na ulicama ima ljudi. Kasnije, u Tuzli, gradonačelnik Mostara Košnik kaže da je mnogo urađeno, da je podignuta nova škola i bolnica ali da Hrvati ne dozvoljavaju Muslimanima da prelaze na drugu obalu Neretve. Da hoće da od Neretve načine "mostarski zid" koji bi delio "muslimanski" i "hrvatski" Mostar. Valjda je zato HVO i srušio Stari most, poslednji koji je spajao obale.

U samoj Tuzli, druga planeta. Socijaldemokrati (vladajuća partija) nisu dozvolili nikakva podvajanja na nacionalnoj osnovi pa se sve pesme stare Jugoslavije i dalje pevaju ravnopravno. U noćnom klubu (otvorenom u našu čast na tri dana), šviraju se i kola i dalmatinske i šota i sevdalinke. I svi igraju. I smeju se. Šta se, uopšte, može učiniti narodu koji se, i posle svega, smeje.

Kaže mi jedan čovek da je sve ovo "bosanska dijalektika". A bosanska dijalektika znači sledeće: "prve godine su klali i proterivali Muslimane.

Druge su klali i proterivali Hrvate. Treće su za klanje i proterivanje na red došli Srbi. Četvrte će se svi izljubiti, psovati majku onome ko ih je zavadio i opet živeti po starom, zajedno. Tako to kod nas u Bosni ide".

A cena je strašna. Od četiri i po miliona predratnih stanovnika Bosne i Hercegovine, polovina je izbegla van njenih granica a u svojim predratnim domovima danas živi jedan milion ljudi ili jedva svaki četvrti Bosanac. Kaže moj drug Sejfidin: "To ti je, ba, normalno. Pa nije Bosna tvoja Vojvodina, pa da možeš da je deliš kako hoćeš. Pa ako se nekom ne sviđa da deli put sa tobom, napravi drugi. Ovde su sve planine i putevi su tamo gde su oduvek i bili i drugih ne mere ni biti. I ako jedan ne da putem, drugi nemaju kuda proći. Zato se Bosne podeliti ne može, već samo ćela svojiti. A ako ne mere ni to, (a ne mere), onda propadnu oni koji su je osvajali a Bosna ostane kakva je i bila. Tako je vazda bilo, tako će i sada biti".

Dvadeset i petog maja, izašla su deca na korzo u centru, da se družu povodom Dana mladosti. I na njih su sa Majevice ispaljene dve haubičke granate od kojih je jedna pala pravo na ulicu. Sedamdeset i dvoje je poginulo a preko sto pedeset ranjeno. Sahranjeni su svi zajedno na tuzlanskom šetalištu, jedni pored drugih. Izmešani polumeseci i krstovi, tek stasali momci i ljupki devojčurci. Svi grobovi su pokriveni cvećem i oplakani suzama celog grada. "Kakav čovek treba da bude da ovo uradi", pita me žena u crnom koja stoji (valjda već ćelu večnost) ispred ćerkinog groba. Jedan mladić priča kako je izbegao iz svog mesta pošto mu je komšija Srbin sa "nekima koje nikada u životu pre toga nije video" pobio dvadeset i dva člana porodice. Da li me mrziš zbog toga, pitao sam ga. Ne, kaže, ja ne mrzim Srbe nego četnike. Nas šest koji smo preživeli, spasio je drugi komšija, Srbin. Nema to veze.

Na večeri koju je za uže društvo priredio gradonačelnik Selim Bešlagić, zabavlja nas tamburaški orkestar. Kada su zapevali "Već odavno spremam svog mrkova...", cela kafana peva. Ja nisam mogao. Grlo mi se steglo.

Kada smo se vraćali, u Tučepima je "Služba za zaštitu ustavnog poretka" (hrvatska neo - UDBA), kidnapovala Radovana Jovića, člana naše grupe, a nas (pod oružanom pratnjom) deportovala iz Hrvatske. Na našoj granici, Kertesovi carinici su pokupili sve novine koje smo nosili "zbog provere". Neka ih. Neće još dugo.

"Nezavisni", oktobar 1995.

SLIČICE IZ MILOŠEVIĆEVSKJE APSANE

Ništa nije kao što je juče bilo. A i ovo i ovako neće dugo trajati.

Da li ste primetili sa koliko su "oduševljenja" Tuđman, Izetbegović i Milošević potpisali "istorijski sporazum" u američkoj vojnoj bazi u Dejtonu? Isti taj izraz imali su i japanski "mirovni pregovarači" kada su na američkom ratnom brodu potpisivali sličan dokument i kraj II svetskog rata. Japanski car Hirohito je, doduše, ostao car, ali Japan nikada više nije bio onakav kao stoje bio pre ratne avanture. Posle potpisivanja "mirovnog sporazuma" (na našem jeziku - bezuslovne kapitulacije), niko se nije usudio da optuži Amerikance za dve bačene atomske bombe na Hirošimu i

Nagasaki. Ne vidim ni da se iko više seća vazdušnih udara NATO avijacije na Mladićeve položaje koji su izazivali toliko zgražanja za vreme svog trajanja. Slučajnost?

Smemo li da zaboravimo da je sve počelo Miloševićevskim bojnim poklicima tipa "Drma mi se na šubari cveće, Srbija se saginjati neće", da bi se završilo ocvalo - julovskim unjkanjem "Koliko je na Kozari lista, još je više mladih traktorista". Više ništa nije kao što je bilo i šta se još osim gađenja može osećati za sve one "demokratske opozicionare" koji su ovih dugih ratnih godina svoju manje ili više prikrivenu kolaboraciju sa Miloševićevim nacistima opravdavali plesnivim tezama o "dugom maršu kroz prostitucije" (pardon, institucije), i nisu preduzimali ništa da se ovo što pre okonča.

Sam Milošević, uprkos hvalospevima sročnim od strane udruženja pisaca, telegrama podrške i predlozima za Nobelovu nagradu za mir (zlobnici ipak preporučuju novouvedeni paket - aranžman nazvan "Isak Rabin"), vrlo dobro zna staje potpisao. Zato i pokušava da osmisli stado žrtvenih jaraca kojima će pokušati da još jednom izvara svoje međunarodne poslodavce i u staroj obrenovićevskoj tradiciji baš kao i Miloš "poljubi Sultana di već treba" samo da sačuva ličnu vlast u kolikoj -tolikoj Srbijici. Dopuštanje Bori Joviću da javno govori nije bilo ništa drugo do slanje svilenog gajtana o koji se priprosti Bora sam okačio, a i da nije, već bi mu se neko našao pri ruci. I on i Mihailo Marković i svi novoisključeni dojučerašnji "stubovi poretka" i "ideolozi", samo su uvod u Miloševićevo (za sada samo političko) samoubistvo sa odloženim dejstvom. Logično je očekivati da će njihovu zasluženu sudbinu uskoro podeliti i svi oni koji su na ovaj ili onaj način okrvavili ruke. Prevare tipa ideje da Radoman Božović osmišljava koncept privatizacije biće dočekane sa istim oduševljenjem kao da je "Lekarima bez granica" predoženo ime "Dr Jozef Mengele".

Slobodan Milošević ostaje sam. Nema više Radovana Pankova (sa koeficijentom inteligencije manjim od broja cipela) da tamani svoje komšije samo zato "jer je Predsednik tako rekao". Nije bilo nikog da "voljenom Predsedniku" peva "Druže Slobo piši iz Dejtona, koliko ti treba bataljona", pa čak ni "Drug je Slobo izdo naređenje, svi u borbu za oslobođenje". Na aerodromu su ga (osim diplomata) sačekali samo oni koje je interesovalo da iz prve ruke čuju koliko ko od njih godina zatvora može da očekuje. Na pregovorima je "najveći srpski političar posle Pašića" imao istu ulogu kao porno - starleta u trećerazrednom filmu: ponižavaš se pred kamerama a porodica te se stidi.

Ispražnjena mesta u rasklimatanoj državnoj strukturi popunjavaće sve beskrupulozniji i nesposobniji. "Program II ekonomske stabilizacije" biće još jedno od "srpskih privrednih čuda" u najboljim tradicijama "Zajma za preporod Srbije", "Zlatnog superdinara", Jezde, Dafine i ostalih šibicarsko - režimskih obmana. Svaki student prve godine ekonomije zna da pri pojačavanju tražnje za inostranom valutom (a koja proističe iz pojačane tražnje robe iz inostranstva) vrednost domaće valute pada. To se narodskim jezikom zove inflacija. Već se vidi da će u miru Milošević svoje "paravojne" jedinice zameniti raznim "paraprivatničkim" formacijama koje će raditi prljave poslove za njega i prioritarno dobijati državne kontigente za uvoze i izvoze i vladati zemljom kao novi sloj birokratskih feudalaca. A

Ljudi živeti sve teže.

Optimizam stanovništva ne uspeva da osnaži ni najnovija promena špice drugog dnevnika. Za razliku od "preddejtonovskog" perioda, kada su fotosi kojima su ilustrovane vesti dana bili oivičeni morbidnom tamnozelenom podlogom sa pretećim mesinganim čengelama, danas su okviri nežno smeđe boje sa diskretnom mapom sveta. Ali, kako god bilo sve to upakovano, miris mu je isti.

Dok je u ovoj zemlji na vlasti Slobodan Milošević, vreme će teći unazad a sunce će nas zaobilaziti. Ova rečenica je loša za poeziju a presurova za istinu. Zašto imam utisak da ona ipak najbolje označava upravo ono što nam se događa?

"Nezavisni", novembar 1995.

CAREVO NOVO ODELO

Koliko se sećam, nikada u životu ni sa kim nisam polemisaio preko novina. I bez obzira na to, mislim da je takav tip polemike izuzetno opasan jer lako može da odvede one koji polemišu na stranputicu ličnih preganjanja i nadmudrivanja što je za čitaoce (obično) dosadno a za same novine štetno i beskorisno.

Međutim, kada te u svom tekstu frontalno napadne publicista formata gospodina Đorđa Randelja, to je toliko veliko iskušenje da mu ja, eto, nisam odoleo. Ukrstiti pero sa čovekom takvog enciklopedijskog znanja i (čak) brutalne doslednosti ogroman je izazov za svakog ko se odlučuje da pisanom rečju oglašava svoja razmišljanja a kamoli za mene koji sam da pišem počeo tek pre nekoliko godina i to čisto u cilju mentalne samoodbrane pred prokuljalim primitivizmom miloševićevskih hordi.

Dakle, gospodin Randelj me u svom tekstu od 08.12.1995. objavljenom u ovom listu "napada" da sam hrabriji od njega i da često napišem ono što i on sam u duši misli ali nikako ne srne da se sa tim svojim mišljenjem glasno i složi.

Laskavog li "napada" i laskave li kvalifikacije da sam zbog toga "ispao čak i veći izdajnik od njega samoga (gospodina Randelja)". Međutim, istina nije toliko laskava, a leži u staroj i mudroj priči o carevom novom odelu. Ko je otkrio da je car go i ko je to prvi glasno i rekao? Da li neki od carevih mudraca ili velikodostojnika? Ne. Samo su dečije oči mogle da vide carevu golotinju jer samo dečiji um ne priznaje "poželjne" istine nego veruje svojim očima i svom, dečijem, spoznavanju stvarnosti. Za razliku od gospodina Randelja, koji je kao i čitava plejada vrsnih vojvođanskih novinara godinama plenio pažnju i zaokupljao misli nebrojenih čitalaca, ja nisam pisao u vremenima kada su se istine delile na "poželjne" i "nepoželjne". Ljudi koji su se u ta vremena laćali pera nužno su dolazili u situaciju da moraju da "vode računa" o tome "kako će ko" reagovati na koji napis, i to ne iz nekakvog straha ili neintegralnosti već iz praktičnih razloga izbegavanja viška neprilika u koje bi ih neka nepromišljena formulacija mogla dovesti. Vremenom se takav način mišljenja (ne čak ni samo pisanja) toliko učvrstio u svesti građana naše domovine da je autocenzura postala neodvojivi deo svakog misaonog procesa i, suštinski,

preuzela ulogu "interne policije misli".

Jedan od ljudi kojima se ponajmanje može prebaciti autocenzura sigurno je gospodin Randelj. Međutim, šta reći o svesti mnogih naših sugrađana koji zdravo - za - gotovo prihvataju režimsku floskulu o "Srbiji koja nikada nije bila u ratu" a istovremeno svedoče donošenju zakona po kojima se njihovim susedima, dezerterima, zbog odbijanja učešća u tom ratu u kome nismo učestvovali, ukida pravo nasleđivanja roditeljske imovine. I ne vide ništa kontradiktorno u tome. Ili previđanje sudbine francuskih pilota koji su oslobođeni od strane Karadžićeve vojske posle pritiska koji je predsednik Francuske učinio na Slobodana Miloševića a koji mesecima "nije imao pojma" gde se oni uopšte nalaze. Kako se ne zamisliti nad pitanjem: Kako je Širak znao da treba da "pritisne" baš Miloševića i kako je Milošević znao da treba pilote da traži baš kod Karadžića kada "niko nije znao gde su" a Karadžić i Milošević već godinama ne održavaju nikakve veze a i pre toga Milošević (po sopstvenim recima) nije imao nikakav uticaj na "bosanske Srbe"?

Ko se ne boji svojih misli lako sklapa celinu: Milošević je počeo rat, Karadžić je samo jedan od njegovih drumskih razbojnika koji je svoje "prisustvo na terenu" upotrebio za podjarivanje samoiluzije da je On, Radovan, zaista nekakav "Predsednik" utvarne države po imenu "Republika Srpska". Bez Miloševića, ni Karadžića ne bi bilo, niti bi ga moglo biti. Pošto Milošević jedini ima realnu vlast nad svim "srpskim zemljama", Zapad ga je lomio dogodga nije slomio i stavio u funkciju sprovođenja svojih ideja na Balkanu. Kada je to najzad učinjeno, normalno je da Zapad svog vernog slugu i izvršioca prestane da naziva "ratnim zločincem" ili "balkanskim kasapinom" ili, nedaj Bože, prijavi za sud u Hagu. Svaki put kada se na televiziji čuje kako Miloševićevi telali sa imbecilnom trijumfalnošću citiraju nekog zapadnjaka koji je govorio o "značaju Miloševićeve uloge u mirovnom procesu", oni i neznajući nepobitno dokazuju da je trenutno na funkciji Predsednika Srbije čovek koji naloge za svoje postupke dobija iz inostranstva i, samim tim, čini akt veleizdaje zemlje u korist stranih zemalja.

Zašto je do gornjih stavova tako "teško" doći? Odgovor je jednostavan. Ovo je zemlja u kojoj se decenijama i za daleko manje "bogohulne" misli sedelo na Golom Otoku ili u Sremskoj Mitrovici, zemlja u kojoj se u intelektualnoj ravni jedino moglo birati između elastične i polomljene kičme. Često danas zbog toga i izgledaju groteskno kojekakvi zahtevi za "slobodu medija" u uslovima kada je toliko malo onih koji su uspeali da se sami sa sobom izbore za elementarnu slobodu lične misli. Ljudi kao što je gospodin Randelj su to uspeali, ali po cenu nebrojenih "modrica na duši". Na te modrice se može (kao što je to slučaj sa gospodinom Randeljem) gospodski ne obazirati, ali se njihovo postojanje ne može prenebregnuti niti izbeći.

I, da se vratim na carevo novo odelo. Ovoj zemlji trebaju neke nove, dečije oči koje će videti ono što je prošlim generacijama bilo toliko zabranjeno da vide. A stariji (a to smo već svi mi) još jedino mogu da naprežu vid, menjaju naočare, kontakt-grupe i kontaktna sočiva i da se baram trude da ne zaslepljuju decu. Tu gospodin Randelj sebi nema šta da prebaci.

"Nezavisni", decembar 1995.

KAD NEMA MARŠALA, GENERALI KOLO VODE

Sada kada se pažnja svetske javnosti polako sklanja sa izrovanog i raskrvavljenog bosanskog tla, na površinu ispli-vavaju stari - novi problemi koji tek čekaju rešenje. Najveći od njih je, sasvim sigurno, pitanje Kosova.

Prema analizama svetskih vojnih stručnjaka (NATO n.pr.), Kosovo je trenutno najopasnija pretnja evropskom miru. Razlog za to je cinično jednostavan: dogod se ratovi odvijaju van Kosova "negde u unutrašnjosti ex-Jugoslovenskog prostora", mala je mogućnost da se "preliju" na prostore drugih država i prošire na Balkan i Evropu. Međutim, rat na Kosovu bi se sigurno raširio i na Albaniju, Makedoniju, Grčku, Bugarsku i samim tim dobio razmere planetarne kataklizme. Zbog navedenih razloga je i za vreme najsureovijih pokolja u Bosni pitanje Kosova i dalje bilo tretirano sa najvećom ozbiljnošću a bosanska tragedija sa neoprostivim međunarodno birokratskim nemarom.

U međuvremenu, jaz između stvarnih vladara Kosova, predvođenih Ibrahimom Rugovom, i birokratskog vladara "jedinственe" Srbije bivao je sve dublji. Kosovo se u Srbiji i SFRJ održavalo na nekoliko važnih činilaca: federalnom statusu Pokrajine, širokoj autonomiji, investicijama sa jugoslovenskog nivoa i staljinističkom režimu Enver Hodže u Albaniji, koji je ideje "ujedinjenja sa Albanijom" činio veoma neprivlačnim po kosovske Albance. Danas, zahvaljujući "antibirokratskim revolucionarima" ni jedan od tih faktora više ne postoji. Jugoslavija ne postoji, autonomije su praktično ukinute, investicija odavno nema a Abanija krupnim koracima ide ka modernizaciji i ekspanzivnom razvoju dok Srbija predstavlja fascinantn primer svakodnevnog višegodišnjeg nazadovanja. Devedeset procenata kosovske populacije je "van zakona" i živi svojim posebnim, u svim detaljima razvijenim, paralelnim životom bez ikakvih namera da se ikada više uključu u politički život Srbije.

Situacija je, dakle, sledeća: Sjedne strane postoji nepomirljivo insistiranje na samostalnosti Kosova, a sa druge, nepristajanje na bilo kakve suštinske ustupke. Međunarodna zajednica može da učeni Miloševića da Kosovu vrati status iz Ustava 1974. godine, ali, ne može da ubedi Albance da to ima smisla, obzirom da su isti oni koji bi to sada trebali da im "vrate", brutalno 1988, već jednom izgazili i uništili. Sa druge strane stoji duboka nemogućnost za bilo kakvim suštinskim političkim promenama na političkoj sceni Srbije jer bi one značile i mnoge neprijatne personalne promene. (Uostalom, i sam Predsednik zna da se On lično sa visina vlasti ne može meko "spustiti na zemlju" nego, najverovatnije, direktno pod nju.) Kombinovano sa duboko ukorenjenim rasističkim osećanjima prema Albancima, ovakvo stanje pretili da se nastavi u opasni status quo koji će pre ili kasnije eksplodirati u talas neverovatnog nasilja.

Drugim recima, malo ko od aktuelnih srbijanskih vlastodržaca može izvući Albance iz uvreženog stereotipa voženja trokolice i cepanja drva i staviti ih u neumitnu poziciju ravnopravnog partnera i pregovarača. Istovremeno,

malo ko od Albanaca može doživeti Beograd kao nekakav svoj "glavni grad" a Srbiju kao "svoju zemlju" kada već petnaest godina sa te strane dolaze samo policajci, pendreci i suzavac (uz ostala "sredstva pravne države").

Samo generali misle da iz komplikovanih situacija ima jednostavnih izlaza a kosovski čvor je jedan od najsloženijih problema sa kojim se danas susrećemo. Kao jedno od realnijih rešenja pokazuje se uspostavljanje što tešnjih odnosa Beograda i Tirane, pa čak i neka vrsta konfederalnog objedinjavanja dve države, ali, za to aktuelni režim u Srbiji sasvim sigurno nije sposoban. S druge strane, preti eskalacija na Kosovu uz neumitnu vojnu intervenciju NATO i oružano proterivanje Srbije sa Kosova (veoma nalik na gubljenje teritorija "Republike Srpske" i "Republike Srpske Krajine" pred potpisivanje u Dejtonu) uz ogromna razaranja i opsežne pokolje. Poznajući način razmišljanja aktuelnog Beograda, ova druga opcija mi se čini verovatnijom.

Kad god se razmišlja o Kosovu, sama od sebe se nametne stara srpska poslovice: Šta jedan luđak zamrsi, sto pametnih ne može raspetljati. A trenutno se i tih sto pametnih u Srbiji teško može naći.

"Nezavisni", decembar 1995.

RAZBUCANI, ČERGARSKI JAD

Kraj svake godine prosto doziva nekakvo "svođenje računa" i preispitivanje: Šta nam se to sve u prošloj "Srećnoj Novoj" izdogađalo? A osvrtni se na 1995. znači još jednom izranjaviti još krvareće rane.

Sećate li se zapadne Slavonije? Sećate li se kako je za manje od dva dana ono što su nas "patrioti" godinama ubeđivali da je "sveta srpska zemlja" pretvoreno u razbojište sa koga za to zaduženi higijeničari vodom i deterdžentom peru krv i pričaju stranim novinarima o "reintegraciji mirnim putem". A "Vožd" sebi ne daje truda čak ni da primeti da se nešto dogodilo, da su oni koji su mu verovali strveni i šmrkovima sprani sa, do juče, njihovih ulica.

A sećate li se kako je pao Knin? Nekoliko nedelja pre toga govorili su mi da je tamo sve propalo, da je vojska u rasulu, daje sve prodato, da je sve to izdaja, izdaja, izdaja... Za nekoliko dana, sve se pretvorilo u kolone traktora i spaljivanje svega što je tamo postojalo. Voždovi telali su samo televizijom apelovali da se "prognanicima pruži sva potrebna humanitarna pomoć", ni reci više o "Beogradu koji se brani u Kninu" i sličnim "istinama" zbog kojih su godinama satirali svakog ko se sa njima nije slagao. A "Vožd" je i dalje mudro ćutao u svojoj kuli od crvene slonovače.

Kako je posle izgubljeno pola Bosne? Kako je, do juče, "nepobediva srpska vojska" bežala glavom bez obzira kroz bosanske gudure bacajući uz put kape vojvoda Stepe i ostale harlekinske gluparije kojima je godinama zastrašivala kolebljive. I kako više o tome u "jedinствenoj Srbiji" nije bilo ni reči.

Kako su se igrali sa našim zdravim razumom praveći razne "delegacije za mirovne pregovore" u kojima od šest članova samo jedan ima dva glasa, i to baš onaj čija zemlja (Srbija) oduvek i nikada nije bila u ratu. Pa je onda

ista ta delegacija (čiji je On bio Šef) odlučivala o zemlji sa kojom On "nema nikakve veze" i krojila njene obrise, a nekako u to vreme je i u Njemu bratskom Zagrebu njegov blizanac pobedio na izborima u Hrvatskoj zahvaljujući glasovima iz Hercegovine, Novog Zelanda i ostalih mesta koja posle Njegove pobede neće morati da žive pod njegovom vlašću.

I sada, kada su se Vođe poigrale rata, ljudi se iseljavaju sa mesta na kojima su generacijama živeli i nose sa sobom čak i svoje mrtve. Otkopavaju groblja i toware na (opet) traktorske prikolice sanduke uz kofere i decu i idu da traže neko mesto gde će moći da prvo žive, a potom trunu u miru.

Ovde, zaista, reci prestaju. Iz knjiga se znalo kako je sve ovo moralo da se završi, ali, kada se to počelo u stvarnosti i događati kao da je to bilo previše i za one koji su o tome od početka govorili. Neizrecivo je razočaranje kada se spozna sav mrak ljudske prirode kojekakvih "branitelja nacionalnih interesa" i sva dubina ponora moralne i svake druge degradacije u koju su nas odveli.

Na kraju ove godine, putevima se vuku kolone pokretnih grobalja na traktorima koje voze živi leševi. Valjda će, bar sada, kojekakvi Ćosići prestati da se bezubo upljuvavaju plesnivim prežvakavanjima o tome kako je "granica Srbije granica srpskih grobalja". I kako "gde živi Srbin, tu je Srbija", jer njihovom su zaslugom isti ti (u koje su se zaklinjali) sada rasuti, proterani, iskorenjeni i prezreni na ovoj planeti. A ako i ima krivice u tom razbucanom, čergarskom jadu ona je samo do toga što se verovalo šarlatanima i nadriknjiževnicima a zaboravljalo gde to na kraju, sigurno i dokazano, vodi.

Čili godina u kojoj je sve ono za šta smo (čini se, čitavu večnost) bili proganjani, maltretirani i ponižavani, postalo jednim potezom birokratskog pera - državna istina. Do juče neporecivi gospodari života i smrti, Karadžić i Mladić, sada su samo dva jadra i bleđa lika koje može da uhapsi svaki američki junoša sa žvakom u ustima i Kamel cigaretama zataknutim za gumicu na šlemu, odvede, ili čak strelja na licu mesta (ako nema nekog ažurnog kamermana u okolini). Bora Jović, koji je malim prstom prvi put posle onog rata isterao tenkove na beogradske ulice onog devetog marta, nestao je sa ovog (političkog) sveta za dvanaest minuta. I kao da ga nikada nije bilo. I Mihailo Marković koji je prvi govorio o "razmeni stanovništva" i ledio nedužnima krv u žilama, sada ne postoji.

Mudriji od mene naučili su me da ne postoje dobri i loši narodi. Narodi su samo njive po kojima seju oni koji su (u nekom trenutku) "nacionalna elita", a plodove žanje potomstvo. U godini koja je prošla, po toj njivi su sejane samo kosti, a zalivane su krvlju. A malo je bilo onih koji su se trudili da ne daju da se mržnja ukoreni između brazda.

Sledeće godine čeka nas stavljanje novih maski. Pričaće nam o budućnosti, pričaće nam o svemu onome što želimo da čujemo, a sve samo zato da se ništa ne bi promenilo. Imamo li, posle svega, prava da opet ispod debelo našminkanih lica ne prepoznamo Slobodana Miloševića i njegove krvavoruke i krvavooke, i da opet poverujemo da su se "i oni, možda, ipak, promenili"? I da zaboravimo da su zbog njih gradovi u prolazećoj godini bili sve manji, groblja sve veća a policija jedina firma koja stalno prima nove zaposlene. Da su samo zbog njih domaćini postali

čergari, deca prosjaci, devojčice prostitutke, dečaci kriminalci i psihopatske ubice. I da, dok je njih, ni jedna nova godina neće biti srećna.

"Nezavisni", decembar 1995.

SEME ZLA

U proteklih nekoliko nedelja, vest kojom nas najviše bom-barduju sigurno glasi: Rat je završen! Bosnom vlada mir i samo je pitanje vremena i načina kako će i kada "sve biti po starom", to jest, kada će ponovo ljudi svuda po zgarištima bivše Jugoslavije početi da žive koliko toliko normalno, da rade, grade, stvaraju i polako zaboravljaju užase četvorogodišnjeg rata.

Nažalost, ma koliko to lepo zvučalo, to jednostavno nije tačno. Pucanje, razaranje i ubijanje jeste na trenutak prestalo, ali do mira ne samo da je daleko nego sve što se događa ide u sasvim drugom pravcu.

Ljudi, načelno govoreći, imaju problem da muče ili ubijaju druge ljude (ako se izuzme malena grupa manijaka i psihopata koja postoji u svakom društvu). Da bi se pružio "alibi" za zločine prema drugim ljudima, režimi koji šalju u rat svoje podanike, uvek nalaze nekakva "ideološka" opravdanja kojima se "oni drugi" prikazuju kao stvorenja koja, doduše, liče na ljude, ali to ni u kom slučaju nisu.

U svom legendarnom spisu "Jučerašnji svet", Štefan Cvajg prekrasno opisuje ratnu psihozu sa početka Prvog svetskog rata kada je preko noći u nemačkom javnom mnenju slika o Francuzima promenjena od simpatičnih vinopija u krvoločne zveri koje zidaju brda od odsečenih glava (naravno nedužnih) nemačkih zarobljenika. Insistiranjem na ovakvom stereotipu, stvoreno je i široko rasprostranjeno mnjenje po kome je "ubiti Francuza" najsvetija dužnost koju Nemačkin može da izvrši. Mržnja je posejana.

Nije li (dvadesetak godina kasnije) nacionalsocijalistička doktrina govorila o Jevrejima i Ciganima kao o "nižoj rasi" koju treba ukloniti da bi se "stvorio životni prostor (lebensraum) za višu rasu"? Mučenje i ubijanje "niže rase" prikazivano je kao "tehnička operacija" koju treba izvršiti sa tehnološkom preciznošću i hladnoćom a holokaust je u sklopu toga cinično nazivan "konačnim rešenjem jevrejskog pitanja". Dakle, u svesti nekog nedužnog, mobilisanog nemačkog slovoslagača ili piljara, "Jevrej" nije bio čovek već nešto čega se treba što efikasnije resiti. Samim tim, taj slovoslagač ili piljar nisu imali veću grizu savesti zbog ubijanja "Jevreja" nego što bi imali zbog istrebljivanja miševa ili pacova i užasi koje su počinili nisu mogli da dospeju do njihove ni svesti ni savesti. S druge strane, čim je napadnut SSSR, glavni slogan Moskve postao je "Družo, ubij svog Nemca".

Hiljadu devetstotina šezdeset i pete, u Moskvi je boravio jedan moj rođak (tada trinaestogodišnji dečak) koji je, zbog nepoznavanja ruskog jezika, sa svojim domaćinima govorio engleski. I doživeo da ga na ulici fizički napadne i skoro ubije jedan razjareni čovek koji je mislio da dečak govori nemačkim jezikom, "a njemu su za vreme rata Nemci...", a Nemci nisu ljudi nego neprijatelji, i tako dalje.

Kod nas je za režimske namene (sada već) godinama građeno stanje

svesti po kome su Muslimani - "fundamentalisti" i "balije", da su "svi ti Hrvati - ustaše", da su Slovenci "bečki konjušari", Albanci "smrdljiva Šiptarija što se tamo po Kosovu koti dok naši moraju da beže a oni imaju puno para od šverca droge i oružja", a da "Madžari samo čekaju da nam zabodu nož u leđa, kao da smo mi zaboravili hortijevce i racije". Za vreme rata 1991 - 1992. u Hrvatskoj je izlazila stripovana edicija za decu "Ratna vjeverica" kojoj je na naslovnoj strani bio crtež uplakane devojčice nad koju se nadvila mračna prikaza na čijoj su se kapi nalazila četiri ocila, dok je naslov knjižice bio "Mama, ja se bojim". U Beogradu su izdavane "Knindže -vitezovi Krajine". U Bosni je dugo vremena glavna filozofema bila: Dobro je da su nas napali i pokušali da nas istrebe, jer da nisu, za dvadesetak godina bismo potpuno zaboravili da smo Muslimani. Alahu ekber. Sve tri strane su (sa manje ili više uspeha) proganjale one koji se nisu izjašnjavali "kako treba" uskraćujući im elementarno ljudsko pravo - da se ostane "neopredeljen", to jest, da se ne učestvuje u umnožavanju mržnje.

Dakle, pitanje glasi: kako da Bosnom zavlada mir kada postoje dva "entiteta" - "Muslimansko hrvatska federacija" i "Republika Srpska"? Gde će da žive oni koji su se ranije izjašnjavali kao "Jugosloveni"? Ili oni koji neće da se izjasne uopšte? Ili oni koje je ljubav spojila i preko granica nacionalnih torova? Ko je i zašto uveo izraz "etničko čišćenje" koji u sebi nosi najsramniju od svih misli, a to je da postoje nacije koje su "nečiste" koje treba "čistiti"? Kako će se izbeglice vraćati svojim domovima ako su im "vekovna ognjišta" ostala na teritoriji koju su između sebe u Dejtonu delile beogradske i zagrebačke kabadahije pa su sada iste te izbeglice "etnički nepodobne" u svojim rođenim, svojim rukama građenim, kućama? I, najvažnije pitanje: zašto su oni koji (kažu da) žele da zavedu mir u Bosni uopšte prihvatili ovakve podele koje u sebi nose korenje budućih klanja i paljevina? Otkuda Amerikancima ideja da, prihvatanjem postojanja "muslimansko -hrvatskih" i "srpskih" teritorija ukinu mogućnost da u Bosni postoje i Bosanci, kada baš oni, Amerikanci, na to istorijski imaju najmanje prava? (Da postoje, baš tako, prosto i jednostavno, samo - Bosanci.)

Ne treba ovo što je rečeno razumeti kao nekakvo zalaganje za nasilnim potiranjem nacionalnog. Kralj Jugoslavije, Aleksandar I je, u jednom trenutku, "ukinuo" sve nacije u Kraljevini Jugoslaviji i formalno ih objedinio u jednu jedinstvenu - jugoslovensku naciju. Međutim, kad se preko noći stvara nova nacija u kojoj je jedna od prethodnih izrazito većinska, onda to samo po sebi znači potiranje i asimilaciju svih ostalih nacionalnosti. Drugim recima, po Aleksandrovoj ideji, Srbi su trebali da postanu Jugosloveni a svi ostali da im se pridruže i utope svoje specifičnosti u "srpsko jugoslovenstvo". Time su se ostali nacionalizmi (hrvatski, muslimanski i mnogi drugi) samo dodatno rasplamsali a potom odneli nebrojene živote u ratu koji je dolazio.

Danas etnički Srbi praktično ne mogu ni da uđu u Hrvatsku zato što su po nacionalnosti - Srbi. Danas ljudi sa hrvatskim pasošem (ukoliko su etnički Hrvati) praktično ne mogu da uđu u Srbiju. Danas etnički Muslimani ne mogu da pređu na levu obalu u Mostaru. Danas etničke Muslimane hapse kada pređu u "srpski deo" Sarajeva koje je (tako kažu) "nepodeljeno". I

dogod ljudi budu morali da u svakodnevnom životu zavise od svoje etničke pripadnosti, drugačije neće ni biti. Čak i decu čim se rode, već neko mrzi zbog njihove "nacionalne pripadnosti". A deca rastu, a mržnja ih okružuje.

Da li još mislite da je rat u Bosni završen?

"Nezavisni", januar 1996.

KO ĆE KOGA

Došla je i ova, 1996. godina. Još jedna "izborna" godina u kojoj će se još jednom uzburkati političke strasti a ogroman broj ljudi ponadati da će "posle ovih izbora, valjda, biti drugačije". Međutim, da bi se moglo uopšte razmišljati o nekakvoj "pobedi" nad režimom Slobodana Miloševića, potrebno je pre svega jasno sagledati ko nam je to, u stvari, protivnik i sa čime se to, u stvari, borimo.

Svaki totalitarni režim (a režim Slobodana Miloševića to sigurno jeste) vlada pomoću četiri osnovne poluge vlasti. To su: monopol nad silom (vojskom i policijom), monopol nad sredstvima masovne komunikacije, centralizovana ekonomija i kriminalizovani sistem tajne policije. Režimu, pak, treba da se suprotstave "političke stranke" koje ne raspolažu ni promilom režimskih mogućnosti.

Šta sve režim može da uradi opoziciji a da i dalje ne naruši svoj "demokratski imidž" u svetu?

Pre svega, može da vojnim kanalima mobilise sve opoziciono opredeljene muškarce i (bez mnogo buke) ih pogura u kasarne na par meseci i time ih (u bilo kom značajnijem trenutku) ukloni iz javnog života. Ukoliko bi isti pokušali da pobegnu od toga, ili se ne odazovu, režim može da angažuje policiju koja će legitimisati i hapsiti na svakom ćošku svakog grada, trpati u "marice" i voziti u kasarne. Pošto nije u pitanju nikakav krivični postupak već samo "rutinska vojna vežba u trajanju od ... dana", ne postoji nikakva dokumentacija o broju i strukturi mobilisanih, pa ni mogućnost za bilo kakvu efikasniju političku akciju.

Režim može da finansijski uništi domaće donatore opozicije slanjem finansijske policije u njihove firme. Uništavanjem mogućnosti finansiranja političkih stranaka iz domaćih izvora i nepostojanjem državnog finansiranja stranaka u Srbiji, nestaje mogućnost za stvaranje profesionalnog stranačkog aparata bez koga nije moguć profesionalni (i kvalitetni) politički rad u zemlji. Sa druge strane, režim može otpustiti iz državnih preduzeća sve one "za koje se zna" da su "opozicija". Takvi ljudi, ostavši bez elementarnih sredstava za život, naterani su da svu svoju energiju usmere na fizičko preživljavanje a da politikom, jednostavno, prestanu da se bave.

Režim može da ne prikaže na državnoj televiziji ništa što mu ne ide u prilog. Kada čak i duboko opoziciono orijentisani ljudi duže vreme ne vide na televiziji one "za koje su prošli put glasali", u njima se stvara osećaj da je "ta stvar propala" i da su sada na sceni neki drugi "igrači" (Nova demokratija, JUL i slično). Režim može da putem televizije stvara privide "narodnog raspoloženja" a da umanjuje i poništava sve ono što opozicija

uradi, poznatim pristupom "što nije bilo na televiziji, nije se ni dogodilo". A, ako je protiv režima - na televiziji biti neće.

Režim može da dopušta postojanje "opozicione štampe", ali može i da joj obustavi rad "nestašicom papira" ili (još ciničnije) "restrikcijama električne energije" (pošto štamparske mašine rade na struju). Može i da zapleni novine, a može i da maltretira kolportere.

Režim može da u redove opozicionih stranaka ubaci "svoje ljude". Ti "režimski ljudi" služe kako za špijuniranje rada opozicije tako i za izazivanje potresa unutar stranaka i to neposredno pre izbora (jer je poznato da glasači ne vole da glasaju za stranke "u kojima se ljudi svađaju"). Režim može da kupuje ljude (jer ima novac), može da ih korumpira položajima i statusom (jer ima vlast), a može i da ih ucenjuje (jer ima tajnu policiju čiji je jedan od zadataka "prikupljanje prljavog veša o nepoželjnim" i pravljenje dosijea). Režim može da laže (jer nema nikoga ko može javno da ga "uhvati u laži"), a može i da krade (jer nema nikoga da ga u tome sprečava, nego čak oni čija bi to dužnost trebala da bude "čuvaju stražu pred vratima"). Režim može da naplati izlazak iz zemlje, a može i da ga zabrani uslovljavajući ga nekakvim "potvrdama" koje se dobijaju od istog tog režima na (najblaže rečeno) čudnovat način. Režim može da deli penzionerima ("preko Crvenog krsta") i radnicima ("preko sindikata") pakete hrane koju je pre toga ukrao od seljaka.

Režim može onima koji mu smetaju da od života napravi pakao.

Režim zaboravlja da se ni jedan metod u politici ne iscrpljuje u svom prvom postignutom cilju, već živi i posle toga. Režim zaboravlja da sve ono što radi drugima stvara način ponašanja koje će kad - tad biti primenjeno i na njega.

Opozicioni ljudi mogu da se uzdaju u to da "ničija nije gorela do zore", da "i nad popom ima pop" i mogu da ne čute, pa makar to bio i razgovor sa svega nekolicinom istomišljenika. Time što režim misli da može sve, on suštinski radi protiv sebe. Tu opozicija treba da mu pomogne.

"Nezavisni", januar 1996.

MAŠINA ZA MLEVENJE LJUDSKOG MESA

Pošto je prestankom rata na prostorima ex-Jugoslavije završena jedna košmarna epizoda naših života, predstoji nam tegoban proces demontiranja mašinerije zla koja vlada ovom zemljom. Da bi se uopšte moglo pristupiti tako složenom i komplikovanom poslu, potrebno je prvo jasno defmisati šta je uopšte ta "mašina za mlevenje ljudskog mesa", poznatija kao režim Slobodana Miloševića.

Režim Slobodana Miloševića je, po svom karakteru, oblik diktature oslonjen na klasične poluge totalitarne vladavine, usavršene poluvekovnim iskustvima jednopartijske izvršne vlasti. Te klasične poluge totalitarne vlasti su: monopol nad komunikacijama (kod nas usko nazivan "medijskom blokadom"), monopol nad sredstvima državne prinude (vojskom i policijom), monopol nad centralizovanom ekonomijom i tajna (najvećim delom politička) policija.

Za razliku od Hitlerovog i Staljinovog, Miloševićev režim nema apsolutno

nikakvu političku platformu niti bilo kakve ideološke odrednice koje bi omogućile da se iz nekakvog konzistentnog "političkog programa stranke na vlasti" zaključe mogući pravci njegovog političkog delovanja. Režimske akcije su vezane isključivo za očuvanje vlasti i servisiranje navedene četiri poluge vlasti. Dakle, oblik vladavine Slobodana Miloševića određuje političku platformu "stranke na vlasti", a ne obratno (kao što bi bilo uobičajeno). Kozmetičke korekcije ove sheme (koje režim povremeno čini) nastaju iz neposredne potrebe da se u očima međunarodnih finansijera stvori bolja slika o samom režimu, radi dolaska do svežeg novca neophodnog za njegovo funkcionisanje.

Da nema tog (iznuđenog) "kozmetičkog momenta", naše društvo bi bilo ustrojeno po sledećoj shemi: jedan vođa, jedna država (unitarna, čiji je "Vođa" doživotni Predsednik), jedna partija (čiji je "Vođa" doživotni Predsednik), jedan TV kanal (državni), jedan tip preduzeća (državni), jedinstvena policija (čiji je vrhovni komandant "Vođa"), jedinstvena vojska (čiji je vrhovni komandant "Vođa"). Po želji bi se mogao dodavati i momenat "jednog naroda", ali ne preterano obavezujuće a i to u skladu sa dnevno-političkim potrebama (što je u proteklih nekoliko godina povremeno i činjeno).

Usled delovanja "kozmetike", slika je unekoliko izmenjena u domenu vlasništva, jednopartijskog sistema i "slobode medija" te sada izgleda ovako: Dozvoljeni su svi oblici vlasništva, ali samo državna preduzeća čiji su direktori "vernici" vladajućeg režima imaju mogućnost da sklapaju profitabilne poslove. Ostala služe kao alibi protiv optužbi o "gušenju privatnog preduzetništva". U praksi ta, privatna, preduzeća su pod stalnim pritiskom politički namenske državne regulative i "finansijske policije" koja i služi za to da se ne bi neko "neovlašćeno obogatio" i time stekao materijalne mogućnosti za finansiranje, recimo, opozicije. Postoji i drugi tip "privatnih preduzeća" koja poseduju velikodostojnici režima i koja služe isključivo za prelivanje novca u privatne džepove vladajuće oligarhije te se mogu svrstati u kategoriju "paradržavnih preduzeća".

Formalno proklamovani "višepartijski sistem" se u nas zadržava isključivo na nivou postojanja više političkih organizacija, dok sistemskih rešenja, koja bi trebalo da omoguće istinsko zaživljavanje višestranačja, jednostavno, ni posle pet godina, nema. U uslovima nadpolovične dominacije režimske glasačke mašine u zakonodavnim parlamentima groteskno izgleda (režimski podmetnuta) podela opozicionih stranaka na "parlamentarne" i "vanparlamentarne", kada nijedne ni druge nemaju nikakvu mogućnost da kroz parlamente učine bilo šta. Finansiranje stranaka nije regulisano kao ni obaveza medijskog praćenja njihovog rada. Drugim recima, režim ostavlja mogućnost opoziciji da postoji u uslovima materijalne bede i anonimnosti, dok iluziju "višestranačja" pothranjuje favorizovanjem svojih "parastranaka" tipa Nove demokratije, JUL-a, čak prenoseći i neke manje važne funkcije vlasti na njih.

"Sloboda medija" je u sličnom položaju kao i stranke. Poznajući snagu određenih medija, režim se opredelio za monopol nad televizijom, radijom i dnevnom štampom dok je opoziciji ostavio da uz ogromne teškoće oglašava svoje stavove u nedeljnim privatnim ili poluprivatnim časopisima mahom lokalnog karaktera. Drugim recima, osim "Naše Borbe" ne postoji

ni jedno glasilo koje kako - tako pokriva celu zemlju a u kome bi moglo da se svakodnevno nađe drugačije mišljenje osim režimskog. A i "Naša Borba", kao i ostali listovi, može se veoma lako uništiti prostim onemogućavanjem pristupa novinskoj hartiji (ukoliko se za tim "ukaže potreba").

Jasno je dakle, da je režim Slobodana Miloševića klasičan totalitarni režim bez ikakve druge svrhe osim deideologizovane potrebe opstanka na vlasti. Baš zbog te "deideologizovanosti" on i može da pravi najoštrije zamislive političke zaokrete a da time ništa ne gubi od svoje vitalnosti. Režim može da se jednog dana vatreno zalaže za "braću sa one strane Drine", a već sutra da napravi od Drine najnepropustljiviju granicu u Evropi, može da osudi generala Trifunovića pa da ga amnestira zajedno sa svima koji su izbegavali vojnu obavezu od 1982. do 1995, može da optužuje sve i svakoga da su "strani plaćenici", a da se ni ne osvrne kada na videlo izađe činjenica da je predsednik Skupštine (Dragan Tomić) redovno zaposlen u jednoj francuskoj kompaniji. Oni koji čine režim nisu okupljeni oko nekakve definisane ideje ili programa već oko čistog ličnog interesa, pa bio on vlast, novac ili nešto treće.

O karakteru režima rečito govori i činjenica da niko ko je bivao "isključen" iz njegove hijerarhije nije potom odigrao neku značajniju javnu ulogu. Počevši od "ranih radova" likvidacije Stambolića i Pavlovića pa do najnovijih sudbina Jovića, Markovića i Pankova, niko od "uklonjenih" nije uspeo da ostvari ni promil uticaja koji je imao dok je bio "u strukturi". Ova pojava je potpuno razumljiva: pošto ceo režim "visi" o Vođi, uticaj pojedinca je upravo onoliki koliko je isti pojedinac "u milosti" Vođe. Ukoliko te "milosti" ponestane, ponestaje i uticaja. Na taj način, razvijen je oblik "kadrovske selekcije" u režimskoj strukturi po kojoj je najznačajnija "kadrovska" osobina slepa odanost Vođi, dok su sve ostale mahom nepotrebne ili (u slučaju integriteta) čak i štetne. Dakle, jasno je da se ne može računati ni na kakav "rascep u vladajućoj stranci" ili njenu moguću "demokratsku" transformaciju. Uostalom, za potrebe Vođinog samodržastva redovno se menjaju čak i ustavne odrednice, pa će (zbog činjenice da mu ističe mandat Predsednika Srbije) do predsedničkih izbora 1997. biti prilagođen Ustav SRJ tako da Predsednik SRJ dobije sve ingerencije za koje Vođa smatra da će mu biti potrebne na novoj "dužnosti". To će biti, recimo, neposredni izbor Predsednika SRJ (da ne bi neko mogao da preko Skupštine smeni Predsednika kao što se to dogodilo Ćosiću), kao i davanje nekakvih fiktivnih autonomnih statusa Kosovu i Vojvodini (da ne bi budući Predsednik Srbije bio suviše jak u odnosu na "federalnog Predsednika").

Režim Slobodana Miloševića vlada ovom zemljom medijima, centralizovanom ekonomijom i državnom prinudom (narodski rečeno lažima, krađom i nasiljem). Otpor tom zlu mora biti zasnovan na principijelosti, upornosti i organizovanosti. I ne treba očekivati da će neko drugi, "od gore" ili "od spolja" da krvari za našu slobodu. To je posao koji moramo sami da uradimo.

"Nezavisni", januar 1996.

BORO I RAMIZ

Pre nekoliko dana objavljena je u jednim novinama reportaža sa Kosova, preciznije iz Prištine, u kojoj reporter opisuje odnose između krajiških izbeglica smeštenih u hali "Boro i Ramiz" i lokalnog stanovništva. Prema toj reportaži, izbeglice lokalne Albance nazivaju "naši Albanci" i govore o njihovoj solidarnosti i pomoći koju im pružaju u nevolji koja ih je zadesila. S druge strane, izbeglice imaju mnogo primedbi na "lokalne Srbe" sa kojima (najblaže rečeno) "ne žive u ljubavi".

Ova reportaža izgleda bizarno svakome ko je poverovao u režimsku propagandu po kojoj su "svi Srbi braća", a ostali "ih mrže". Život, međutim, piše priče koje se ne uklapaju u ovakvu (RTS) sliku. O čemu se, zapravo, radi?

Režim Slobodana Miloševića je u godinama pripreme za rat i u ratu koji je sledio (a na ta dva perioda se i svodi sva njegova vladavina) smišljeno koristio nacionalizam kao idealno sredstvo za prikriivanje klasnih i interesnih suprotnosti u zemlji. Razlog je bio jednostavan: klasni interesi su racionalna stvar a (namerno zamagljivani) nacionalni interesi to nisu. Manipulacijom "srpstvom" sa javne scene je privremeno uklonjena činjenica da "srpskog radnika" veoma uspešno iscrpljuje "srpski birokrata", i da srpska nacionalnost sa time nema ama baš nikakve veze. Isto tako, pod tepih je gurnuta i činjenica da "srpski penzioneri" zbog "srpskog rukovodstva" ne dobijaju penzije, kao i da "srpska deca" nemaju ni najelementarniju zdravstvenu zaštitu nego poboljevaju od tuberkuloze i drugih odavno pobeđenih bolesti. Nije lakše ni "srpskom seljaku" zbog toga što mu prisilnu naplatu poreza rade "srpski policajci" i što od "srpske vlade" za svoje proizvode ne dobija ni polovinu novca potrebnog da pokrije samo troškove proizvodnje pa čak ni zato što je to vlada "najzad jedinstvene Srbije".

Zamislimo, teoretski, da u Srbiji žive samo Srbi. Da li bi "srpski poslodavac" više plaćao "srpskog radnika" samo zato što je "brat Srbin" ili bi više plaćao onog "Srbina" koji bi bolje i više radio a druge "Srbe" otpuštao zato što su lenji, glupi, neobrazovani ili nesposobni (što se čak i "Srbinu" može dogoditi mada su nas kojekakvi Ćosići godinama ubeđivali u suprotno)? Da li bi došli u situaciju da se može na kasi u prodavnici "Srpkinji - kasirki" zakleti u Srpstvo pa izneti korpu namirnica ili bi i u tom slučaju morali plaćati nekim "srpskim novcem"? Da li bi živeli u društvu jednakih (jer smo svi braća, Srbi) ili bi se ipak razlikovali po materijalnom stanju, godinama, afinitetima?

Odgovor je jasan. Čim se makar malo smanji galama ratne propagande, ljudi počnu da razmišljaju o svakodnevnom, "normalnom" životu. A u tom životu domaćica kupuje spanać sa tezge na kojoj je jeftiniji a ne gde ga prodaje "brat Srbin". Domaćin gleda da kupi što jeftiniji i kvalitetniji automobil a ne po svaku cenu onaj koji su pravila "braća Srbi". Poslodavci traže dobre i vredne radnike a radnici poslodavce koji dobro plaćaju. "Srpstvo" (kakvom je ovaj narod pokušavao da "uči" tzv. akademik Mihailo Marković) ostaje ono što je oduvek i bilo - jalovi hobi besprizornih besposličara.

Naravno da onda ljudi priskaču jedni drugima u pomoć kada su u nevolji. I

naravno da onda obespravljani Albanci pomažu obespravljene srpske izbeglice. I naravno da "profesionalni Srbi" ne podnose nijedne ni druge i to isključivo iz "konkurentskih" razloga jer ih (i jedne i druge) doživljavaju kao moguće pretendente na njihove udobne birokratske foteljice. Jer, ako bi sve bilo "normalno", teško bi bilo zamisliti da baš ni jedan Albanac nije dovoljno kvalifikovan da postane rukovodilac neke velike firme ili da to ne učini baš nijedan od brojnih obrazovanih i sposobnih izbeglica. Međutim, dogod je važnije "braniti srpstvo" nego zarađivati novac i privređivati uopšte, takve opasnosti nema. Isto važi i za sve ostale "profesionalne branitelje nacionalnih interesa" širom naše bivše domovine. Vremena rata i euforija su najbolje vreme za "lov u mutnom". Zato im je i važno da takva vremena potraju.

Pa ko je onda, pre par dana, bacio bombe na pet izbegličkih naselja na Kosovu?

"Nezavisni", februar 1996.

KASTRACIJA ČEONIH REŽNJEVA

Ne treba biti jako politički obrazovan da bi se sabralo dva i dva: Slobodan Milošević sprema pooštavanje svoje diktature. Razlog je jednostavan: vlast počinje da mu se ljulja. Ma koliko ove teze izgledale smele, mnoga događanja govore im u prilog. Pre svega, masovno učlanjivanje ljudi u SPS.

Kao što je poznato, širom naše aktuelne domovine pokrenuta je akcija da se ljudi učlanjuju u SPS. Na tome rade svi, od najsitnijih "šrafica" po mesnim zajednicama pa do same režimske vrhuške. U tome se preteruje do neukusa neodgovornim razbacivanjem nebrojenim hiljadama "onih koji su ušli u SPS pre svega zbog njene ekonomske politike i dosledne mirovne politike njenog predsednika Slobodana Miloševića, među kojima je najveći broj mladih". U proteklih nekoliko meseci u SPS je ušao i veliki broj do sada politički neopredeljenih ili čak opozicionih rukovodilaca najrazličitijih privrednih, kulturnih ili zdravstvenih organizacija. Svi su bili upozoreni da će njihove firme (ukoliko odbiju članstvo u SPS) biti - uništene. Lično znam mladića koji je ušao u SPS da bi mogao da postane noćni čuvar jednog "državnog" preduzeća.

Zašto se baš sad vodi ova akcija? Sada, kad je "rat okončan", i kada se "Srbija vraća na svoje zasluženno mesto u međunarodnoj zajednici"? Odgovor je jasan. Rat nije "okončan" nego izgubljen, a Srbija ne da se ne vraća na svoje "zasluženno mesto" nego još više tone. Slobodan Milošević nasilnim učlanjivanjem ljudi u SPS pokušava da izvede dva efekta. Prvo, da uspostavi društvo nalik na ono Staljinovo, u kome svako "ko nije član Partije", ne može da odigra nikakvu društvenu ulogu, a u svom delovanju je podređen "partijskoj disciplini" (ide po mišljenje u Komitet). U takvom društvu bi se reuspostavila institucija "moralno političke podobnosti" koja bi se dokazivala članskom kartom SPS, pa bi on, Slobodan, mogao da direktno vlada sveukupnim životom zemlje preko Partije zaobilazeći čak i privid državnog višestranačja. Van tog sistema ostali bi samo sporadični (ionako ekonomski već udavljeni) privatnici i režimski "privatluk"

namenjen isključivo prelivanju državnog novca u privatne džepove. (Iz gornjeg modela se jasno razabire zbog čega je klika SPS - JUL toliko protiv privatizacije a toliko za svoje, lične, privatne firme.) Uspostavom takvog sistema, svako ko nije "drug Član" biće otpušten kao "tehnološki višak", te ostavljen da umre od gladi na ulici ili da radi "bilo šta što mu se ponudi" da bi fizički preživeo. O tome da niko ko nije "drug Član" neće moći da se pojavi ni u jednom mediju, ne treba ni govoriti.

S druge strane, Slobodan Milošević masovnim "učlanjivanjima u SPS" (koja po svojoj beskrupuloznosti neopisivo podsećaju na nasilna pokrštavanja pravoslavaca u katolike za vreme ustaškog režima Ante Pavelića) obezbeđuje sebi veliki broj "novih članova" koji, suštinski, predstavljaju samo veliki broj "naknadnih saučesnika" za zločine počinjene u proteklih nekoliko godina. Konkretno govoreći, u slučaju bilo kakvih društvenih potresa, kroz strukturu SPS će biti pušteno obaveštenje da "ako opozicija pobedi, svako onaj ko je član SPS može računati sa tim da će biti otpušten, uhapšen, obešen za noge, višekrato streljan i slično, te da braneći interese SPS brani i svoj goli život, ženu, decu i imovinu". Na taj način, režim će (ukoliko do toga dođe) braniti od svojih rođaka, komšija i prijatelja hiljade onih nedužnih, "pokrštenih", SPS-ovaca, dok će pravi zločinci za to vreme pakovati kofere za Paragvaj (via Batajnica, Dobanovci, Karađorđevo).

Druga stvar je preuzimanje NTV Studija B. Mada bi se dosta toga (ne baš pohvalnog) moglo reći o Studiju B i opoziciji koja ga sada oplakuje, činjenica je da je tim činom nestao poslednji (od režima) nezavisni televizijski kanal u zemlji. Slobodan Milošević (zbog slabosti) ne može da izdrži više nikakav pritisak unutar zemlje a naročito mogućnost da se (recimo) okupljanje opozicije 9. marta direktno prenosi i da se preko televizijskih ekrana građanima kažu istine (koje će tom prilikom nesumnjivo biti rečene). Prekidanjem rata u Bosni, Milošević je izgubio važan izgovor u stilu "nije sada vreme za unutrašnje nesuglasice, naša braća su ugrožena, mir nema alternativu" i slično. Zbog toga sada ukida mogućnost da se pitanja uopšte i postavljaju.

U vezi televizije postavlja se i pitanje: ko će i kako obavestavati ako dođe do nekakvog oružanog cirkusa u zemlji? Konkretno: u slavonsko - baranjskoj oblasti ovog trenutka živi nekoliko stotina hiljada ljudi koji nisu spremni da čekaju "uspostavu hrvatske državnosti" tamo gde su proveli poslednje četiri godine. Poučeni iskustvima bosanskih Srba, gledaće da se povuku "dok je za vremena". Naravno da oni Miloševiću ne trebaju te da će im na recima dati "najčvršće međunarodne garancije njihovih prava" a na Dunavu ih tenkovima sprečiti da pređu u Vojvodinu. A šta ako oni ipak ne odustanu? Ako pođu za Beograd da postave par neprijatnih pitanja u stilu "Gde su sada oni koji su nam godinama tvrdili da je Slavonija Srbija i da se nikada u Vukovaru neće vijoriti ustaški barjak"? (O Kninu da ne govorimo.) Imaćemo građanski rat za koji će znati samo oni koji uspevaju da gledaju SKY NEWS ili koji budu u njemu ubijeni (zaprepašćeno zatečeni za skromnom večerom ili prilikom gledanja Dnevnika RTS u kome se upravo hvale dostignuća jugoslovenski privrede).

Slobodan Milošević je sada opasniji nego ikada. Otvorili su mu se mnogi frontovi: Kosovo sve nestrpljivije čeka na odgovor, u Vojvodini

"autonomaši dižu glave", širom zemlje su štrajkovi i socijalna nezadovoljstva. Batinaško saterivanje u obor SPS i kastracija čeonih režnjeva satiranjem "nepodobnih reči" očajnički su potezi monstruma pri skapavanju koji, kada ne bude trebao ni predizbornoj kampanji američkog Predsednika, neće trebati baš nikome na ovoj planeti.

Naravno, ne treba imati iluzija. Opozicija još nije sazrela do mere da prestane da se jeftino udvara ćudljivim promenama "narodnog mnjenja" i da sklopi kakav takav konzistentni alternativni program. Milošević je još jak i pokušaće da svu snagu usmeri u završni udarac posle koga bi (ako bi bio uspešan) mogao da vlada okružen "lojalnom opozicijom" Nove demokratije, JUL-a i sličnih dok bi šanse za promene nestale na dugi rok. Možda će meseci koji dolaze uozbiljiti opoziciju i navesti je da se efikasnije i koordinisanije brani od progona koji je već u toku a tek uzima pravi zamah. Ako i ovo izdržimo, uskoro će i poslednjim vernicima miloševićevske "olako obećane brzine" ostati samo da na sentimentalnim sastancima malene šačice istomišljenika zapevaju "Druže Slobo, piši iz Londona..."

"Nezavisni", februar 1996.

POGOVOR Nenad Čanak: VERBO-VOKO-VIZUEL

Da bi čovek napisao recenziju, predgovor ili pogovor za knjigu svog političkog neistomišljenika, taj mora biti, u najmanju ruku, njegov "omiljeni neistomišljenik" (izraz Nenada Čanka). Ili se o suštinskom neistomišljeništvu i ne radi, nego su posredi samo nijanse.

Istomišljenici, dakako, ne postoje! Njih ima samo u klupama na levoj (trenutno jedino popunjenoj) strani velike sale Skupštine Srbije. Inače - ni u zabavištima. Jer bi drugačije bilo strašno, i tužno, živeti.

G. Čanak i ja smo, dakle, neistoMIŠLJENICI. Pa dok ja u svom ovom zlu vidim samo produžetak poluvekovnih komunističkih budalaština i bezobzirnosti u ostvarivanju jednog jedinog cilja - zadržavanja bezgranične vlasti, Nenad Čanak vidi nešto drugo. Možda dublje i dalje. Zato on umesto predgovora svojoj "Godini raspleta" drsko, a vizionarski, prešampava Program Nacional Socijalističke Nemačke Radničke Partije, koji je još 1. aprila 1920. godine izložio predsednik NSDAP Adolf Hitler. Ova sažeta izdavačka egzibicija rečitija je, a svakako efektnija, nego da je ispisao tabake kojekavih prolegomena za uvođenje u njegov sistem, tezu, politički program...

U tom pristupu je i suštinska razlika između Nenada Čanka, najbritkijeg, najsvežijeg i duhom valjda najmlađeg političara na srpskoj i jugoslovenskoj sceni i nas ostalih publicista i hroničara, često mrzovoljnih, monotonih, sivih i suvih kao prašak za buve ili Aristotelova logika.

Njegov je izraz, jednostavno, verbo-voko-vizuelan. Pa će čitalac možda najduže pamtiti baš Hitlerov program umesto uvoda u ovu Čankovu "crnu hroniku", kao što je mnogi savremenik najbolje pecnut ili lecnut, uboden u stomak, mozak ili dušu upravo brojnim - nesvakidašnjim, neizdržljivo provokativnim, gotovo submentalnim - hepeninzima Lige Socijaldemokrata Vojvodine: kad se, setimo se, sedmogodišnjica Jogurt-revolucije na platou

ispred novosadskog Spensa obeleži čitavim alejama pobodenih krstača ("o groblje, groblje, ti bašto šarena..."), ili kad pred Gradskom skupštinom Novog Sada osvanu gipsani "leševi", lutke u prirodnoj veličini, obučene u odrpana odela, iskidanih udova, preklanih vratova (gipsanih, zasad samo gipsanih vratova). I to, naravno, tačno uoči sednice Skupštine koja nikako ni da se sastane, ni da se rastane, paradigme i vlasti i sistema koji "nit' kost glođe, niti drugom daje"... a životi, naši jedini životi, prolaze.

Mi se, dakle, nećemo složiti da knjigu treba početi Hitlerovim programom, najstrašnijim u istoriji. Problemi, međutim, nastaju ako nas ovaj "predgovor" ne spreči da knjigu pročitamo do kraja. Onda nešto što organizam a priori prosto odbacuje kao "neuporedivo" postaje, a posteriori, itekako uporedivo. A mi zatečeni obiljem "sličnih sličnosti". Uz izvesne kozmetičke korekcije, da bi se dodvorilo međunarodnim finansijerima, a koje su Miloševiću dečja igra, jer njegov režim nema apsolutno nikakvu političku platformu ni bilo kakve ideološke odrednice, sve to jako, jako liči. Ili, kako bi sam autor ove neugodne knjige objasnio: Da nema tog (iznuđenog) "kozmetičkog momenta", naše društvo bi bilo ustrojeno po sledećoj shemi: Jedan Vođa, Jedna država (unitarna, čiji je "Vođa" doživotni Predsednik), Jedna Partija (čiji je "Vođa" doživotni Predsednik), Jedan TV kanal (državni), Jedan tip preduzeća (državni), Jedinstvena policija (čiji je vrhovni komandant "Vođa"), Jedinstvena Vojska (čiji je vrhovni komandant "Voda"). Po želji bi se mogao dodavati i momenat "Jednog Naroda", ali ne preterano obavezujuće, a i to u skladu sa dnevno-političkim potrebama (stoje u proteklih nekoliko godina povremeno i činjeno).

Dorđe Randelj